KU LEUVEN - STAD LEUVEN

Onderzoek naar de Leuvense nachtcultuur

2020 - 2022

DOOR
Jonas Rutgeerts,
Onderzoeksgroep
Literary theory and
Cultural Studies

VOOR
Jeugddienst Stad
Leuven

Inhoudsopgave

Executive summary ***p.4***
Introductie *p.5*
Opzet van het onderzoek *p.5*
Doelstellingen *p.5*
Methodiek *p.6*
Algemeen onderzoekskader *p.6*
Onderzoekstechnisch ontwerp *p.7*
Onderzoekspopulatie en selectie van de respondenten *p.9*
Voorstelling en interpretatie van de resultaten *p.10*
Anonimiteit verzekerd *p.10*

DEEL 1: De club... meer dan ontspanning: Clubcultuur met een grote 'C' ***p.11***
Clubcultuur vs. nachtleven *p.11*
Wat is een club? *p.11*
Ruimten *p.12*
Scene *p.12*
Programma *p.13*
Club-cultuur: een way of life *p.13*
Clubculturen zijn glocal *p.14*
Clubculturen zijn voor jongeren en jongvolwassenen *p.14*
Clubculturen zijn subculturen *p.15*
Subcultureel kapitaal *p.16*
De verschillende dimensies van het nachtleven *p.16*
Economische dimensie *p.16*
Sociale dimensie *p.18*
Artistieke dimensie *p.19*
Intermezzo: artification *p.20*

DEEL 2: Het Leuvense nachtleven in kaart ***p.21***
De evolutie van het Leuvense nachtlandschap *p.22*
Survey: Nachtleven in Leuven *p.22*
Participatie *p.23*
Evaluatie van het nachtleven *p.31*
Evaluatie van het Leuvense nachtleven *p.38*
De nood aan een nieuwe club *p.45*
Belang van nachtcultuur *p.46*
Intermezzo: Professionals in het nachtleven *p.46*

Inhoudsopgave

Deel 3/ Naar een inclusief nachtleven ***p.50***
Vrouwen die professioneel actief zijn in het nachtleven* p.53
Ruimte p.53
Safe Space p.54
Intermezzo: Lesbian nightlife in Amsterdam p.55
Door policy p.56
Relax Ruimte p.56
Scene/community p.56
Club als community builder p.56
Belang van diversiteit in de organisatie p.57
Programmatie p.57
Het belang van de DJ p.57
Kwaliteit vs. Diversiteit: een vals dilemma p.57
Thematische programmatie p.57
Conclusie: het belang van een inclusieve clubcultuur p.58

Deel 4/ De regulering van de nacht: Naar een weloverwogen nachtbeleid ***p.59***
De paradoxen van het nachtbeleid p.60
De verschillende spelers binnen het nachtbeleid p.61
Nachtburgemeesters en nachtraden p.64
Een nachtraad en/of een nachtburgemeester? p.64
Functie: p.64
Binnen of buiten het stadsbestuur? p.65
Een nachtraad/-burgemeester in Leuven? p.66
De agenda van de nacht p.66
Veiligheid: p.67
Alcohol- en drugspreventie p.68
Mobiliteit: van en naar de club p.69
Bibliografie p.71
Colofon: p.75

Executive Summary

In opdracht van de stad Leuven realiseerde Culturele Studies (KU Leuven) een tweejarig onderzoek naar de Leuvense nacht- en clubcultuur. Het onderzoek spitst zich toe op vier deelvragen:

1. Wat is clubcultuur?
2. Wat is de staat van het Leuvense nachtleven?
3. Hoe creëren we een inclusieve en diverse club(cultuur)?
4. Welke rol kan het lokale beleid spelen bij de ontwikkeling van een club(cultuur)?

In deze samenvatting schetsen we kort de belangrijkste bevindingen.

Wat is Clubcultuur?

Hoewel uitgaan onlosmakelijk verbonden is met plezier, mogen we clubcultuur niet reduceren tot haar fun-factor. Clubs zijn belangrijke spelers in het fijnmazige ecosysteem van de nacht en creëren economische, sociale en artistieke meerwaarde. Om de waarde van een club te bepalen moeten we dan ook vertrekken van een multidimensionaal model dat deze verschillende factoren in rekening breng:

Economische impact

Clubs geven een impuls aan het lokale toerisme en vormen een aantrekkingspool voor de 'creatieve klasse'. Deze jonge hooggeschoolde professionals, zijn steeds op zoek naar steden met een bloeiend en veelzijdig nachtleven. Wanneer we de economische waarde van een club bespreken, moeten we dus niet alleen kijken naar de directe omzet van de club, maar ook naar de indirecte meerwaarde die wordt gecreëerd voor andere sectoren en naar de impact van de club op het imago van de stad.

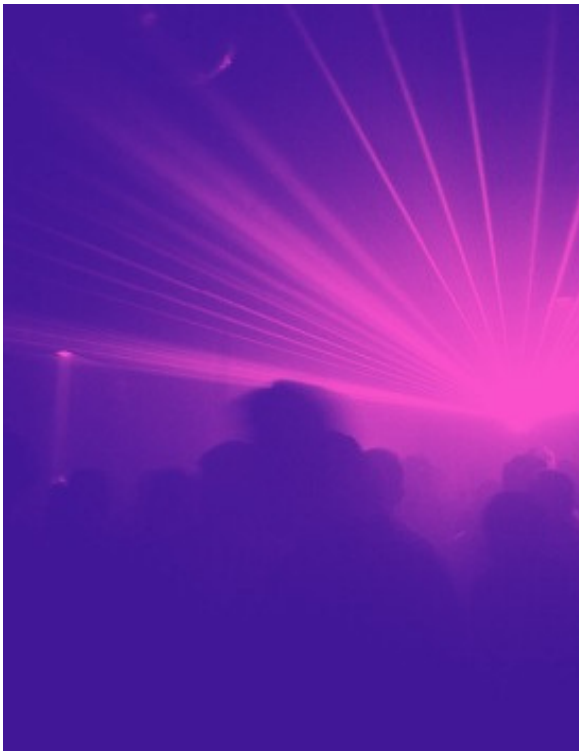

Sociale impact

Clubcultuur ontwikkelt zich ver verwijderd van het dagelijkse, gewone, "officiële" leven. Veel clubbers profiteren van deze mentale en fysieke afstand om een "nachtelijk persona" te ontwikkelen die sterk afwijkt van de dagdagelijkse persoonlijkheid. Op die manier creëren clubculturen zowel fysieke als mentale ruimtes waar mensen kunnen experimenteren met hun identiteit en waar ze een gemeenschap kunnen ontwikkelen van gelijkgestemden. Zeker voor mensen die moeite hebben om zich in de traditionele rollenpatronen te herkennen, zoals mensen uit de holebi+-gemeenschap en mensen van kleur, biedt deze plek een belangrijke ontsnappingsroute en thuisbasis waar ze hun identiteit kunnen te ontwikkelen.

Artistieke impact

Clubs zijn niet alleen motoren voor vernieuwing binnen de muziekindustrie, maar geven ook een plaats aan andere kunstvormen, zoals beeldende kunst en architectuur en oefenen een belangrijke invloed uit op andere creatieve domeinen, zoals mode en design.

Wat is de staat van het Leuvense nachtleven?

Mede dankzij de jaarlijkse instroom van studenten heeft Leuven een bloeiend en rijkgevuld 'nachtlandschap'. Deze rijkdom vertaalt zich in een hoge mate van tevredenheid. Uit de bevraging in het kader van de laatste Stadsmonitor van de Vlaamse Overheid blijkt dat maar liefst 86% van de Leuvenaars tevreden is over de uitgaansgelegenheden (Vlaamse Overheid 2022) en uit de enquête in het kader van dit onderzoek, blijkt dat de Leuvense jongeren het Leuvense nachtleven een beoordeling geven van gemiddeld 7,6 op 10.

Inwoners die tevreden zijn over uitgaansgelegenheden, 2020, in procenten

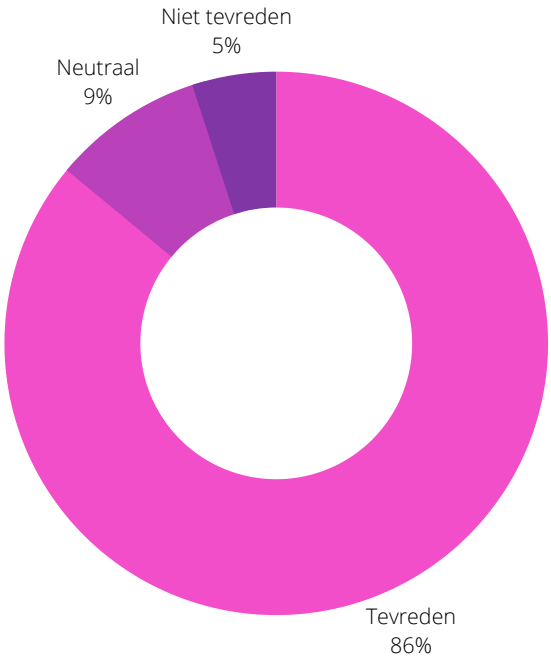

Desondanks is er nog ruimte voor verbetering:

- Aan aanbodzijde zien we dat de veelzijdigheid van landschap de laatste jaren onder druk is komen te staan. De stijgende huurprijzen in combinatie met een opwaardering van bepaalde buurten heeft geleid tot een "sub-cultural closure", een dynamiek waarbij vormen van 'wilder', experimenteel en cultureel divers nachtleven steeds meer worden vervangen door uitgaansgelegenheden die uitsluitend focussen op economische rendabiliteit.
- Aan consumptiezijde valt op dat mensen van diverse etnisch culturele achtergrond en mensen uit de HOLEBI+-gemeenschap niet alleen minder participeren aan het nachtleven, maar er ook significant minder tevreden over zijn. Meer algemeen, beschrijven de participanten het Leuvense nachtleven ook als saai, monotoon en te veel gericht op studenten.

Hoe creëren we een inclusieve en diverse club(cultuur)?

Net als het leven van de dag, is het nachtleven onderhevig aan meerdere vormen van in- en exclusie. Klasse, etniciteit, geslacht, seksualiteit, handicap, religie en leeftijd hebben allemaal invloed op de manier waarop we de nacht ervaren en bepalen of we er überhaupt toegang toe hebben.

Uit de focusgroepen met specifieke groepen (vrouwen*, mensen uit de holebi+-gemeenschap en mensen van kleur), blijkt dat het nachtleven nog steeds wordt ervaren als wit, mannelijk en heteroseksueel. Personen die niet tot deze groep behoren voelen zich vaak niet veilig in het nachtleven. Het belangrijkste element dat naar voren wordt geschoven om het nachtleven meer inclusief te maken is: zorgen voor diversiteit op het niveau van de organisatie. Het valt op dat de participanten van het onderzoek aangeven dat goed bedoelde initiatieven, zoals een beleid rond de club als safe spaces of een meer diverse line-up, alleen kunnen werken wanneer diversiteit ook echt is ingeschreven in het DNA van de organisatie. Het is onvoldoende om dingen te organiseren voor specifieke gemeenschappen zonder deze gemeenschappen ook effectief te betrekken bij de organisatie van de club.

"Als je ook gewoon begint te beseffen hoe zo die grote organisaties functioneren. Want je kan dan een inclusieve lineup hebben en heel veel Zwarte dj's op uw lineup zetten, maar dan kijk je naar heel dat ding en dan is iedereen gewoon nog steeds wit en man? En is dat dan omdat we nu moeten denken aan inclusiviteit, maar dan is uw team nog steeds niet inclusief? Dus wat maakt dat dan uit?"

_ Deelnemer focusgroep Ethnische diversiteit

Welke rol kan het lokale beleid spelen bij de ontwikkeling van een club(cultuur)?

Beleid rond nachtcultuur is een complexe materie waarbij er geen eenduidige antwoorden zijn. De fun-disorder paradox, het feit dat steden willen investeren in het nachtleven om hun stad plezierig te houden maar tegelijkertijd moeten waken over de overlast die hier onlosmakelijk mee verbonden is, zorgt ervoor dat elk 'nachtbeleid' zich begeeft binnen een spanningsveld. Het 'underground', 'do it yourself' karakter van clubcultuur zorgt bovendien voor een zekere terughoudendheid tegenover officiële instanties. De kunst van het nachtbeleid zit dan ook in het vinden van een goede balans tussen een beleid 'voor' en 'tegen' het nachtleven, maar ook in het erkennen dat deze balans steeds moet worden herbekeken en dat de spanningen niet zullen worden weggewerkt.

Uit interviews met (gewezen) stakeholders in het Leuvense nachtlandschap, afgenomen in het kader van dit onderzoek, wordt een nachtraad naar voren geschoven als een interessant en nuttig instrument voor het Leuvens nachtleven. Vertegenwoordigers van de horeca, organisaties die in het nachtleven actief zijn, studenten, jongeren, het stadsbestuur, de politie en ook de reinigingsdienst, kunnen hierbij betrokken worden. De geïnterviewden vinden een democratisch samengestelde nachtraad waar de belangen van verschillende stakeholders vertegenwoordigd worden een meerwaarde voor zowel de organisatie als voor de stad.

Introductie

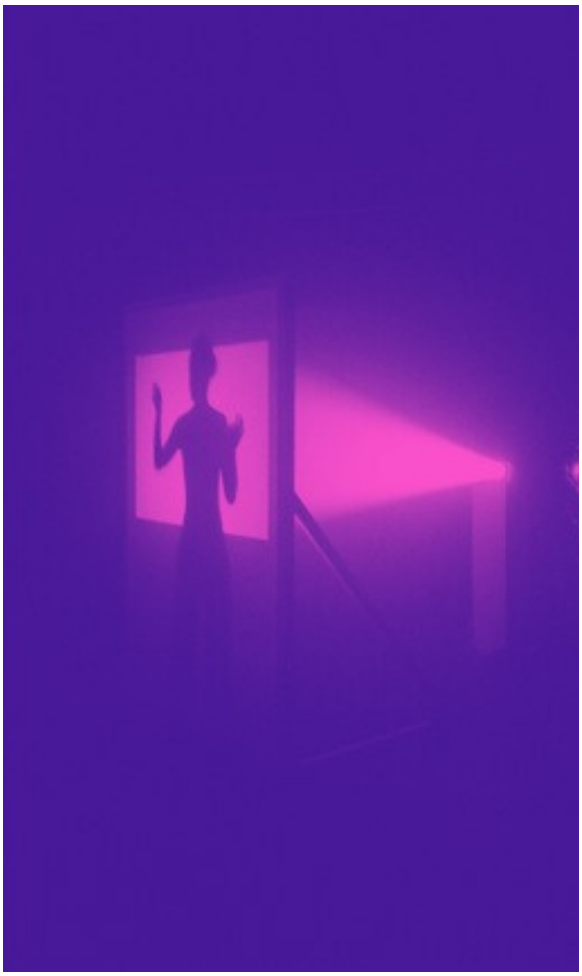

Opzet van het onderzoek

In 2019 startte MIJNLEUVEN, het jongerenlabel van de Jeugddienst, in samenwerking met een aantal Leuvens jongeren, 'Nachtplan', een project waarmee ze de kwaliteit en diversiteit van het Leuvense nachtleven publiekelijk aan de orde stelde. Aan de hand van debatten en met een manifest onder de arm ging Nachtplan een jaar lang met open blik in dialoog met de beleidsmakers en met de Leuvense nachtraven. Het doel was zich bewuster te worden van het belang van een bloeiend nachtleven en het vertrouwen te krijgen van enkele geschikte actoren om verdere stappen te zetten bij het uitbouwen van dit nachtleven. Daarnaast onderzocht Nachtplan "de piste naar een nieuwe nachtclub" binnen de Leuvense stedelijke context.

Om dit traject voldoende diepgang te geven, zagen de betrokken partijen de noodzaak om samen met de KU Leuven een volgende stap te zetten waarbij de focus verschoof van de 'emoties' naar de 'feiten'. Het resultaat van deze samenwerking is het document dat nu voorligt: een wetenschappelijk rapport waarin de ins en outs van het (Leuvense) nachtleven in kaart worden gebracht. Hierbij wordt, op expliciete vraag van de stad Leuven, veel aandacht besteed aan vragen rond diversiteit en inclusiviteit. De uitdaging is immers niet louter om het Leuvense nachtleven te laten bruisen, maar ook om er een plek van te maken waar iedereen zich welkom voelt.

Hoewel dit rapport kan gezien worden als een stap in de richting van deze ontwikkeling, worden er binnen het kader van dit onderzoek geen conclusies getrokken m.b.t. de impact of wenselijkheid van een concrete club. Het onderzoek beperkt zich tot:

- **Een analyse van de fenomenen nacht- en clubcultuur,**
- **Het in kaart brengen van het huidige Leuvense nachtleven**
- **Het schetsen van aandachtpunten bij de ontwikkeling van een diverse en inclusieve club(cultuur)**
- **Het bespreken van de rol die het lokale beleid kan spelen bij de ontwikkeling van een club.**

Een impactstudie waarbij de voor- en nadelen van een club voor Leuven, of concrete scenario's voor de ontwikkeling van deze club worden onderzocht, valt buiten het kader van dit project.

DOELSTELLINGEN

Dit onderzoek brengt het Leuvense nachtleven op een wetenschappelijk onderbouwde manier in kaart en bekijkt wat nodig is om een bloeiende en diverse clubcultuur te ontwikkelen. De algemene doelstelling valt uiteen in vier deelvragen:

01 WAT IS CLUBCULTUUR?

We ontwikkelen een beter begrip van de werking, de dimensies en het belang van het nachtleven in het algemeen en de clubcultuur in het bijzonder.

02 HOE STAAT HET LEUVENSE NACHTLEVEN ERVOOR?

We ontwikkelen een beter begrip van de werking, de dimensies en het belang van het nachtleven in het algemeen en de clubcultuur in het bijzonder.

03 HOE CREËREN WE EEN INCLUSIEVE EN DIVERSE CLUB(CULTUUR)?

In samenspraak met verschillende doelgroepen onderzoeken we hoe vrouwen*[1], mensen uit de holebi+ gemeenschap en mensen met een diverse etnisch-culturele achtergrond het nachtleven ervaren en welke stappen zij nodig achten om een inclusieve club(cultuur) te ontwikkelen.

04 WELKE ROL KAN HET LOKALE BELEID SPELEN BIJ DE ONTWIKKELING VAN EEN CLUB(CULTUUR)?

We staan stil bij de specifieke rol die de lokale overheid kan spelen in de ontwikkeling van een club(cultuur) en analyseren concrete beleidsinstrumenten die zijn ontwikkeld om de relatie tussen de club en de stedelijke omgeving in goede banen te leiden.

Methodiek

Algemeen onderzoekskader

Wanneer de media gebruik maken van onderzoeken naar het nachtleven, doen ze dit meestal binnen een epidemiologische of criminologische context. Het gaat dan voornamelijk over onderzoeken die zich toespitsen op de relatie tussen het nachtleven en drugs- of alcoholgebruik: de mate waarin jongeren drugs gebruiken tijdens het uitgaan, welke drugs populair zijn en de kenmerken van de gemiddelde drugsgebruikers (leeftijd, gender, etniciteit en seksuele identiteit) (Measham et al. 2011; Measham, Aldridge, and Parkers 2001; McCormack, Measham, and Wignall 2021; Moore 2012; VAD 2019). Hoewel dit onderzoek een cruciale rol speelt in de ontwikkeling van een onderbouwd beleid rond drugspreventie, reduceert het de complexiteit van het nachtleven tot één dimensie. Het nachtleven wordt hier louter gezien als een 'high risk zone' binnen de maatschappij die moet worden gemonitord en gereguleerd (Hunt, Moloney, and Evans 2010).

Dit onderzoek is niet blind voor het drug- en alcoholmisbruik dat verbonden is met het nachtleven en voor de overlast die hier vaak mee gepaard gaat (zie hoofdstuk vier), maar wil het nachtleven hier niet toe herleiden. Concreet proberen we de complexiteit van het nachtleven te capteren door de sociale en culturele context waarbinnen dit nachtleven zich afspeelt mee in rekening te brengen. Eerder dan te focussen op de problemen die verbonden zijn met het nachtleven, benadrukken we het belang van de nacht voor het individu en de maatschappij. Uitgaan wordt hier niet louter begrepen als een probleem dat aangepakt moet worden, maar als een activiteit die jongeren nodig hebben om hun identiteit op een actieve en creatieve manier te ontwikkelen en om zichzelf een plek te geven binnen de maatschappij.

Onderzoekstechnisch ontwerp

Het onderzoek maakt gebruik van een mixed method aanpak, waarbij kwantitatieve en kwalitatieve onderzoeksmethoden worden gecombineerd om tot een betere datacollectie te komen. Concreet worden verschillende methodologische kaders gehanteerd om de deelvragen van het onderzoek te beantwoorden:

1. Literatuurstudie

Voor het ontwikkelen van een beter begrip van de werking en waarde van clubcultuur vertrekken we van een diepgravende analyse van de bestaande literatuur. Op basis van eerder ontwikkelde theoretische modellen brengen we het belang van het nachtleven in het algemeen, en de clubcultuur in het bijzonder, in kaart en analyseren we de sociale, culturele en economische dimensies van clubs.

2. Kwantitatieve analyse

Om het ecosysteem van het Leuvense nachtleven te bestuderen maken we voornamelijk gebruik van kwantitatieve, of data gedreven methoden. In eerste instantie gebruiken we een secundaire kwantitatieve analyse[2]. Op basis van bestaande data brengen we het huidige Leuvense nachtleven in kaart en bekijken we hoe dit zich verhoudt tot het nachtleven in andere steden. Concreet doen we hiervoor een beroep op eerder wetenschappelijk onderzoek m.b.t. het nachtleven in België en Europa en op databronnen van de stad Leuven. In een tweede stap evalueren we hoe de Leuvense jongeren dit nachtleven ervaren. Op basis van een gestandaardiseerde vragenlijst[3] peilen we hoe vaak de Leuvense jongeren aan het nachtleven deelnemen en hoe ze ertegenover staan.

3. Kwalitatieve analyse

voor het onderzoek naar de ontwikkeling van een inclusieve en diverse club(cultuur) en de rol die het lokale beleid kan spelen bij de ontwikkeling van deze club(cultuur) maken we voornamelijk gebruik van kwalitatieve methoden. Met behulp van focusgroepen[4] brengen we in kaart wat de mogelijkheden, wensen en noden met betrekking tot de ontwikkeling van een inclusieve en diverse club (cultuur) zijn. We gaan in gesprek met vrouwelijke clubgangers, clubgangers met een diverse etnisch culturele achtergrond en clubgangers die zich identificeren als holebi+, en bespreken met hen wat nodig is om van een club een plek te maken waar iedereen zich thuis voelt. Door middel van diepte-interviews met lokale stakeholders en internationale experts, bekijken we tot slot hoe het stedelijk beleid bij kan dragen tot een bloeiende en diverse clubcultuur.

De verschillende onderzoekslijnen volgen elkaar op en beïnvloeden elkaar. Eerdere bevindingen werden steeds mee in rekening gebracht bij de ontwikkeling van het precieze frame voor latere stappen binnen het onderzoek[5].

Onderzoekspopulatie en selectie van de respondenten

Het onderzoek richt zich in de eerste plaats op jongeren en jongvolwassenen. Concreet wordt deze demografische doelgroep gedefinieerd als mensen tussen 16 en 35 jaar oud. De precieze bepaling van de doelgroep en de selectie van de respondenten verschilt echter naargelang de fase van het onderzoek.

- In fase 2 van het onderzoek (het in kaart brengen van het Leuvense nachtleven) concentreren we ons op Leuvense jongeren tussen 16 en 35 jaar oud. De voornaamste doestelling binnen deze onderzoeksfase was immers om te peilen in welke mate Leuvense jongeren en jongvolwassenen deelnemen aan het Leuvense nachtleven en hoe ze dit ervaren. Om deze doelgroep te bevragen werd een toevalssteekproef getrokken uit alle mensen tussen 18 en 35 jaar die in Leuven gedomicilieerd zijn. De jongeren en jongvolwassenen die willekeurig geselecteerd werden, kregen een brief opgestuurd met daarin een link naar een online survey die ze moesten invullen. (Voor meer details, zie annex)
- In fase 3 van het onderzoek lag de focus op het ontwikkelen van een visie op een diverse en inclusieve club. Bijgevolg werd ook een andere doelgroep aangesproken: jongeren en jongvolwassen die (1) naar clubs gaan en (2) behoren tot een van de specifieke doelgroepen die we vooropstelden in de ontwikkeling van een diverse en inclusieve club(cultuur): vrouwen*, mensen uit de holebi+ gemeenschap en mensen met etnische-cultureel diverse achtergrond.

Voorstelling en interpretatie van de resultaten

Wanneer mogelijk worden de resultaten visueel voorgesteld, al dan niet ondersteund door een tabel. Wanneer de survey aan de basis lag voor de informatie, werd over het algemeen het betrouwbaarheidsinterval (BI) gegeven. Dit betrouwbaarheidsinterval wordt gebruikt om de (on)zekerheid weer te geven waarmee een uitspraak gedaan kan worden. Aangezien we werken met een steekproef waarbij slechts een deel van de Leuvense jongeren werd bevraagd, kunnen we geen exacte populatieresultaten weergeven maar moeten we rekening houden met een foutenmarge. Daarom wordt bij ieder resultaat een ondergrens en een bovengrens gerapporteerd, waartussen de populatiewaarde zich met 95% zekerheid bevindt. Wanneer een bepaald cijfer minder accuraat is (bijvoorbeeld omdat slechts een beperkt aantal respondenten de betreffende vraag heeft ingevuld), dan kan het betrouwbaarheidsinterval groter zijn, en zo wordt deze grotere onzekerheid gerepresenteerd.

Wanneer twee gerapporteerde cijfers redelijk van elkaar verschillen maar de bijhorende betrouwbaarheidsintervallen elkaar overlappen, dan kunnen we ook niet met zekerheid zeggen dat dit verschil een werkelijk bestaand verschil representeert, aangezien het ook aan toeval zou kunnen worden toegeschreven. Indien de betrouwbaarheidsintervallen niet overlappen, kunnen we concluderen dat het verschil 'significant' is.

Anonimiteit verzekerd

Doorheen het onderzoek hebben we de respondenten volledige anonimiteit verzekerd. Om deze reden zullen we in deel 2 (de vragenlijsten) en deel 3 (de focusgroepen) nooit persoonlijke informatie van de respondenten vermelden. Wanneer we wel namen gebruiken zijn dit pseudoniemen. Alleen bij de individuele interviews met de experten (deel 4) worden de echte namen vermeld.

DEEL 1: De club... meer dan ontspanning

Clubcultuur met een grote 'C'

In de traditionele media krijgen clubs vaak een negatieve connotatie (Thornton 1995; Garcia 2013; van Liempt and Van Aalst 2013). Clubs worden niet alleen geassocieerd met massacultuur, drugs en overmatig alcoholgebruik, maar ook met asociaal gedrag dat buurten onleefbaar maakt en onveiligheid in de hand werkt. Volgens de Franse filosoof Jean Baudrillard is er zelfs geen beter voorbeeld van de "volledige verdwijning van een betekenisvolle cultuur en esthetische gevoeligheid", dan "een ronddraaiende stroboscooplamp en gyroscoop die de ruimte beslaan waarvan het bewegende voetstuk door de menigte wordt gecreëerd" (1982, 5).

Hoewel factoren zoals drank- en drugmisbruik, overlast en veiligheid wel degelijk een belangrijke uitdaging vormen voor het uitgaansleven, is het belangrijk om ook de positieve waarde van het nachtleven te benadrukken.

Clubcultuur is meer dan louter 'hedonistisch vermaak'. In wat volgt zullen we aantonen dat clubs een centrale rol spelen in de ontwikkeling van het fijnmazige ecosysteem van de nacht. Een bloeiend clubleven geeft belangrijke impulsen aan de economie, speelt een cruciale rol in de ondersteuning van kwetsbare gemeenschappen en identiteiten en vormt een vrijplaats waar jongeren hun creativiteit op een laagdrempelige manier kunnen ontwikkelen.

In het volgende deel gaan we dieper in op het fenomeen clubcultuur. Nadat we het onderscheid tussen clubcultuur en nachtleven hebben uitgeklaard, bekijken we wat een club is, hoe we clubcultuur moeten begrijpen en wat de waarde is van een club voor de maatschappij.

Clubcultuur vs. nachtleven

Vooraleer we dieper ingaan op het fenomeen clubcultuur, moeten we eerst een onderscheid maken tussen clubcultuur en het nachtleven. Hoewel beide termen vaak in één adem worden genoemd, zijn ze toch significant verschillend. De club maakt deel uit van het nachtleven – en speelt hierin een belangrijke rol – maar valt er niet mee samen. Het nachtleven wordt in de Van Dale beschreven als "het 's nachts uitgaan of de mogelijkheid daartoe". Bij het nachtleven gaat het dus over een breed scala van mogelijke plaatsen waar je 's nachts kan uitgaan: (dans)cafés, concertzalen, cinema's, et cetera. De clubcultuur is daarentegen zeer duidelijk verbonden met een specifieke plek: de club. Dit brengt ons uiteraard bij de vraag: wat is een club?

Wat is een club?

Een club kan gedefinieerd worden als een semipublieke ruimte waar mensen samenkomen om te socialiseren, naar muziek te luisteren en te dansen op een gecureerd programma dat focust op livemuziek (Drevenstedt 2020). Drie elementen spelen een belangrijke rol in de werking van de club: ruimte, scene en programma.

- **Ruimte**

Clubben is bij uitstek een fysieke activiteit die alleen plaats kan vinden als mensen op een bepaald tijdstip samenkomen op een bepaalde plaats. Typisch voor deze ruimte is dat ze gekenmerkt wordt door een zekere vorm van beslotenheid of intimiteit. De club is een semipublieke plek. Ze stelt zich open voor het publiek, maar ziet streng toe op wie binnenkomt (Drevenstedt 2020). Deze beslotenheid zorgt ervoor dat de bezoekers van een club zich kunnen uitleven zonder lastiggevallen te worden door ongenode gasten. Hiervoor moeten clubs steeds balanceren tussen mechanismen van insluiting, die noodzakelijk zijn om (nieuwe) mensen in de club te krijgen, en uitsluiting, die nodig zijn om ongewenste gasten buiten te houden en ervoor te zorgen dat de club contact blijft houden met haar kernpubliek (zie hieronder).

Het reguleren van de in- en uitsluiting gebeurt meestal door middel van een 'deurbeleid', een beleid dat bepaalt wie binnen mag en wie niet. Over het algemeen zijn er twee strategieën die toegepast worden om dit deurbeleid vorm te geven. Enerzijds kan dit gebeuren via selectie. Veel clubs bepalen aan de deur wie binnen mag en wie niet. Dit is bijvoorbeeld het geval in veel Berlijnse clubs waar buitenwippers een haast mythische status genieten omdat zij, vaak op basis van een aantal ongeschreven regels, bepalen of je in de club komt of niet.

Een andere, meer inclusieve, manier om een deurbeleid te ontwikkelen is via bewustmaking. In dit geval krijgen clubbers bij het binnenkomen een aantal richtlijnen mee die de filosofie van de club vertegenwoordigen en waaraan iedereen zich moet houden. Een voorbeeld van dit deurbeleid vinden we bij 'Silo', de club die tot 2011 aan de Leuvense Vaartkom was gevestigd (zie hieronder). Zoals Toon Janssens, de uitbater van Silo tussen 1996 en 2001, aangaf tijdens een gesprek in het kader van dit onderzoek, werkte Silo "aan de hand van een door policy, zonder echt een door policy te hebben, want iedereen was welkom" (Van Mechelen 2021). Enerzijds kreeg het veiligheids-personeel de opdracht om vriendelijk te zijn tegen iedereen en zo een sfeer te creëren waar iedereen zich welkom voelde. Anderzijds had de club ook een "introtekst" die de basisfilosofie van Silo schetste en waaraan iedereen zich moest houden. Mensen die dit niet deden, werden geweerd.

> "Wij hadden een soort van introtekst voor onze club en die gaf duidelijk aan dat wanneer je naar Silo kwam, wanneer je die deur binnenstapte, dat iedereen gelijk was. Dat maakte echt niet uit jong, oud, etc. iedereen is gelijk. Wat voor ons belangrijk was, was dat wij vanuit onszelf, de mensen die werkten in de club, aan de inkom, aan de vestiaire, aan de toiletten, achter de bar, dat moest ook een weerspiegeling zijn van het publiek dat we wilden en waarvoor we stonden."
>
> _Toon Janssens

Naast deze veelvoorkomende strategieën, zijn er ook minder gebruikte mechanismen om de aanwezigheid te reguleren. Zo zien we bijvoorbeeld dat de free party scene exclusiviteit garandeert door hun events te laten doorgaan op een geheime plek die alleen via specifieke kanalen wordt gecommuniceerd.

- **Scene**

Een club bestaat niet alleen uit een fysieke ruimte, maar ook uit een gemeenschap die zich rond deze fysieke ruimte verzamelt en haar bevolkt. Deze gemeenschap bestaat uit drie groepen: de organisatoren en werknemers van de club, de kunstenaars/muzikanten en het publiek. Deze laatste groep is zeer divers en omvat zowel mensen die de club regelmatig bezoeken als sporadische of eenmalige klanten. Personen die eenzelfde club vaak bezoeken, noemen we het kernpubliek. Voor het kernpubliek is clubben een onderdeel van hun levensstijl. Hun identiteit, of toch een deel daarvan, is nauw verweven met de identiteit van de club. De constructie van deze identiteit loopt echter in twee richtingen: de clubbers ontlenen hun identiteit niet alleen aan het DNA van de club, maar zijn ook mee verantwoordelijk voor de identiteit van de club zelf. Hoewel er een groot verschil is tussen commercieel georganiseerde clubs en clubs die eerder 'bottom up' werken, kunnen we stellen dat clubs over het algemeen worden gecreëerd door en voor de leden van de scene (Schwanhäußer 2010). Wanneer een club onvoldoende aandacht schenkt aan haar kernpubliek en in plaats daarvan sterk inzet op eenmalige bezoekers of toeristen, verliest ze haar DNA en haakt dit kernpubliek af. Om deze reden heeft het kernpubliek ook een grote invloed op de werking en filosofie van de club. Ze houden een club bij de les en zorgen dat deze niet te ver afdrijft van de visie die aan haar grondslag lag. Het is perfect mogelijk dat de club diverse soorten kernpubliek heeft. Denk bijvoorbeeld aan clubs die verschillende thematische avonden organiseren, waarmee ze verschillende soorten publiek bedienen.

- **Programma**

Elke club heeft nood aan een programma. In de eerste plaats denken we dan aan een muzikaal programma. Hoewel clubs doorgaans geassocieerd worden met electronic dance music (EDM), zijn er ook clubs die focussen op andere muziekstijlen, zoals jazzclubs of R&B clubs. Wat alle clubs wel gemeen hebben, is dat het steeds gaat over een strak gecureerd programma. De selectie van bands of dj's gebeurt met een bepaalde artistieke – en vaak ook maatschappelijke - visie voor ogen. In tegenstelling tot bijvoorbeeld concertzalen, die een bredere waaier aan evenementen aanbieden en cateren voor verschillende soorten ad-hoc publiek, gaan clubs op zoek naar een coherente en consistente muzikale identiteit en zien ze erop toe dat alle events die in de club plaatsvinden bijdragen aan deze identiteit. Dit wil echter niet altijd zeggen dat een club zich moet houden aan een bepaald muziekgenre, wel dat ze een manier zal zoeken om deze verschillende stijlen in te passen in haar globale visie.

Naast de bands of dj's die geselecteerd worden om op een bepaalde avond te spelen, zijn er nog andere elementen die het programma kunnen bepalen. Zo engageren clubs vaak videokunstenaars of beeldende kunstenaars die de 'visuals' van een avond verzorgen. Ook kunnen clubs opteren voor een thematische programmatie die gericht is op bepaalde maatschappelijke issues zoals feminisme en postkolonialisme, of die zich focust op specifieke gemeenschappen zoals de queer of fetisj-gemeenschap.

Een club kan dus begrepen worden als het samenspel van een specifieke ruimte, een scene en een programma. Tegelijkertijd is de club ook veel meer dan dat. Een club kan niet worden gereduceerd tot een optelsom van de verschillende actoren. Ze komt immers pas echt tot leven in het culturele netwerk dat zich ontspint tussen deze verschillende spelers. Om deze reden spreken we ook over club-cultuur.

Club-cultuur: een way of life

In het boek Keywords (1976) onderscheidt cultuurtheoreticus Raymond Williams drie betekenissen die met het woord cultuur verbonden zijn. Cultuur kan verwijzen naar (1) beschaving, een zeker niveau van kennis en opvoeding dat ons als gecultiveerde wezens onderscheidt van de natuur, (2) de verzameling van artistieke objecten en expressies, en (3) het fijnmazig netwerk van overtuigingen, waarden en praktijken die worden gedeeld binnen een gemeenschap. In tegenstelling tot de eerste definitie, waar cultuur begrepen wordt als iets universeels, verwijst de laatste definitie van cultuur naar een specifiek betekeniskader, een "map of meaning" (Jenks 2005) die gedeeld wordt door een bepaalde groep en die binnen deze groep wordt gebruikt om sociale relaties vorm te geven. Deze "map of meaning" manifesteert zich in de informele regels die we impliciet aannemen, zoals de omgangs- en beleefdheidsregels, maar kan net zo goed de vorm aannemen van formele regels en officiële instituten.

Wanneer we het over clubcultuur hebben, verwijzen we voornamelijk naar cultuur in deze laatste betekenis. Hoewel de roep steeds luider klinkt om clubben als een artistiek event te beschouwen (zie hieronder), moeten we clubcultuur in eerste instantie begrijpen als een set van waarden, normen en praktijken die clubbers delen en waaraan ze hun individuele en collectieve identiteit ontlenen. In die zin is het concept 'scene' ook goed gekozen. De verwijzing naar het theater die in het woord besloten ligt, geeft immers perfect weer dat de scene niet alleen de gemeenschap is die zich rond een club verzamelt, maar ook het podium waarop de participanten van deze gemeenschap hun identiteit ontwikkelen en communiceren naar de buitenwereld.

Iedere club houdt er een specifieke cultuur op na. Clubs die focussen op verschillende genres zullen er een verschillende cultuur op nahouden en ook tussen de commerciële en eerder alternatieve clubs is er vaak een groot verschil. Met enige zin voor overdrijving, zouden we kunnen stellen dat er zoveel clubculturen zijn als er clubs zijn. Tegelijkertijd zijn er wel een aantal algemene karakteristieken die deze verschillende clubculturen gemeen hebben.

- **Clubculturen zijn glocal**

Clubben is een wereldwijd fenomeen, met dj's en promotors die over de hele wereld opereren en met trends die, onder meer via sociale media, razendsnel van de ene geografische context naar de andere 'overspringen'. Tegelijkertijd wordt clubcultuur ook steeds bepaald door de lokale context waarin ze is ingebed. De visie van clubs wordt tot op grote hoogte bepaald door de lokale scene. Daarnaast spelen politieke beslissingen van lokale overheden ook een grote rol in de cultuur van een club (zie deel 4). Clubculturen zijn dan ook een typisch voorbeeld van 'glocalisatie' ,een fenomeen waarbij globale trends en lokale processen op elkaar inhaken en met elkaar verbonden worden om tot iets nieuws te komen (Hebdige 1979).

- **Clubculturen zijn voor jongeren en jongvolwassenen**

De meerderheid van de mensen die een club bezoeken, zijn jongeren en jongvolwassenen. Zoals Sarah Thornton aangeeft, overstijgt clubcultuur de grenzen van economische klassen, genderidentiteit en etnisch-culturele achtergrond, maar niet van leeftijd (Thornton 1995). Om deze reden wordt clubcultuur traditioneel omschreven als jongerencultuur, een cultuur die verbonden is met de demografische categorie 'jeugd' en die zich afzet tegen de culturele kaders van oudere generaties, ook wel de 'parent culture' genoemd (Bennett 2000; Malbon 1999).

Recent onderzoek suggereert echter dat de categorie jongeren niet te strikt mag worden geïnterpreteerd. Toen Thornton in 1995 haar boek over club- en ravecultuur in het Verenigd Koninkrijk schreef, was clubben zeer duidelijk een zaak van tieners en twintigers. De meest fervente clubbers bevonden zich in de leeftijdscategorie 15 tot 19, gevolgd door de categorie 20 tot 24. Onderzoek uit diezelfde periode toont vergelijkbare resultaten aan voor andere geografische regio's, met een gemiddelde leeftijd van 20,5 jaar in Wenen en 24,8 jaar in Berlijn (Calafat et al. 2001). Recenter onderzoek naar de Berlijnse clubcultuur toont echter aan dat de gemiddelde leeftijd van participanten significant gestegen is met 5,4 jaar (tot 30,2 jaar) en dat het grootste deel van het clubpubliek nu uit dertigers bestaat (Damm and Drevenstedt 2019).

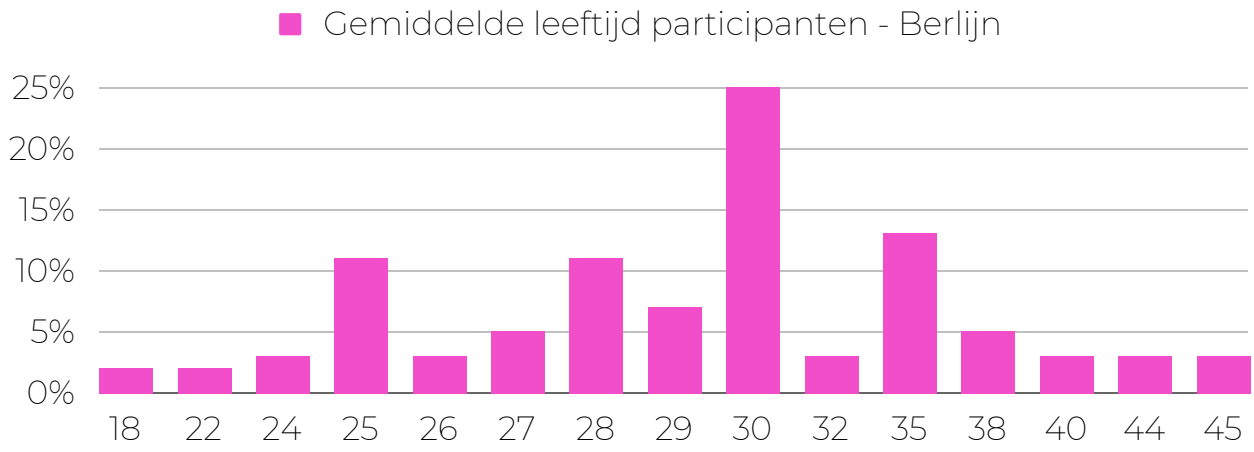

Hoewel het moeilijk is om algemene conclusies te trekken uit dit onderzoek, bevestigen deze cijfers een meer algemene trend. Zeker bij mensen uit de middenklasse zien we dat de grens tussen jongeren en volwassenen vager geworden is. Verbintenissen die te maken hebben met volwassenheid, zoals huwelijk, het krijgen van kinderen, het bezit van een eigen huis en toewijding aan een carrière, worden geleidelijker en ongelijkmatiger aangegaan dan in het verleden, terwijl vrijetijdsbesteding en levensstijlgewoonten langer 'jeugdig' blijven (Du Bois-Reymond 1998). Bijgevolg zijn jeugdculturen steeds vaker "multigenerationeel" (Bennett and Hodkinson 2012). Clubculturen lijken niet aan deze trend te ontsnappen. Ook hier zien we dat dertigers hun intrede doen naast de categorie van tieners en twintigers. Ondanks deze nuancering blijft clubben echter nog steeds een zaak van jongeren en jongvolwassenen. Mede door het feit dat clubben moeilijk te combineren valt met andere engagementen zoals werk en kinderen, blijven mensen boven 40 jaar eerder een uitzondering binnen het clubmilieu.

- **Clubculturen zijn subculturen**

Subcultuur is een term die gebruikt wordt om te verwijzen naar culturen die zich ontwikkelen binnen de 'dominante cultuur'[6], maar zich ertegen afzetten. Subculturen zijn 'tegenculturen', ze hanteren een set van waarden, normen en regels die afwijken van de dominante betekeniskaders. Leden van de subcultuur creëren hun eigen alternatieve levensstijl en vergaren zo een bepaald 'subcultureel kapitaal'. In de clubcultuur uit dit verzet tegen de mainstream zich in het onderscheid tussen 'underground' versus 'mainstream'. Clubculturen zijn "renegade cultures" die voortdurend "op de vlucht" zijn voor de "coöptatie door de dominante media" (Thornton 1995). Zodra clubs te populair worden en een mainstream publiek aantrekken, verliezen ze hun "cool" en gaat de scene gaat op zoek naar een nieuwe "underground" club.

- **Subcultureel kapitaal**

De term subcultureel kapitaal werd voor het eerst geïntroduceerd door Sarah Thornton in haar boek Clubcultures (1995). Hierin bouwt ze verder op het werk van de Franse socioloog Pierre Bourdieu. Die ontwikkelde de term 'cultureel kapitaal' om de relatie tussen smaak en sociale structuren te beschrijven. Cultureel kapitaal kan begrepen worden als het culturele kader dat door opvoeding en onderwijs wordt vergaard en dat een sociale status verleent aan het individu. Zo is de taal die we gebruiken en het accent waarmee we spreken lange tijd een belangrijke indicator van cultureel kapitaal geweest. Een ander voorbeeld is onze muzieksmaak of onze kennis van bepaalde kunstvormen. Cultureel kapitaal is iets anders dan economisch kapitaal. Een hoog inkomens- en eigendomsniveau gaat vaak samen met een hoog cultureel kapitaal, maar de twee kunnen ook tegenstrijdig zijn. Denk bijvoorbeeld aan de figuur van de kunstenaar, met een hoog cultureel en een laag economisch kapitaal, of de 'nouveau riche', met een laag cultureel en een hoog economisch kapitaal.

Voortbouwend op dit model stelt Thornton voor om 'hipness' als een vorm van subcultureel kapitaal te beschouwen. "Zoals boeken en schilderijen cultureel kapitaal in het ouderlijk huis tonen, zo wordt subcultureel kapitaal geobjectiveerd in de vorm van modieuze kapsels en goed samengestelde platencollecties (...). Net zoals cultureel kapitaal wordt verpersoonlijkt in 'goede' manieren en een stadse conversatie, wordt subcultureel kapitaal belichaamd in de vorm van 'op de hoogte zijn', het gebruiken (maar niet te veel) van het huidige jargon en eruitzien alsof je geboren bent om de nieuwste dansstijlen uit te voeren."

Net zoals cultureel kapitaal wordt subcultureel kapitaal gebruikt om een hiërarchisch onderscheid te maken tussen mensen binnen de gemeenschap. Het verschil is echter dat dit onderscheid niet gemaakt wordt op basis van de dagdagelijkse regels en smaakpatronen, maar op basis van de regels en kaders die heersen in de club.

De verschillende dimensies van het nachtleven

De definitie van de club en van clubcultuur leert ons nog niets over de waarde van clubs en van clubcultuur in het algemeen. Wanneer en waarom kunnen we spreken van een waardevolle club? Om deze vraag te beantwoorden bouwen we verder op onderzoek dat ontwikkeld is in de schoot van de Club commission (2019). Eerder dan te focussen op één aspect, hebben zij een multidimensionaal model ontwikkeld waarbij de waarde van een club bepaald wordt op basis van drie pijlers: de economische, sociale en artistieke.

Economische dimensie

Clubcultuur valt onder de “night time economy” (NTE), een categorie die alle economische activiteiten tussen 18u en 6u samenbrengt (Lin et al. 2022). De economische meerwaarde van deze sector valt moeilijk te overschatten. In het Verenigd Koninkrijk, waar het meeste onderzoek naar de NTE is gebeurd, is de NTE de op vier na grootste bedrijfstak, goed voor bijna 8% van de werkgelegenheid en een jaarlijkse omzet van 66 miljard BBP – of 6% van de totale jaarlijkse inkomsten (NTIA 2020). De Australische NTE bedroeg in 2019 ongeveer 4% van de economie van het land (Deloitte Australia 2019).[7] Misschien nog belangrijker dan deze directe economische impact, is de indirecte impact die de NTE heeft op de ontwikkeling van een stad. Een levendig en gemengd nachtleven moedigt toerisme aan en draagt bij tot het creëren van plaatsen waar jonge kapitaalkrachtige mensen willen wonen (Hae 2011). De zogenaamde "creatieve klasse" (Florida 2004), bestaande uit (jonge) professionals die werken in sectoren zoals IT, financiën, verzekeringen, media en reclame, zijn steeds op zoek naar steden met een hoogwaardig nachtleven (Ley, 1996) en interessante "authentieke" subculturele ruimten (Zukin, 2010). Wanneer we de economische waarde van een club bespreken, moeten we m.a.w. niet alleen kijken naar de directe omzet die de club maakt, maar ook naar de indirecte meerwaarde die de club creëert voor andere sectoren en naar de impact die ze heeft op het imago van de stad (zie ook hieronder).

Clubs maken maar een klein onderdeel uit van de NTE. Hun omzet is beperkt in vergelijking met de totale omzet van de NTE. In het Verenigd Koninkrijk hebben nachtclubs een omzet van 656 miljoen GBP, minder dan 1% van de totale NTE-omzet. Onderzoek uit Berlijn toont aan dat de algemene omzet van de Berlijnse clubs neerkomt op 168 miljoen euro. Deze beperkte bijdrage staat echter in schril contrast met de indirecte effecten die clubs hebben.

Clubs kunnen beschouwd worden als de vlaggenschepen van de NTE, als het uithangbord voor een levendig nachtleven. In die hoedanigheid geven succesvolle clubs een impuls aan de andere sectoren binnen het nachtleven zoals de horeca en het hotelwezen. Daarenboven straalt het hippe imago van de clubs ook af op steden, waardoor deze aantrekkelijker worden voor andere creatieve sectoren.

Een goed voorbeeld van de indirecte impact van de clubcultuur is Berlijn. Mede dankzij de bloeiende clubcultuur kon de Duitse hoofdstad zichzelf branden als een “sexy” stad.[8] Dit zorgde niet alleen voor een grote influx aan “techno-toeristen” (Rapp 2009; Garcia 2016), en bijgevolg voor een boost voor de horeca en het hotelwezen, maar maakte Berlijn ook aantrekkelijk voor andere creatieve industrieën en innovatieve startups (Projekt Zukunft 2022).

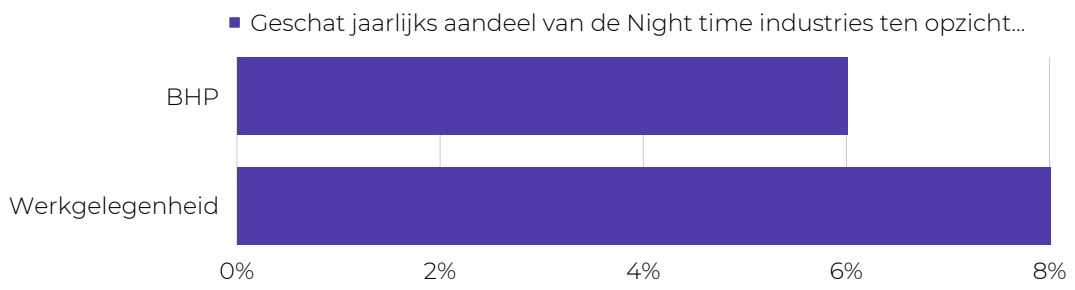

Sociale dimensie

Zoals hierboven beschreven, zijn clubculturen subculturen of tegenculturen die een betekeniskader creëren dat zich afzet tegen de dominante culturele kaders. Op die manier bieden clubculturen een fysieke en mentale ruimte voor gedrag dat afwijkt van de norm en geven ze een podium aan alternatieve identiteiten die vaak onzichtbaar blijven in de mainstream media. Personen die deelnemen aan het nachtleven maken in vele gevallen gebruik van die sociale, fysieke en chronologische afstand van de mainstream om een – of meerdere – “nachtelijke persona(e)” te ontwikkelen (Grazian 2008) die sterk kan afwijken van hun dagdagelijkse identiteit.

Het mag dan ook niet verbazen dat clubculturen zich in de jaren '70 en '80 in de eerste plaats ontwikkeld hebben in de schoot van queer, zwarte en Latinx gemeenschappen in de Verenigde Staten (Lawrence 2011; Buckland 2002). Deze gemeenschappen hadden vaak een beperkte, of zelfs geen, toegang tot traditionele instituten van de maatschappij, zoals de staat en de kerk, en werden bijgevolg gedwongen om alternatieve betekeniskaders te ontwikkelen en zelf ruimtes te creëren waar ze hun identiteit ten volle konden beleven. Dit gevoel wordt treffend verwoord door Stephen in een interview met onderzoeker Fiona Buckland: "I go back to my disco dancing. I get my gayness. I get my empowerment, once a week, for the week. And I can look at anybody in the face in my job and my family, and I know for a fact, it's good to be gay, it's fabulous."

Ook voor vrouwen is de club een plek waar ze kunnen experimenteren met hun identiteit. Zoals Maria Pini aangeeft, ervaren vrouwen de club als een plek waar ze de limieten kunnen testen van wat traditioneel als "gepast" wordt gezien (Pini 2001). Deze experimenteerdrang kan zich uiten in de zoektocht naar een plek waar ze zichzelf volledig kunnen laten gaan. Pini verklaart dat de aantrekkingskracht van clubben bij vrouwen in het feit ligt dat het de mogelijkheid biedt om volledig 'los' te gaan. In de woorden van Amy, één van de vrouwen die Pini interviewde: "It's best for me when I feel like I can go completely mad – usually when I dance until I feel like I've expressed every single anxiety or pressure and it all comes out. It's like a safe space for going mad."

Om deze staat te bereiken, is het uiteraard van groot belang dat de club een veilige plek is waar vrouwen niet worden lastiggevallen door mannelijke clubbers. Het houdt, met andere woorden, in dat de club actief ingaat tegen de seksualisering van vrouwen. Tegelijkertijd is er binnen de populatie van clubbers ook een groep vrouwen die niet op zoek zijn naar een gedeseksualiseerde ruimte, maar juist naar een plek waar ze kunnen experimenteren met hun seksualiteit. Zoals Ben Malbon aangeeft, draait deze "display of sexuality" niet om het vinden van een partner, maar wel om de constructie van een alternatieve seksuele identiteit. Een seksuele identiteit die hen in het dagdagelijkse leven ontzegd wordt omdat deze als ongepast wordt gezien voor vrouwen.

Clubben gaat dus over veel meer dan ontspanning. De beslotenheid van de ruimte en de alternatieve levensstijl die er wordt gecultiveerd, maakt het mogelijk om te experimenteren met onze identiteit en om gemeenschappen te ontwikkelen waarin we deze identiteit kunnen vieren. Zeker voor groepen die moeite hebben om zich in de dominante betekeniskaders te herkennen, biedt deze plek een belangrijke ontsnappingsroute en thuisbasis.

Artistieke dimensie

De artistieke of esthetische dimensie van de club heeft in de eerste plaats te maken met de muziek die er wordt gespeeld. Hoewel clubs vaak aansluiten bij een bepaald genre, zoals house, techno of drum&bass, zoekt elke club daarbinnen ook haar stijl. Hierbij speelt het onderscheid tussen mainstream en underground een belangrijke rol. Op de vlucht voor mainstream, gaan clubs op zoek naar dj's en bands met zin voor experiment en innovatie. Omgekeerd krijgen deze dj's en bands in de club ook een ideaal platform om nieuwe dingen uit te testen. Op die manier zijn clubs vaak ook een drijvende kracht achter de vernieuwingen binnen de muziekindustrie. Naast muziek geven sommige clubs ook een plaats aan andere kunstvormen, zoals beeldende kunst en architectuur, om zo de totaalbeleving van de club te versterken. Daarnaast heeft de clubcultuur een belangrijke invloed uitgeoefend op fashion en design. Designers, waaronder de legendarische Antwerpse Zes, lieten zich voor hun stijl inspireren door de underground clubscene. Omgekeerd is deze scene ook een platform waar de kleren van deze designers graag en veelvuldig gedragen worden.

Om al deze redenen zien we dat er in de laatste jaren een grote toenadering is ontstaan tussen de clubscene en het kunstenveld. Waar clubcultuur tot voor kort voornamelijk gezien werd als een van de meest uitgesproken vormen van massacultuur, een gedachteloos een smaakloos gebeuren, zien we dat clubs tegenwoordig steeds vaker geassocieerd worden met hoge cultuur. In Berlijn heeft de legendarische club Berghain sinds 2016 zelfs het statuut van culturele instelling gekregen. Ook in ons land kunnen we deze toenadering tussen clubcultuur en kunst terugvinden in bijvoorbeeld festivals zoals Horst, waar men actief inzet op deze link. Hoewel het uiteraard zeer goed is dat de clubcultuur serieus genomen wordt als artistieke expressie, schuilt er echter ook een gevaar in deze evolutie. De incorporatie van de clubcultuur in het artistieke veld dreigt de specificiteit van de clubcultuur immers teniet te doen. De Franse sociologe Roberta Shapiro spreekt in dit verband over artificatie, of "het transformatieproces van niet-kunst naar kunst" (2004).

Ondanks het feit dat zo een proces veel voordelen kan hebben voor de betrokken partijen – de toetreding tot het domein van de kunst verhoogt immers de legitimiteit en zichtbaarheid van de specifieke culturele uitingsvormen en opent nieuwe financieringsvormen in de vorm van subsidies – brengt deze transformatie ook risico's met zich mee. Wanneer de stedelijke, rebelse en anti conformistische subcultuur omgevormd wordt tot een kunstvorm die aan dezelfde regels moet voldoen als de andere "officiële" kunsten, dreigt ze immers haar sociaal potentieel als tegencultuur te verliezen. Bovendien kan deze transformatie paradoxaal genoeg het creatief potentieel van de cultuur verminderen. Het 'keurmerk' kunst creëert immers een verwachtingspatroon dat jongeren kan afschrikken om zichzelf te creatief te uiten.

INTERMEZZO: ARTIFICATION

In het begin van deze eeuw veranderde de perceptie rond hiphop-cultuur. Hiphop werd niet langer beschouwd als een gevaarlijke jeugdcultuur of geassocieerd met criminaliteit en bendegeweld, maar als een vorm van waardevolle artistieke expressie. Zeker in Frankrijk, waar de inclusie van hiphop in het artistieke veld onderdeel uitmaakte van een breder discours rond multiculturalisme, kreeg hiphop een prominente plaats binnen de cultuursector. Ondanks het feit dat deze transformatie een stevige boost gaf aan de carrière van verschillende hiphopdansers en choreografen, schetsten verschillende onderzoekers de gevaren die verbonden zijn aan dit proces (McCarren 2013; Jesu 2016; Fertat 2017). Doorheen de transformatie van subcultuur naar 'hoge' cultuur verandert hiphopcultuur ingrijpend. Enerzijds had deze transformatie een grote impact op de esthetiek van hiphopdans. De inclusie in het kunstenveld verliep immers via de mediatie van spelers uit het culturele veld (kunstinstellingen, curatoren, financieringsorganen). Om toegang te krijgen tot het veld moesten hiphopartiesten zorgen dat ze de gangbare artistieke criteria, die door deze spelers gehanteerd werden, incorporeerden in hun werk. Ze moesten er met andere woorden voor zorgen dat hun werk paste binnen de geijkte kaders van het kunstenveld waardoor de radicale experimenteerdrang, die met de subcultuur verbonden is, werd afgezwakt. Anderzijds verloor hiphopdans ook een stuk van zijn sociale betekenis. De dans werd losgemaakt van de concrete culturele context waarin deze is ontstaan en verloor daardoor haar impact op die context. Van een culturele vorm waarmee jongeren hun frustraties, dromen en gedachten uit konden drukken, verwerd hiphopdans zo een zuiver esthetisch en formeel fenomeen.

DEEL 2: Het Leuvense nachtleven in kaart

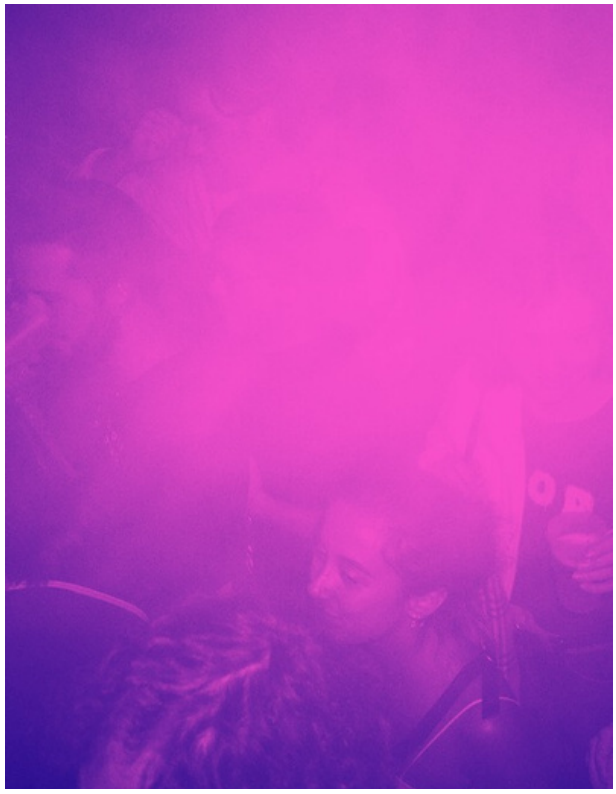

Mede dankzij de jaarlijkse instroom van studenten heeft het Leuvense nachtleven zich kunnen ontwikkelen tot een bloeiend en rijkgevuld landschap. Hierbij denken we in de eerste plaats aan de vele (dans)cafés op en rond de Oude Markt – de zogenaamde 'langste toog van Vlaanderen' waar je zeven dagen op zeven cafés vindt die tot in de late uurtjes open zijn. Dit rijke nachtleven uit zich ook in een hoge mate van tevredenheid. Uit de bevraging in het kader van de Gemeente-Stadsmonitor van de Vlaamse Overheid blijkt dat maar liefst 86% van de Leuvenaars tevreden is over de uitgaansgelegenheden, een waarderingscijfer dat significant hoger is dan het Vlaamse gemiddelde (Vlaamse Overheid 2022)[9]. Ook uit de enquête die in het kader van dit onderzoek afgenomen werd, blijkt dat de Leuvense jongeren behoorlijk tevreden zijn over het nachtleven: ze geven het Leuvense nachtleven een beoordeling van gemiddeld 7,6 op 10.

Inwoners die tevreden zijn over uitgaansgelegenheden, 2020, in procenten

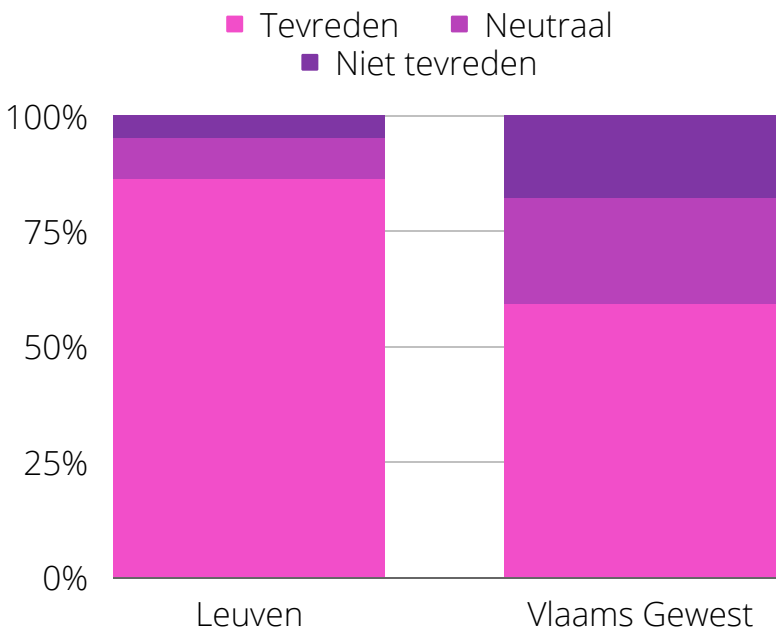

Wanneer we dieper inzoomen op het Leuvense nachtleven, komen er echter een aantal werkpunten bovendrijven. Langs de aanbodzijde zien we dat het landschap de laatste jaren eenzijdiger is geworden. De stijgende huurprijzen in combinatie met een opwaardering van bepaalde buurten heeft geleid tot een "sub-cultural closure" (Talbot 2006) waarbij vormen van 'wilder', experimenteel en cultureel divers nachtleven steeds meer worden vervangen door uitgaansgelegenheden die uitsluitend focussen op economische rendabiliteit. Deze verschuiving heeft ook gevolgen voor de consumptiezijde. Hoewel de gemiddelde Leuvenaar relatief tevreden is over het nachtleven, verandert het plaatje enigszins wanneer we kijken naar bepaalde groepen zoals mensen uit de holebi+-gemeenschap en mensen met een etnisch-cultureel diverse achtergrond. Zij participeren significant minder aan het nachtleven en hun waarderingscijfers liggen ook lager (zie hieronder).

In dit deel gaan we dieper in op de toestand van het Leuvense nachtleven. Eerst schetsen we de historische evolutie van het nachtleven in Leuven. Daarna verschuiven we onze aandacht naar de bevraging die plaatsvond in het kader van dit onderzoek en die peilt in welke mate jongeren participeren aan het nachtleven en hoe ze dit nachtleven ervaren.

De evolutie van het Leuvense nachtlandschap

Vandaag de dag bestaat het Leuvense uitgaansleven grotendeels uit cafés en fakbars, voornamelijk gecentraliseerd rond de Oude Markt en in de Tiensestraat, maar dit was niet altijd het geval. In het verleden telde Leuven verschillende clubs en discotheken zoals 'Manhattan', 'Silo', 'Belgisch Kongo', 'Der Machine', 'Nota Bene' en 'Lido'. Hoewel er steeds specifieke oorzaken zijn voor het verdwijnen van deze clubs, suggereert deze teloorgang ook een grotere tendens die kan omschreven worden als "subcultural closure". Paradoxaal genoeg is deze sluiting vaak verbonden met het succes van deze alternatieve gelegenheden. Hierboven hebben we al aangehaald dat nachtclubs een belangrijke motor kunnen zijn voor de economische opwaardering van een stad. Het imago van een club straalt af op de stad en maakt deze aantrekkelijker voor de "creatieve klasse". Op middellange termijn heeft deze opwaardering echter een negatieve impact op de werking van de clubs (Hae 2012; Garcia 2018). Met de influx van jonge, hoogopgeleide inwoners stijgt ook de vastgoedprijs in de buurt. Bijgevolg komt de economische rendabiliteit van clubs onder druk te staan. Tegelijkertijd stijgt ook de kans op sociale conflicten. Clubs vestigen zich meestal op plekken die dunbevolkt zijn, juist om zich te beschermen tegen dit soort conflicten. Hun bloei maakt de buurt echter aantrekkelijk voor nieuwe inwoners die, ondanks het feit dat ze vaak verhuisd zijn omwille van het levendige nachtleven, de dagdagelijkse hinder die ermee gepaard gaat niet accepteren.

De bovengenoemde factoren leiden niet tot de totale eliminatie van het nachtleven, maar zorgen wel voor een transformatie. Concreet zien we dat de klemtoon steeds vaker komt te liggen op zogenaamde professionele uitgaansgelegenheden. De stijging van de vastgoedmarkt zorgt ervoor dat enkel uitgaansgelegenheden die focussen op economische rendabiliteit kunnen overleven. Tegelijkertijd leidt de stijgende kans op een sociaal conflict tot een situatie waarbij uitgaansgelegenheden binnen een strikter (juridisch) kader moeten opereren: een vast sluitingsuur, duidelijke afspraken om de overlast voor de buurt te beperken, een beleid rond drugsmisbruik, etc. Er wordt van de clubs verwacht dat ze voortdurend in dialoog treden met de buurt. Beide elementen zetten druk op meer alternatieve uitgaansgelegenheden. De uitbaters van deze gelegenheden beschikken vaak niet over de financiële middelen en de knowhow om zich te wapenen tegen deze uitdagingen. Wanneer ze in dialoog treden met de buurt, worden professionele organisaties bovendien vaker als betrouwbare partners gezien (Hae 2012). Dit alles leidt ertoe dat de meer experimentele uitgaansgelegenheden het steeds moeilijker krijgen.

Survey: Nachtleven in Leuven

In dit deel verschuiven we onze aandacht van het aanbod naar de consumptiezijde. We analyseren hoe Leuvense jongeren (tussen 16 en 35 jaar) aan het nachtleven deelnemen en hoe ze dit nachtleven evalueren. Hiervoor maakten we gebruik van een enquête die in het kader van dit onderzoek afgenomen werd bij een representatief aantal Leuvense jongeren. Aan de hand van een 60-tal indicatoren onderzochten we twee elementen:

1. De participatie van de respondent aan het nachtleven: de mate waarin respondenten deelnemen aan het nachtleven (de participatiegraad), en hoe ze participeren (de aard van de participatie).

2. De persoonlijke evaluatie van het Leuvense nachtleven: hoe wordt het Leuvense nachtleven ervaren en in hoeverre beantwoordt dit nachtleven aan de noden van de respondent.

Hieronder gaan we dieper in op beide elementen. Vooraleer we naar de cijfers kijken, is het belangrijk om aan te geven wat we in deze survey onder participatie verstaan. Uitgaan werd in de survey beschreven als "het bezoeken van uitgaansgelegenheden (bijvoorbeeld cafés, fuifzalen, jeugdhuizen, clubs, festivals...) na 22 uur". We spreken dus niet over activiteiten die zich afspelen bij iemand thuis (bezoek bij vrienden of familie, kotfeesten...) of over bijeenkomsten op publieke plaatsen (parken, pleinen...). Een restaurantbezoek wordt in deze vragenlijst ook niet gezien als uitgaan.

Participatie

Participatiegraad

In totaal namen 76% (BI: 72 -80) van de respondenten deel aan het nachtleven. Dit impliceert dat 24% (BI: 20 – 28) aangaf nooit deel te nemen aan het nachtleven.

Participeer je aan het nachtleven?

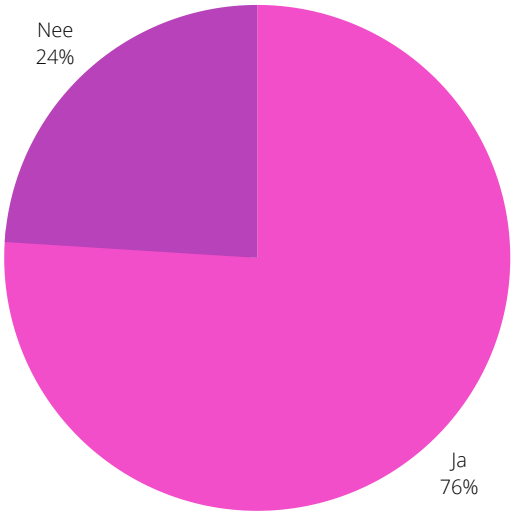

Het merendeel van de mensen die uitgaan, doet dit frequent: 87% (BI: 85-91) van de respondenten geeft aan dat ze 'regelmatig', 'vaak' of 'zeer vaak' uitgaan, terwijl 12% (BI 9-16) slecht 'af en toe' of 'zelden' uitgaat.[10] We kunnen dus concluderen dat de respondenten die uitgaan er een eerder actief nachtleven op nahouden.

Hoe vaak ga je gemiddeld uit

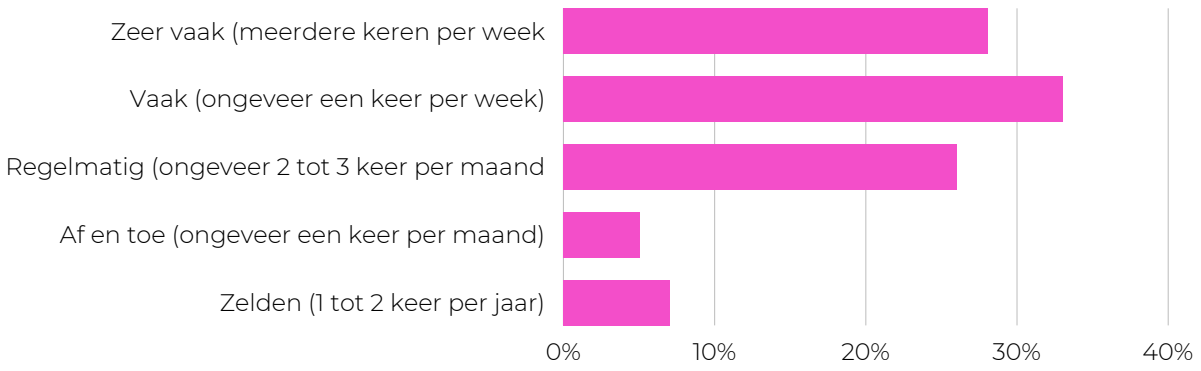

Wanneer we inzoomen op de respondenten die niet deelnemen aan het nachtleven, zien we dat het grootste deel van de respondenten (77%; BI: 69-84) niet uitgaat om persoonlijke redenen: ze hebben geen interesse (38%) of geen tijd om uit te gaan (39%). Een kleine minderheid (3%; BI: 0-7) gaat niet uit omdat ze een slechte ervaring heeft gehad met het nachtleven en 20% (BI: 13-27) heeft andere redenen. Hierbij is een wederkerende reden: 'geen toestemming van de ouders'. Het gaat hierbij meestal om jongere respondenten (geboortejaar 2004-2005).

Waarom neem je niet deel aan het nachtleven

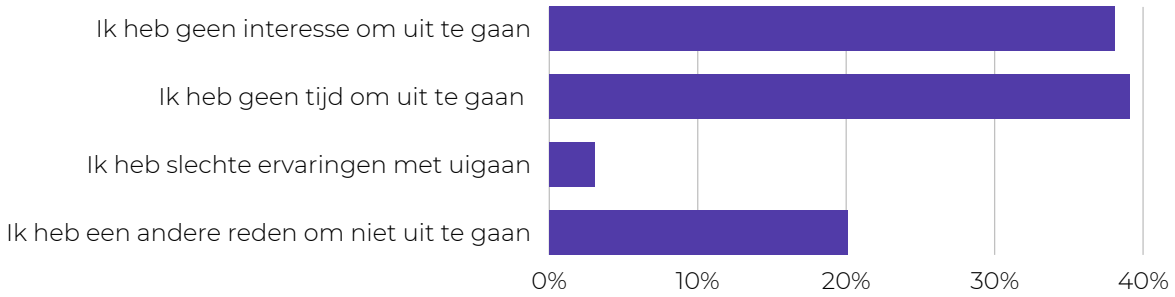

24% (BI: 17-32) van de respondenten die niet aan het nachtleven deelneemt, zou dat misschien wel doen indien er bepaalde dingen veranderen. Naast elementen uit de persoonlijke levenssfeer, zoals een minder druk privé/professioneel leven, keren er twee thema's terug: (1) veiligheid en (2) de associatie van het nachtleven met drank(misbruik). 22% van de respondenten die niet aan het nachtleven deelnemen, zouden dat ook niet doen indien er dingen zouden veranderen. We kunnen er dus van uitgaan dat circa 5% van de totale populatie überhaupt geen interesse heeft in het nachtleven[11]. 53% (BI: 44-62) van de respondenten geeft aan niet te weten of veranderingen een impact zouden hebben op hun participatie aan het nachtleven.

Zou je overwegen om deel te nemen aan het nachtleven, indien er dingen in dat nachtleven veranderen?

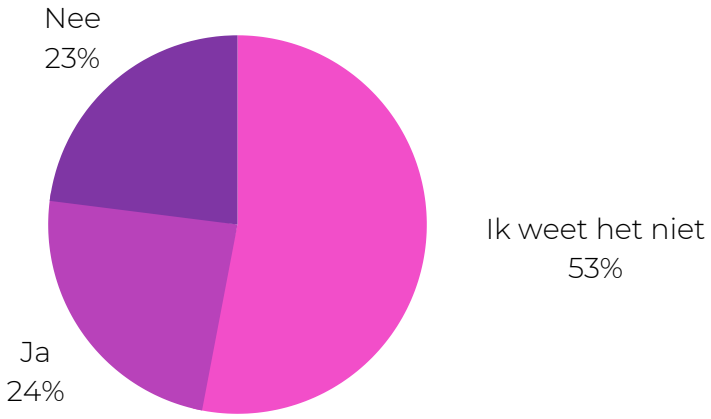

Factoren die invloed uitoefenen op de participatiegraad

Uit voorgaande blijkt dus dat de grote meerderheid van de respondenten deelneemt aan het uitgaansleven en er zelfs een behoorlijk actief uitgaansleven op nahoudt. Daarnaast geven de cijfers ons veel nuttige informatie over welke factoren invloed uitoefenen op het al dan niet participeren. Hieronder zoomen we in op een aantal relevante resultaten.

1. Leeftijd

Zoals in de literatuur rond het nachtleven wordt aangehaald, is leeftijd een belangrijke voorspellende factor voor de participatie aan het nachtleven (Thornton 1995; Malbon 1999). Naarmate mensen ouder worden, nemen ze minder vaak deel aan het nachtleven. Dit blijkt ook uit de analyse. Op basis van een enkelvoudige variantieanalyse stellen we in eerste instantie vast dat leeftijd geen significante invloed heeft op de participatie aan het nachtleven. De gemiddelde leeftijd van de respondenten die participeren aan het nachtleven is 27 (BI: 26-28) en verschilt niet significant van die van de respondenten die niet deelnemen. Kijken we echter naar de frequentie van de participatie dan zien we wel een impact van de variabele leeftijd. Analyseren we de frequentie waarmee mensen uitgaan, dan zien we echter wel dat er een significant verschil in leeftijd bestaat ($p < 0{,}001$). Mensen die zeer vaak, vaak of regelmatig uitgaan zijn jonger (gemiddeld 28 jaar) dan mensen die dat slechts af en toe (gemiddeld 31 jaar) of zelden doen (gemiddeld 32 jaar) ($p < 005$). Met andere woorden, mensen gaan minder vaak uit naarmate ze ouder worden.

2. Gender

Ondanks het feit dat in de klassieke literatuur wordt aangegeven dat mannen vaker participeren aan jeugdcultuur dan vrouwen (Thomas 2003), blijkt uit de analyse van de data dat er geen significant verschil tussen mannen en vrouwen bestaat, zowel wat betreft de participatie aan het nachtleven als de frequentie van de participatie[13]. We kunnen dus concluderen dat beide groepen min of meer in gelijke mate participeren aan het nachtleven. Hun ervaring met dat nachtleven is wel verschillend (zie hieronder).

3. Seksuele oriëntatie[14]

Hoewel er geen significant verschil is tussen mensen die zich identificeren als heteroseksueel en mensen die zich identificeren als holebi+ met betrekking tot de participatigraad, zien we wel een significant verschil met betrekking tot de frequentie waarmee ze participeren ($p = 0{,}025$): mensen die zich als heteroseksueel identificeren gaan over het algemeen vaker uit dan mensen die zich identificeren als holebi+.[15]

4. Culturele diversiteit[16]

Culturele diversiteit speelt ook een belangrijke rol bij de participatie van de deelnemers. In dit onderzoek gebruiken we de term 'cultureel divers' voor mensen die de Belgische nationaliteit niet hebben, of die minstens een ouder hebben die de Belgische nationaliteit niet heeft. Mensen met een cultureel diverse achtergrond participeren niet alleen significant minder aan het nachtleven (chi2 = 5,258; df = 1; p = 0,22). Ze doen dit ook minder frequent dan mensen die niet cultureel divers zijn (p = 0,008).

		Cultureel Divers			
Participatie aan het nachtleven		Ja		Nee	
		Aantal	Procent	Aantal	Procent
	Ja	101	28	272	79
	Nee	40	72	73	21
		141	100	345	100

Aard van de participatie

Geografische ligging

De meerderheid van de respondenten gaat voornamelijk uit in Leuven: 84% (BI: 80-88) van de respondenten geeft aan altijd of meestal in Leuven uit te gaan, 10% (BI: 7-13) gaat ongeveer de helft van de tijd uit in Leuven en slechts 6% (BI: 4-9) gaat af en toe of nooit uit in Leuven.

Wanneer je uitgaat, is dat...

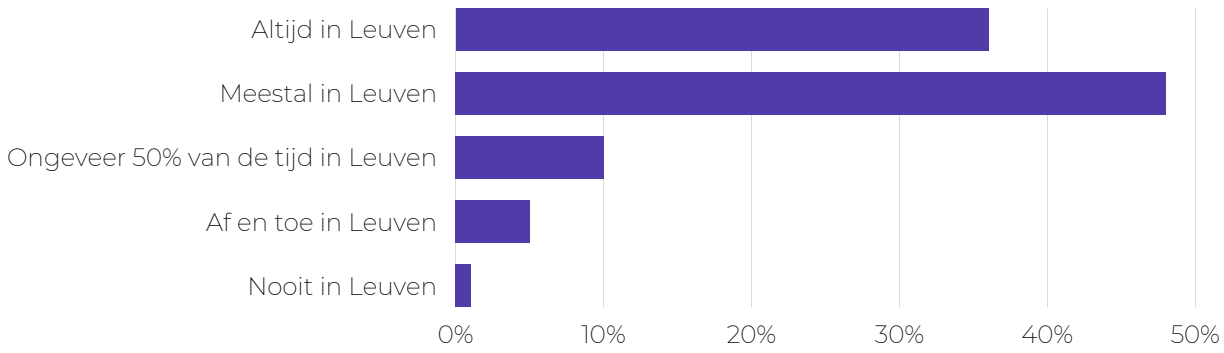

Wanneer we peilen naar de redenen waarom mensen buiten Leuven uitgaan, komen de volgende elementen naar voren: vrienden en/of familie die buiten Leuven wonen (69%), de aanwezigheid van specifieke uitgaansgelegenheden (46%), of de komst van bepaalde muzikanten/dj's (40%). Daarnaast gaan mensen ook buiten Leuven uit om eens af te wisselen (36%), of omdat ze het uitgaansleven in andere steden over het algemeen interessanter vinden (15%). Een kleine groep geeft aan dat ze buiten Leuven uitgaat omdat ze zich daar meer welkom voelt (3%) of omdat het beter bij de levensstijl van de respondent aansluit (6%).

Waarom ga je buiten Leuven uit?

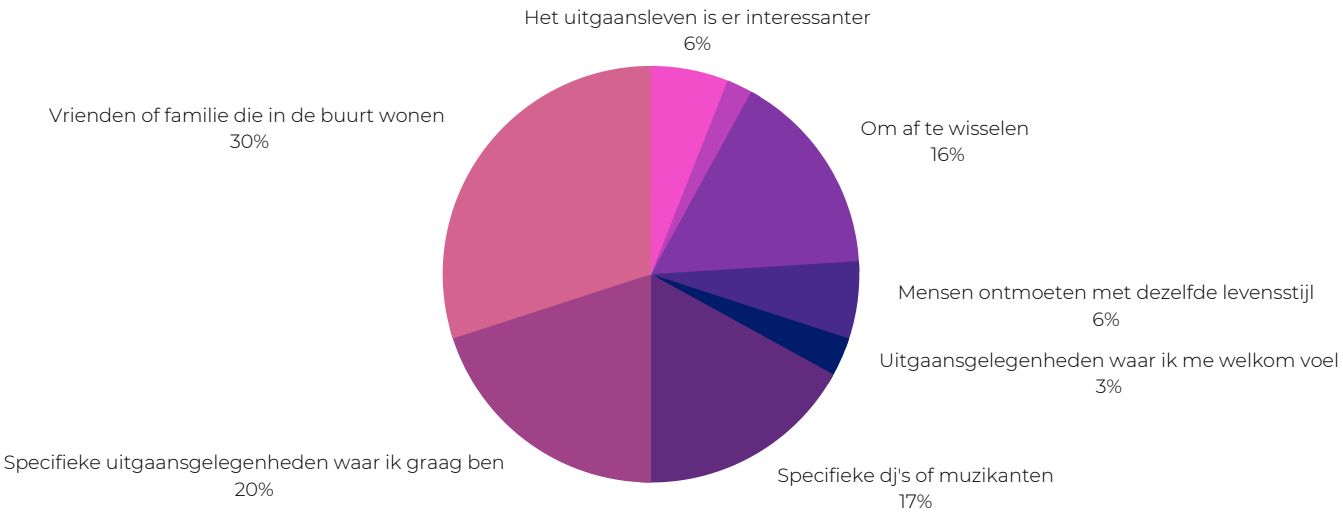

Wanneer we kijken naar waar mensen buiten Leuven uitgaan, valt op dat ze voornamelijk grotere steden frequenteren (55%). Op de tweede plaats komen de omliggende gemeenten (23%) en daarna steden en gemeenten in het buitenland (12%).

Waarom ga je buiten Leuven uit?

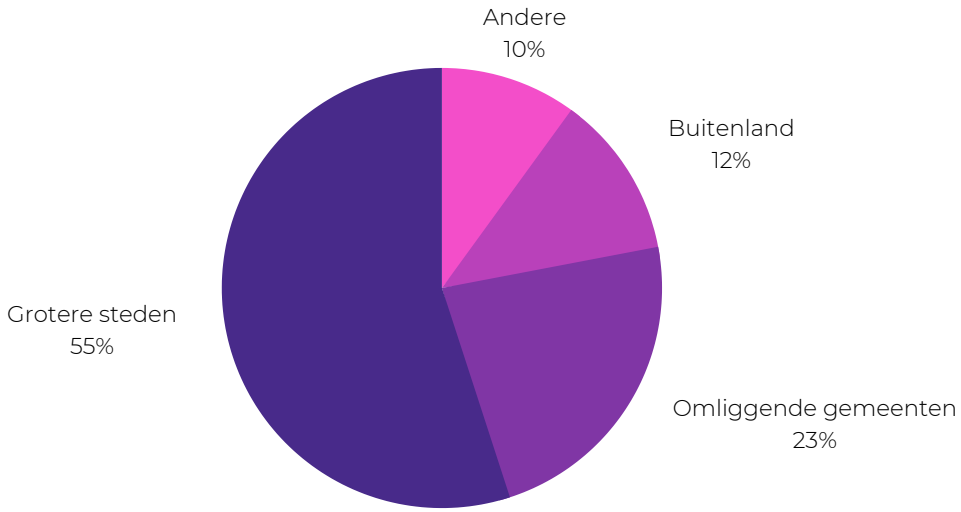

Zijn er steden en/of gemeenten buiten Leuven waar je op regelmatige basis uitgaat?

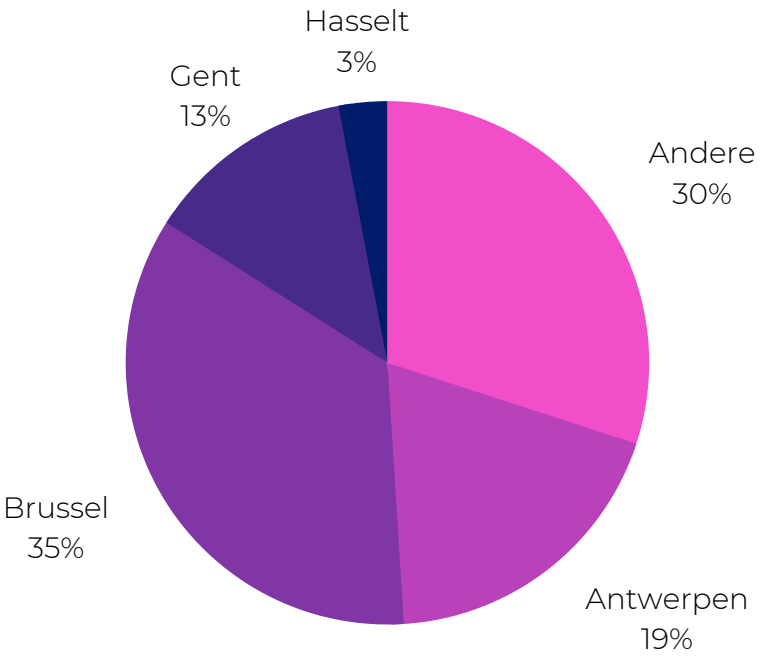

Uitgaansgelegenheden

Daarnaast vroegen we aan de respondenten naar welk type uitgaansgelegenheden ze veelal gingen. Het is geen verrassing dat cafés het vaakst worden gefrequenteerd: 44% van de mensen geeft aan vaak of zeer vaak op café te gaan. In het geval van fuifzalen/feestzalen, concertzalen, jeugdhuizen, fakbars en festivals en clubs ligt dit percentage beduidend lager.[I]

Wanneer ik uitga in Leuven, dan ga ik naar...

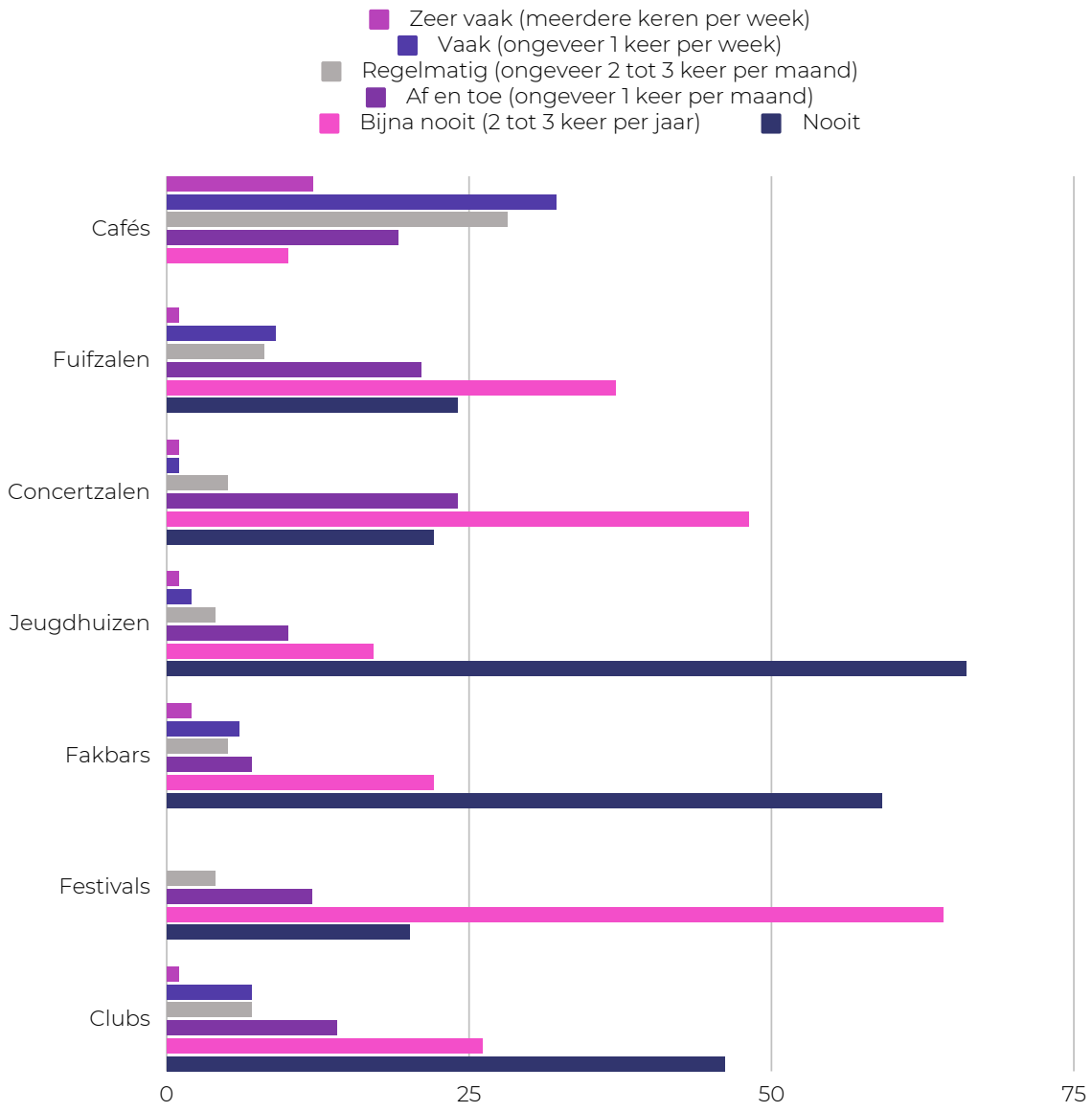

Ook bij de respondenten die uitgaan buiten Leuven, zien we dat cafés het vaakst worden gefrequenteerd.[II]

Wanneer ik uitga buiten Leuven, dan ga ik naar...

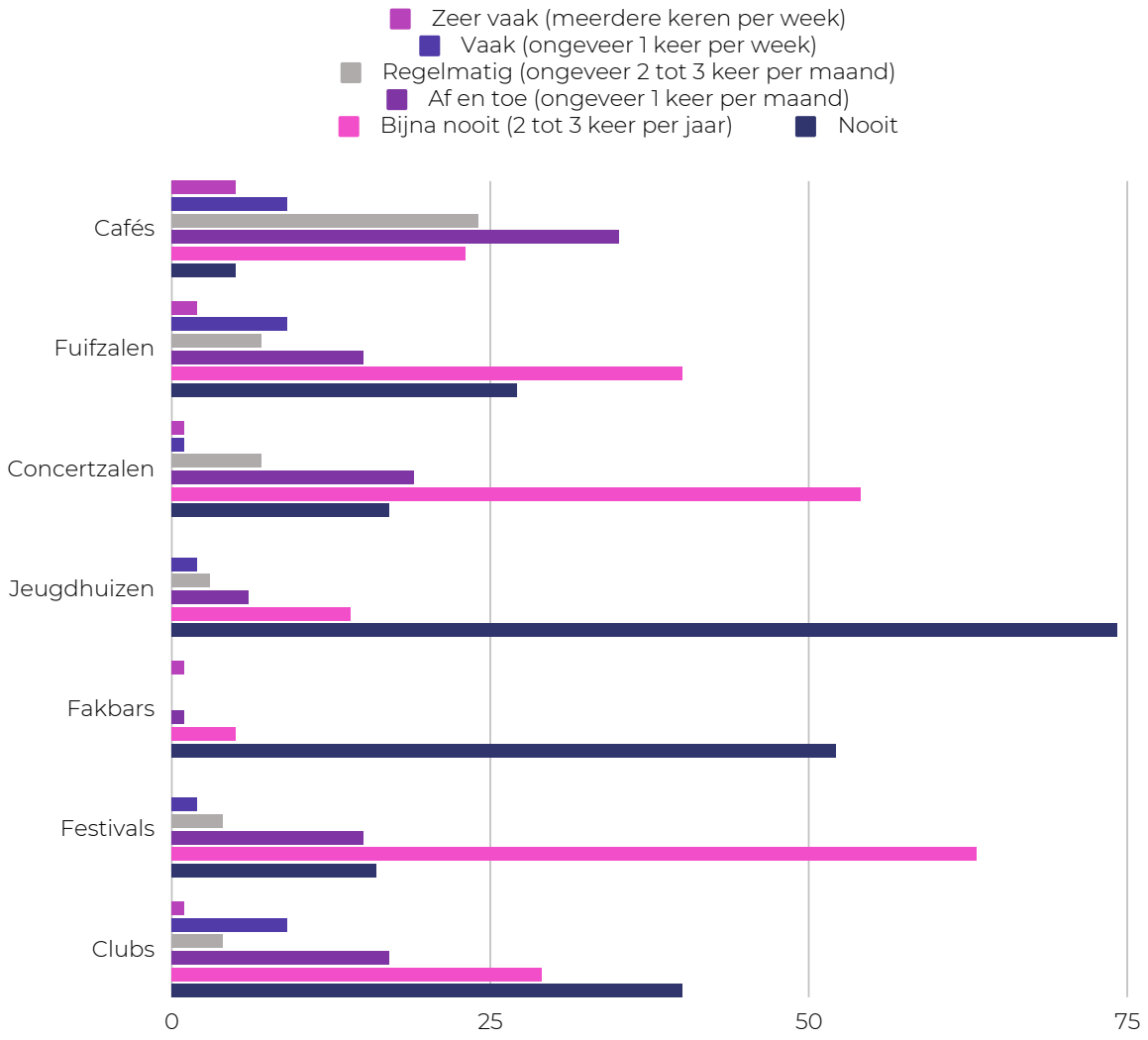

Evaluatie van het nachtleven

In dit deel richten we ons op de evaluatie van het nachtleven: hoe ervaren de respondenten het (Leuvense) nachtleven en wat vinden ze belangrijk bij de keuze van uitgaansgelegenheid. In eerste instantie kijken we naar de algemene factoren die van belang zijn bij het uitgaan. In tweede instantie zoomen we in op het Leuvense nachtleven.

Activiteiten die belangrijk zijn bij het uitgaan

De activiteiten waar de respondenten het meeste belang aan hechten tijdens het uitgaan zijn: vrienden ontmoeten, bijpraten en ontsnappen aan de dagelijkse sleur. Dansen en naar muziek luisteren spelen ook een belangrijke rol. Noemenswaardig is ook dat experimenteren met roesmiddelen als eerder onbelangrijk wordt bestempeld. Ondanks de vele aandacht die naar dit fenomeen gaat (Hunt, Moloney, and Evans 2010) zien we dat de respondenten dit zelf niet zo belangrijk vinden. We moeten hier uiteraard wel de kanttekening bij plaatsen dat respondenten steeds de neiging hebben om sociaal wenselijke antwoorden te geven, waardoor de data een vertekening kunnen vertonen.[III]

Aan welke activiteiten hecht je belang bij het uitgaan?

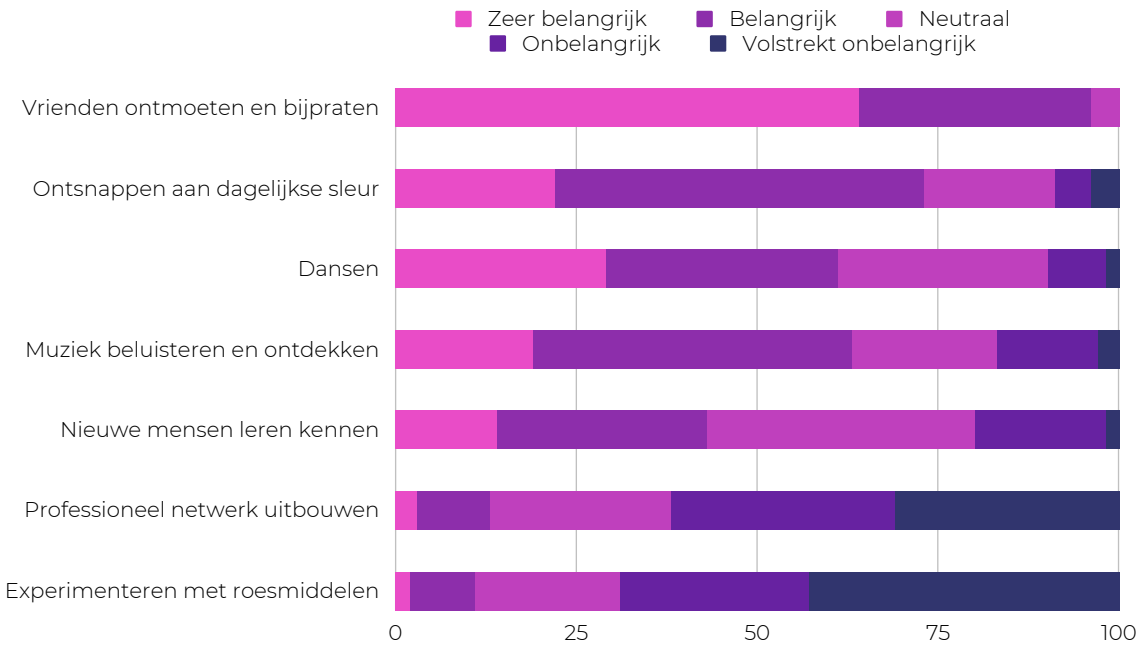

Verschillen binnen de populatie

Wanneer we kijken naar de verschillen tussen de deelgroepen van de populatie dan is er voornamelijk een significant verschil tussen mannen en vrouwen. Vrouwen hechten gemiddeld meer belang aan dansen ($p < 0{,}001$) en aan vrienden ontmoeten en bijpraten ($p < 0{,}025$). Mannen hechten dan weer meer belang aan het uitbouwen van een professioneel netwerk ($p < 0{,}005$). De factoren seksuele oriëntatie en culturele diversiteit hebben geen significante impact op het belang dat de respondenten hechten aan bepaalde activiteiten.[17]

Dansen * Genderidentiteit

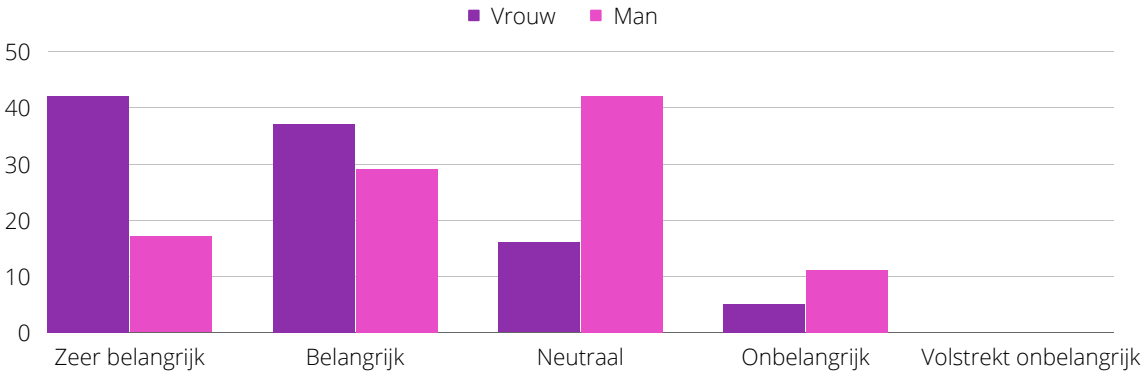

Vrienden ontmoeten en bijpraten * Genderidentiteit

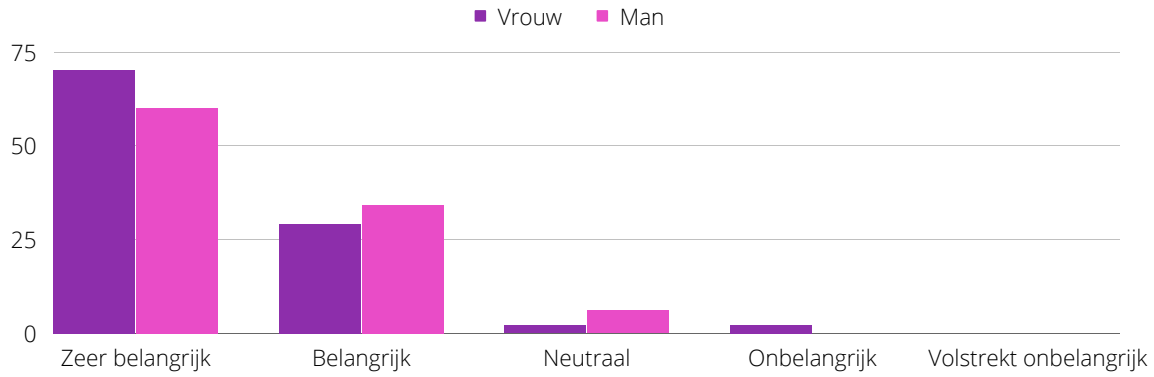

Professioneel netwerk uitbouwen * Genderidentiteit

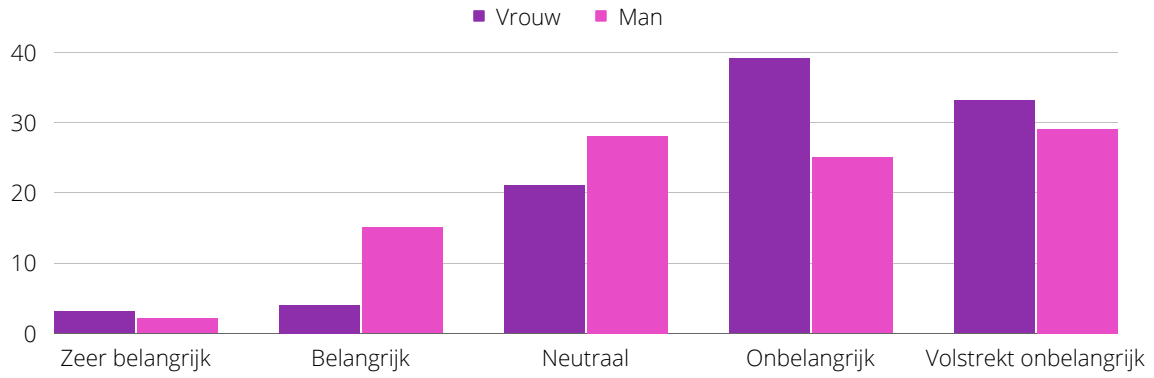

Contextfactoren die een rol spelen bij de selectie van uitgaansgelegenheid

Kijken we naar de contextfactoren die van belang zijn bij het uitgaan dan komen de volgende gegevens naar voren:

1. Bereikbaarheid

Bereikbaarheid speelt een belangrijke rol in de keuze voor de uitgaansgelegenheid. Voor de meeste respondenten is het belangrijk of zeer belangrijk dat de uitgaansgelegenheid bereikbaar is met de fiets (belangrijk: 35%; BI: 30-39; heel belangrijk 56%, BI: 51-61) of met het openbaar vervoer (belangrijk: 31%, BI:26-35; heel belangrijk: 28%, BI: 24-33)). Ook het feit dat de uitgaansgelegenheid in een uitgaanscentrum ligt, met andere uitgaansgelegenheden in de buurt, speelt een belangrijke rol. Daar staat tegenover dat bereikbaarheid met de auto als eerder onbelangrijk wordt beschouwd. Van alle factoren is dit diegene die het minste belang heeft.

2. Gemeenschap

Ook de gemeenschap die zich rond de uitgaansgelegenheid vormt speelt een grote rol bij de keuze. Hierbij is de belangrijkste factor verwantschap, i.c. het feit dat de respondent zich verwant voelt met de andere mensen die naar die uitgaansgelegenheid gaan. De diversiteit van de community is minder belangrijk.

3. Stijl en identiteit

De populatie is redelijk verdeeld over het belang van stijl, vormgeving en identiteit van de uitgaansplek: ongeveer de helft van de respondenten vindt aandacht voor stijl en vormgeving belangrijk (38%, BI: 33-43) of zeer belangrijk (11%, BI: 8-14) bij de keuze van de uitgaansgelegenheid. 53% van de respondenten vindt het belangrijk (43%, BI: 38-48) of zeer belangrijk (10%, BI: 7-13) dat de plek een duidelijke identiteit heeft.

4. Veiligheid

Eerder tegen de verwachtingen in, speelt veiligheid een niet zo grote rol bij de keuze van uitgaansgelegenheid. Ongeveer de helft van de respondenten vindt het belangrijk (37%, BI: 32-42) of zeer belangrijk (10%, BI: 7-13) dat er veiligheidspersoneel aanwezig is. Voor de aanwezigheid van politiepatrouilles in de buurt is dit nog minder (belangrijk: 30%, BI: 25-34; zeer belangrijk: 10%, BI: 7-13). Een mogelijke verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat Leuven over het algemeen als een veilige stad wordt ervaren. Dit zien we ook terugkomen in de algemene evaluatie van het Leuvense nachtleven (zie hieronder).

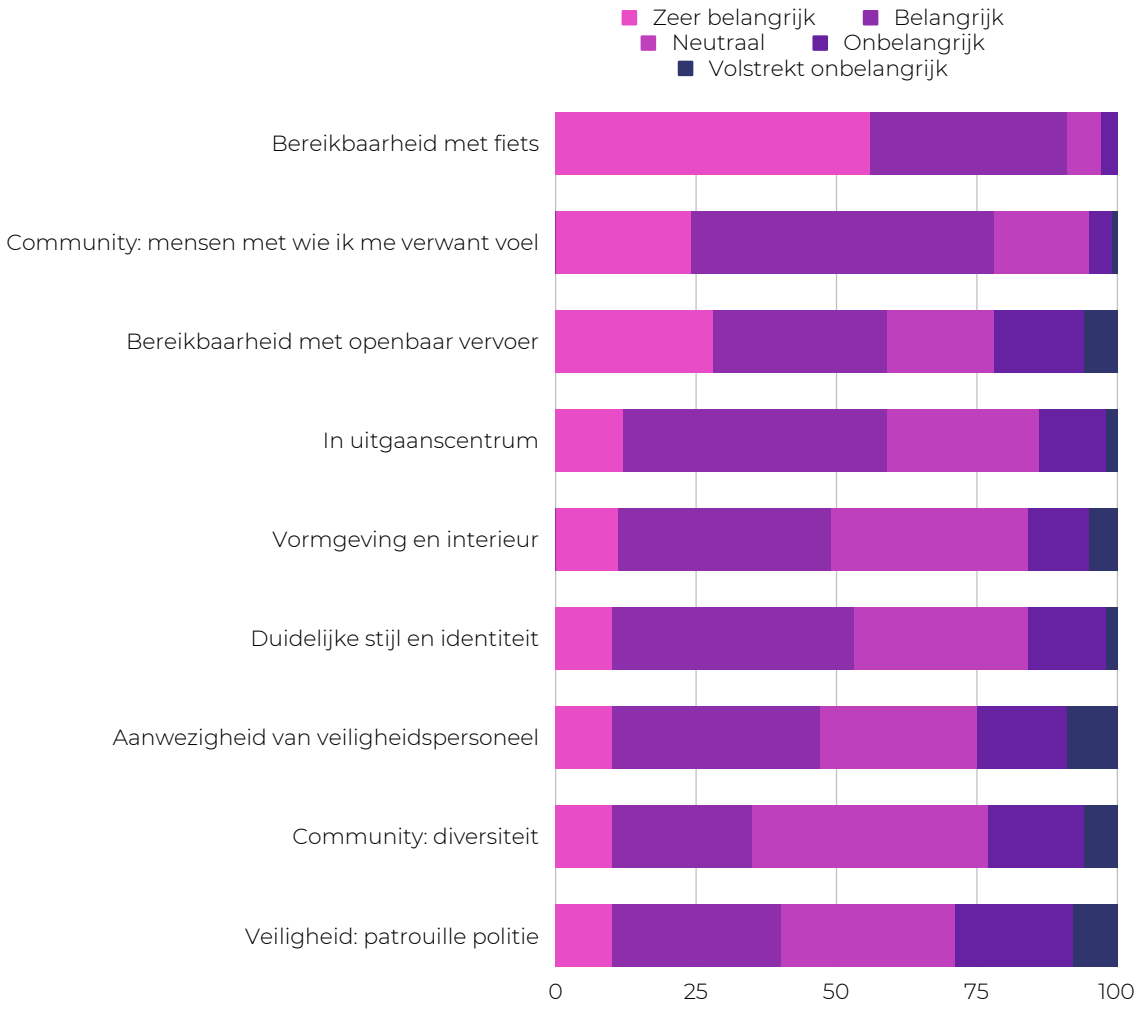

Verschillen binnen de populatie

Kijken we opnieuw naar de verschillende deelpopulaties, dan zien we dat vrouwen meer belang hechten aan het feit dat de uitgaansgelegenheid in een uitgaanscentrum ligt (p = 0,009), terwijl mannen het belangrijker vinden dat de uitgaansgelegenheid een duidelijke stijl en identiteit heeft (p = 0,006). Het zal ook niet verbazen dat mensen die zich identificeren als holebi+ en mensen met een diverse etnische of culturele achtergrond meer belang hechten aan de diversiteit van de gemeenschap die zich in en rond de uitgaansgelegenheid verzamelt. Eerder verrassend is het feit is dat er geen significant verschil tussen mannen en vrouwen bestaat met betrekking tot het belang van veiligheid. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat Leuven gezien wordt als een relatief vellige uitgaansomgeving (zie hieronder).[18]

Muziek

Muziek speelt traditioneel een belangrijke rol in het uitgaansleven. Dit blijkt ook uit de bevraging: voor 87% (BI: 83-90) van de respondenten speelt de keuze van de muziek (zowel m.b.t. de keuze van dj/band als de achtergrondmuziek) een rol in de selectie van een specifieke uitgaansgelegenheid.

Speelt muziek, met betrekking tot zowel de programmatie van muziek (bands, dj's) als de keuze van achtergondmuziek, een rol bij de selectie van specifieke uitgaansgelegenheden?

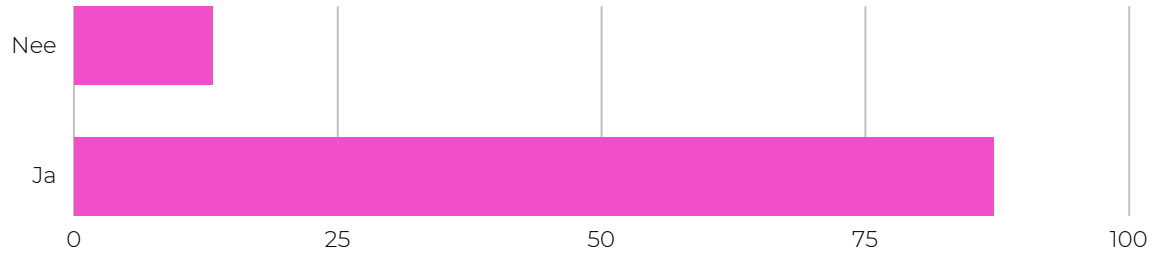

Van deze 87% gaat 61% (BI: 56-66) ook op zoek naar een of meer specifieke stijlen.

Ga je bij je keuze op zoek naar specifieke muziekstijlen?

Concreet gaat het dan over de volgende stijlen:

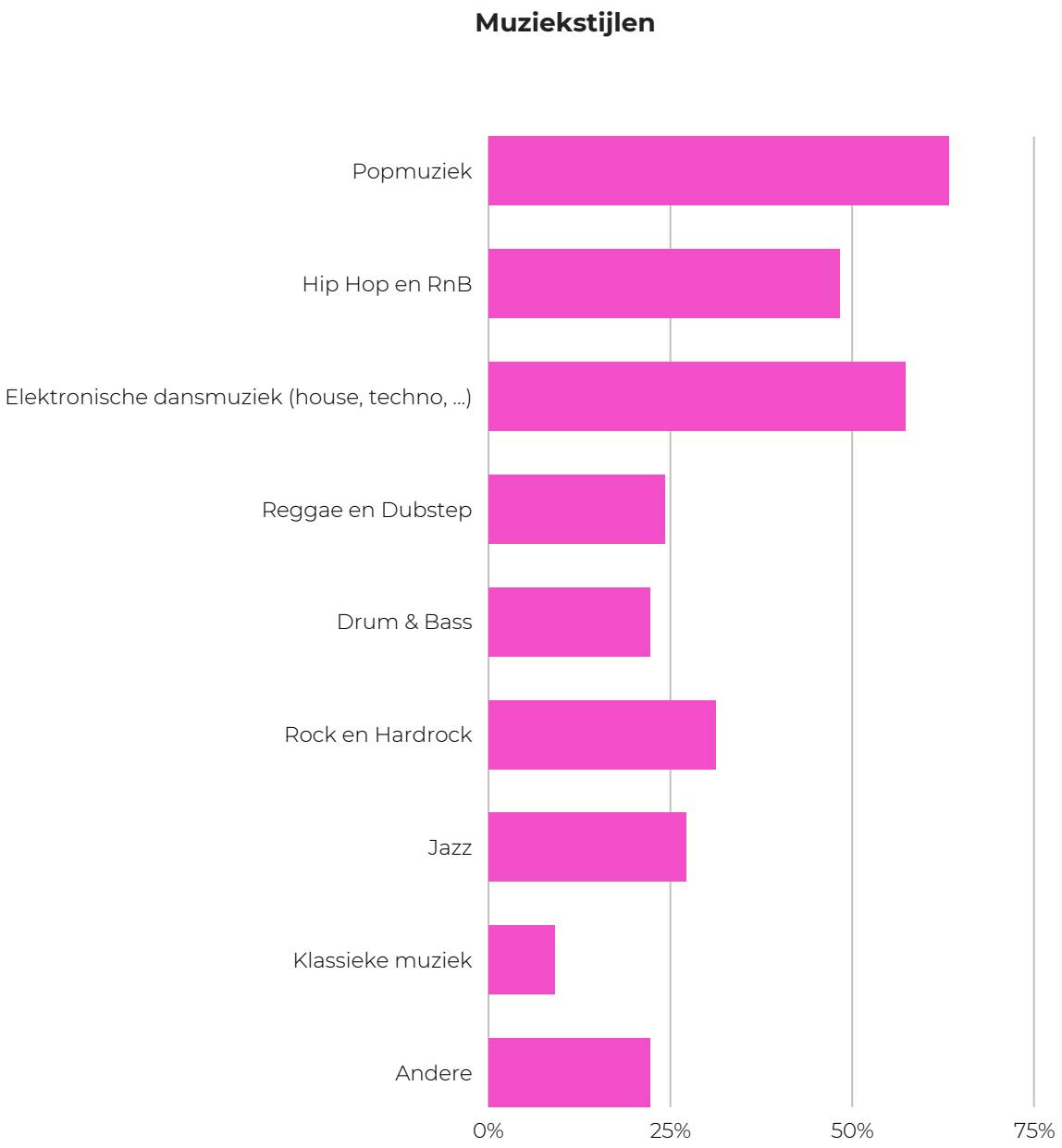

Een substantieel deel van de participanten die op zoek gaan naar een of meerdere specifieke muziekgenres, vindt dat er onvoldoende uitgaansgelegenheden zijn waar deze muziek aan bod komt. Bij popmuziek vindt 49% van de respondenten nog dat er onvoldoende uitgaansgelegenheden zijn die deze muziekstijl aan bod laten komen. Drum & Bass en Reggae & Dubstep sluiten het rijtje: respectievelijk 67% en 70% procent van de respondenten vinden dat deze muzieksoorten onvoldoende aan bod komen in Leuven.

Heb je het gevoel dat er in Leuven Voldoende uitgaansgelegenheden zijn die deze muziekstijl aan bod laten komen

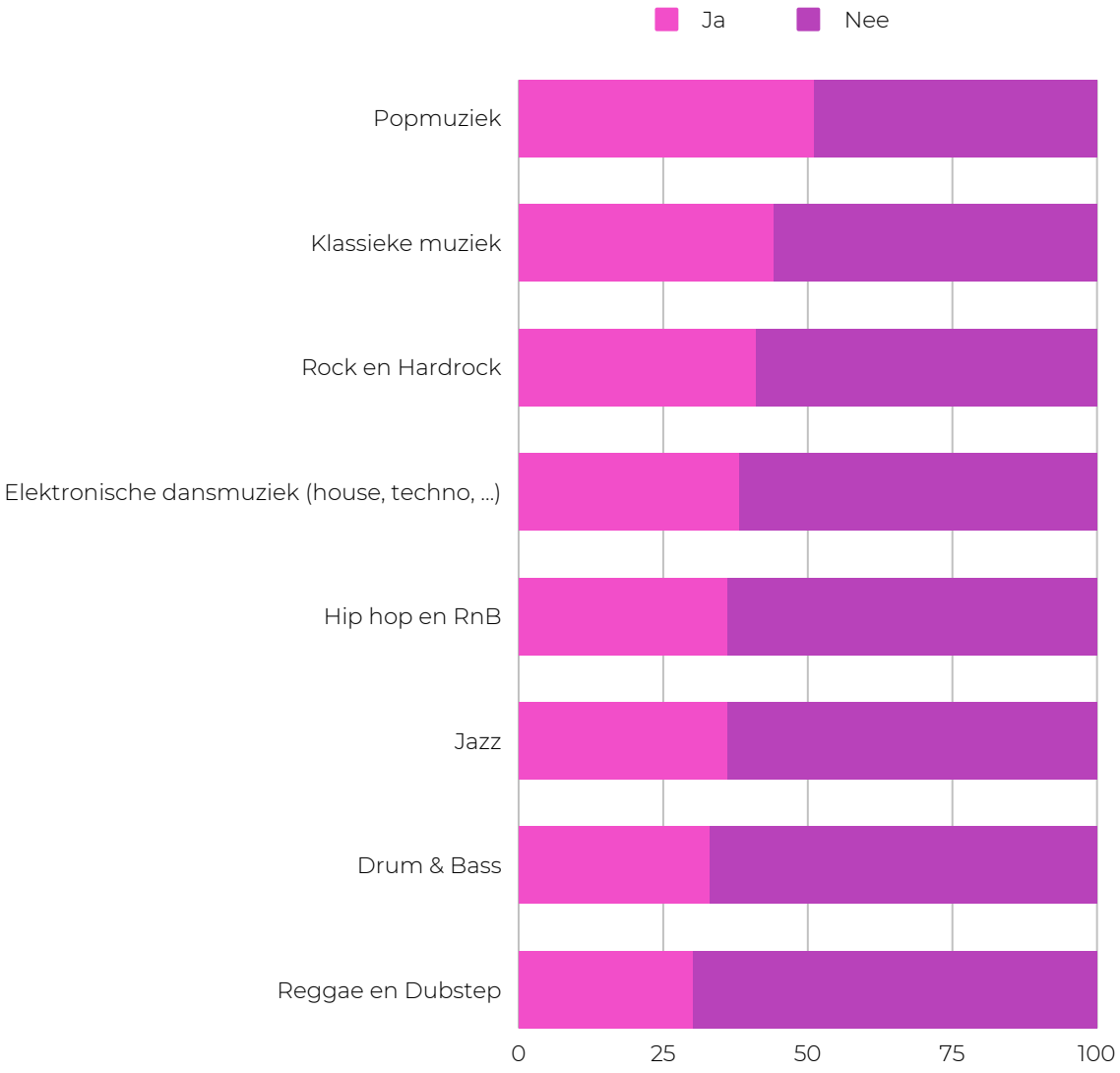

Evaluatie van het Leuvense nachtleven

Algemene tevredenheid

We vroegen de respondenten een algemene beoordeling van het Leuvense nachtleven te geven op een schaal van 1 tot 10, waarbij 1 staat voor uitzonderlijk slecht en 10 voor uitzonderlijk goed. De respondenten gaven een gemiddelde score van 7 (BI: 5,4 – 8,6). 7 is ook het cijfer dat door de meeste respondenten werd gekozen.

Geef een persoonlijke beoordeling van het Leuvense nachtleven op een schaal van 10 punten (1 = uitzonderlijk slecht en 10 = uitzonderlijk goed)

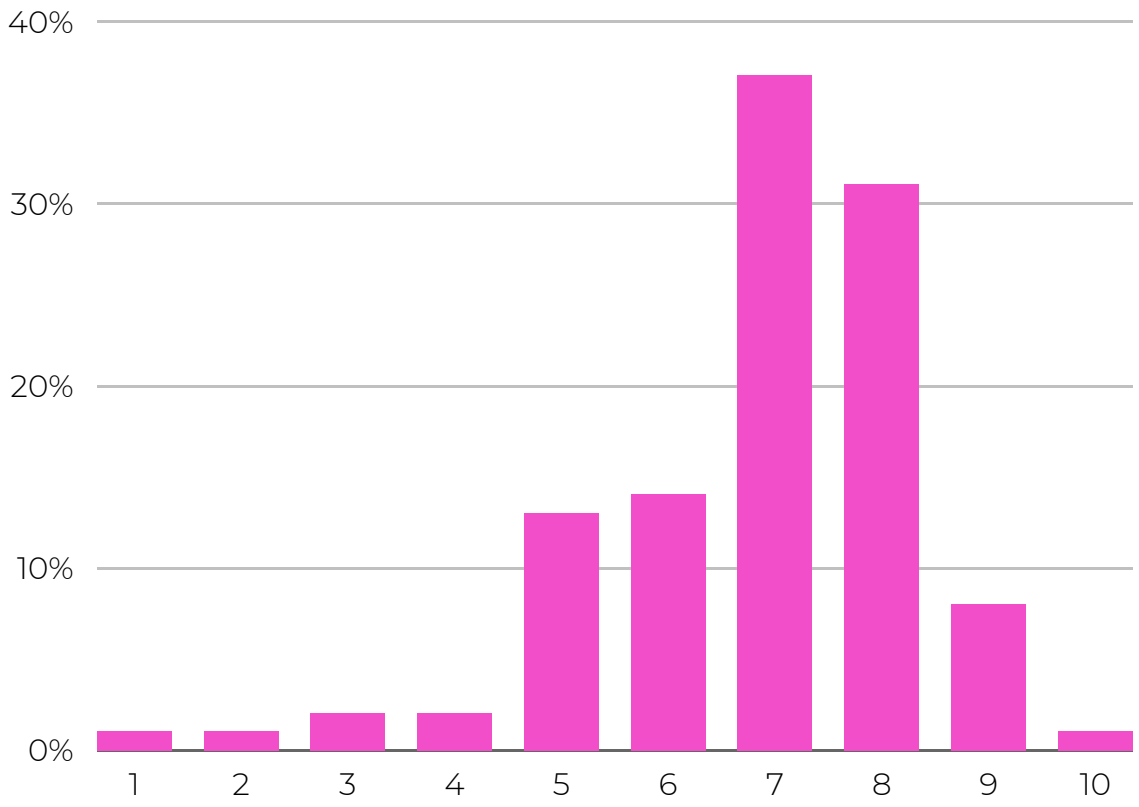

Factoren die invloed uitoefenen op de tevredenheid

De respondenten lijken dus relatief tevreden met het Leuvens nachtleven. Wanneer we deze data verder analyseren zien we echter dat de tevredenheid afhangt van verschillende factoren.

1. Gender

De genderidentiteit speelt een beperkte rol in het 'tevredenheidscijfer'. Hoewel het gemiddelde cijfer lager ligt bij de vrouwen dan bij de mannen, blijkt uit enkelvoudige variantieanalyse dat dit verschil niet significant is.. Met andere woorden, we kunnen op basis van de survey niet zeggen dat er een significant verschil is tussen de gemiddelde tevredenheid bij beide groepen. We zien wel een duidelijk verschil in de frequentieverdeling. Vrouwen gaven het vaakst 7 als score, terwijl dit bij mannen 8 is. Over het algemeen zien we dat de scores van de vrouwen globaal iets lager liggen dat die van de mannen. De score van de mannen wordt daarentegen naar beneden getrokken door het feit dat deze categorie meer extreem lage scores (outliers) vertoont. Hoewel de categorie mensen die zich als non-binair identificeren te klein is om statistisch significant te zijn (n = 2), is het toch noemenswaardig om aan te geven dat beide respondenten die zich als non-binair (X) identificeren een 2 op 10 gaven als score.

Tevredenheid volgens gender

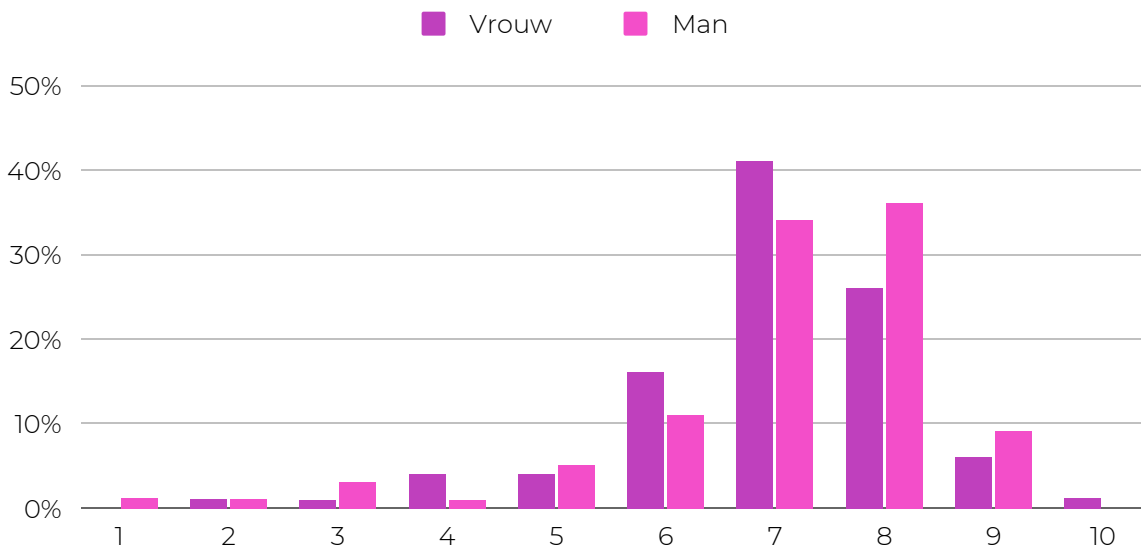

2. Seksuele oriëntatie

Seksuele oriëntatie heeft een sterke impact op de score ($p < 0{,}001$). Terwijl de gemiddelde score van de respondenten die zich als heteroseksueel identificeren 7,1 is, is deze score voor de mensen die zich als holebi+ identificeren 6. Net zoals bij de vrouwen is de keuze die het meest wordt gekozen 7. Ongeveer een kwart van de respondenten (26%) die zich identificeren als holebi+ geven een cijfer dat onder de 5 ligt.

Tevredenheid volgens seksuele oriëntatie

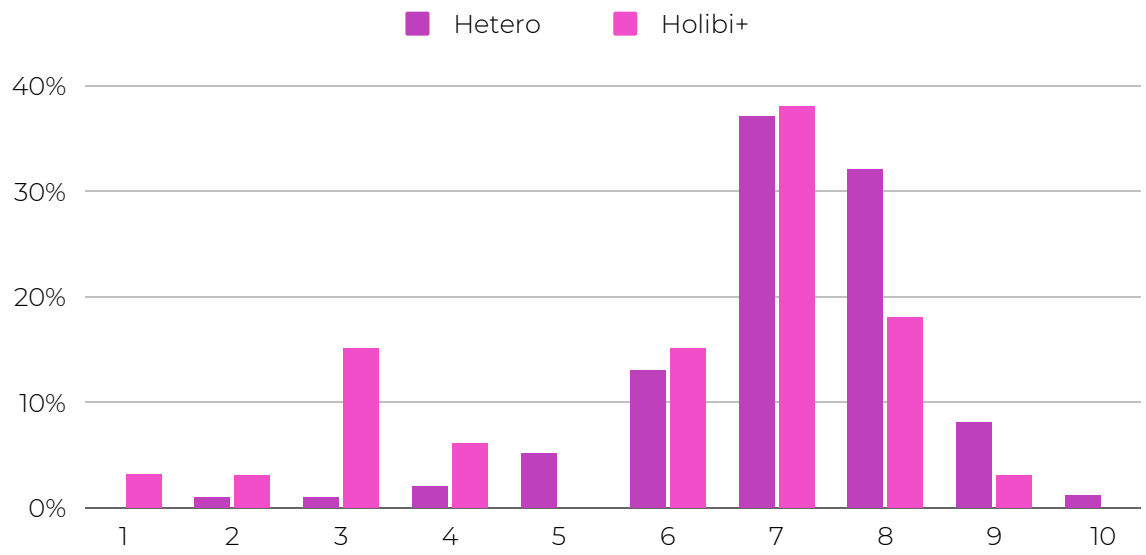

3. Etnische & culturele diversiteit

Ook culturele diversiteit heeft een betekenisvolle impact op de tevredenheidsscore, hoewel deze lager is dan seksuele oriëntatie (p = 0,04). De gemiddelde score van mensen met een cultureel diverse achtergrond is 6,77, terwijl die bij mensen zonder cultureel diverse achtergrond 7,1 is.

Tevredenheid volgens ethnische en culturele diversiteit

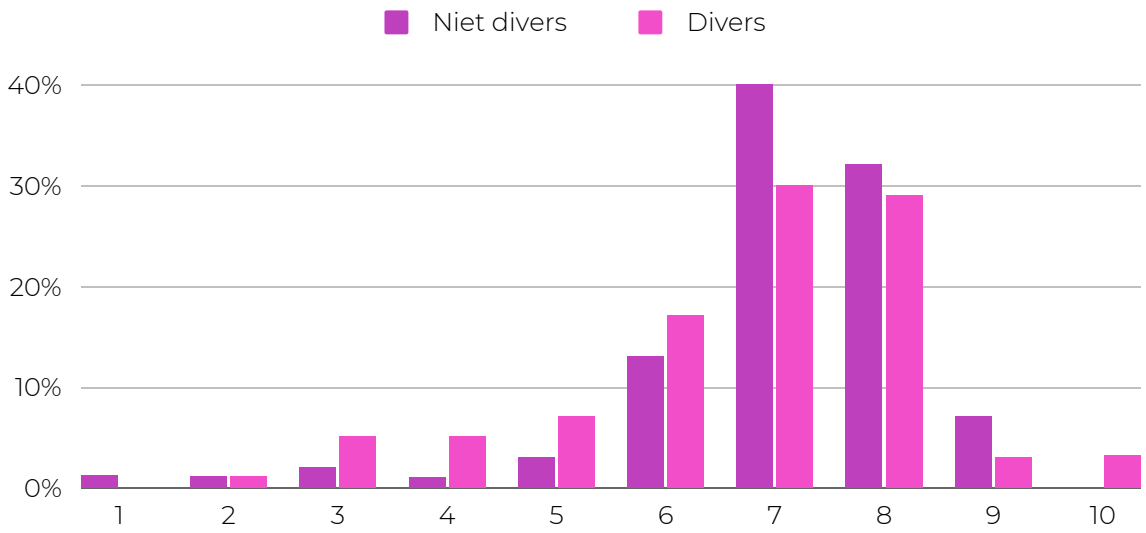

Deelaspecten van het Leuvense nachtleven

Naast een meer algemene evaluatie legden we de respondenten ook een aantal stellingen voor over het Leuvense nachtleven. Deze stellingen waren verbonden met een aantal achterliggende thema's: veiligheid (zowel fysiek als mentaal), diversiteit van het nachtleven en algemene levendigheid. Uit de resultaten kunnen we de volgende (tentatieve) conclusies trekken:

1. Veiligheid

De respondenten lijken zich relatief veilig te voelen in Leuven. De meerderheid geeft aan zich zelden of nooit fysiek bedreigd te voelen tijdens het uitgaan en ook het mentale veiligheidsgevoel (het gevoel dat je je welkom bent) is hoog. Deze conclusies lijken aan te sluiten bij de eerdere bevindingen, waaruit bleek dat veiligheid geen groot thema was bij de selectie van uitgaansgelegenheden.

2. Diversiteit

Over de diversiteit van het nachtleven zijn de meningen verdeeld. Wanneer we de gemiddelde score nemen voor de stellingen 'Het Leuvense uitgaansleven is spannend en 'cutting-edge', 'Het Leuvense nachtleven wordt gekenmerkt door een grote verscheidenheid aan uitgaansgelegenheden', 'In het Leuvense nachtleven vind je een grote variëteit aan muziekstijlen' en 'In het Leuvense nachtleven vind ik plaatsen die aansluiten bij mijn eigen levensstijl en/of identiteit', komen we steeds uit binnen de categorie 'noch mee eens, noch mee oneens'. De respondenten zijn het gemiddeld wel eens met de stelling dan het Leuvense nachtleven vooral gericht is op studenten.

3. Levendigheid

Gemiddeld zijn de respondenten het eens met de stelling dat er in Leuven altijd wel iets te beleven valt.

Geef aan in hoeverre je het hiermee eens bent

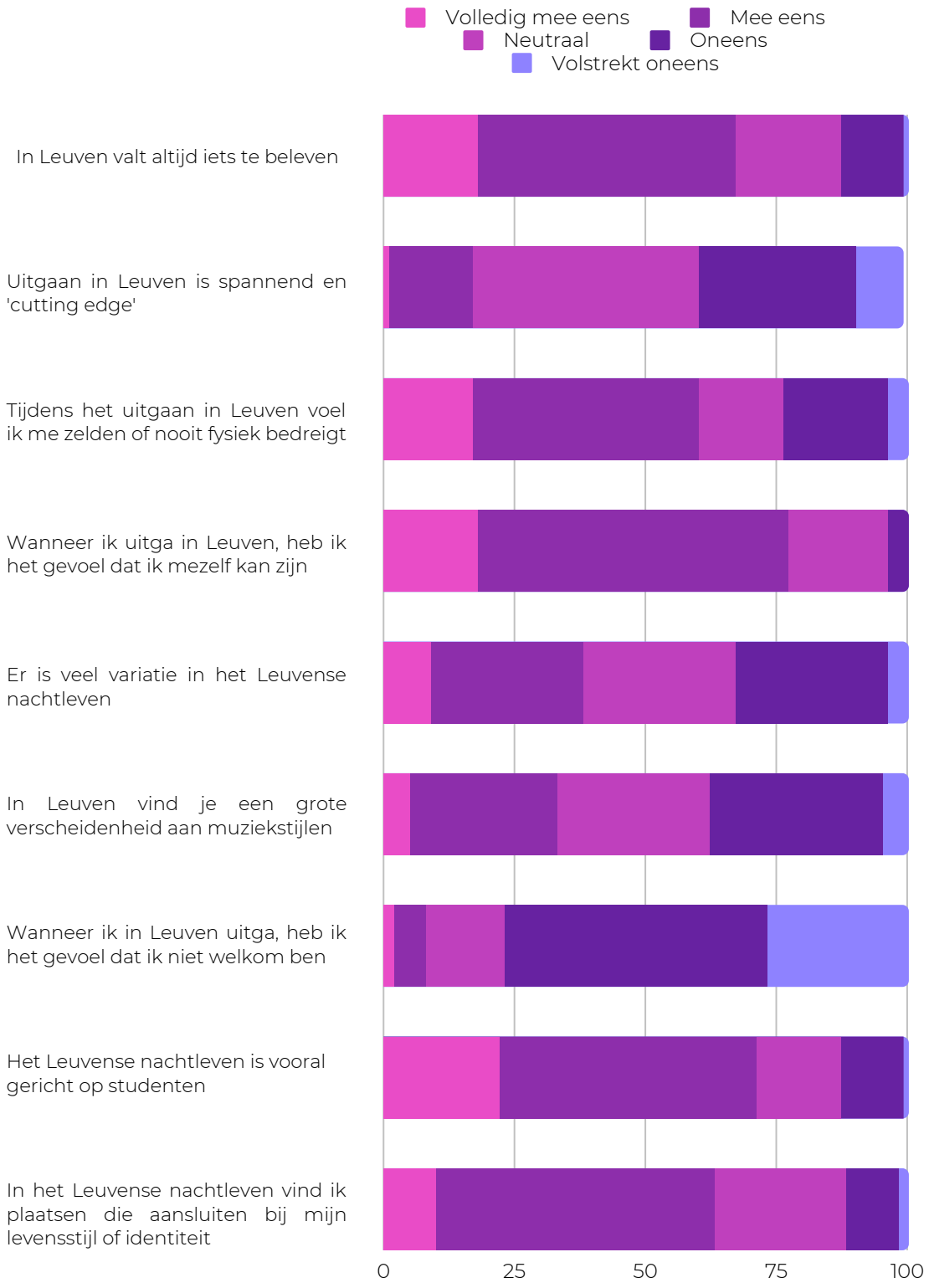

Factoren die invloed hebben op de beoordeling van de stellingen

Ook hier zien we echter dat er significante verschillen zijn tussen verschillende deelpopulaties binnen de pool van respondenten. Hoewel er geen betekenisvolle verschillen zijn tussen mannen en vrouwen m.b.t. de beoordeling van de voorgelegde stellingen, constateren we dat de participanten die zich als holebi+ identificeren en de mensen met een cultureel diverse achtergrond wel verschillende klemtonen leggen.

Seksuele oriëntatie

Mensen die zich als holebi+ identificeren, vinden het Leuvense nachtleven over het algemeen minder spannend en cutting edge ($p = 0{,}01$), enerzijds, en minder divers anderzijds ($p = 0{,}02$). Hoewel ze zich niet meer fysiek bedreigd voelen, hebben ze minder vaak het gevoel dat ze zichzelf kunnen zijn ($p = 0{,}006$) en voelen ze zich minder vaak welkom ($p = 0{,}009$). Daarbij aansluitend vinden ze ook minder makkelijk plaatsen die aansluiten bij de persoonlijke levensstijl ($p = 0{,}04$).[19]

Culturele diversiteit

Ook mensen met een cultureel diverse achtergrond zijn over het algemeen minder positief over de levendigheid en diversiteit van het Leuvense nachtleven: ze zijn het gemiddeld minder eens met de stelling 'In Leuven valt er altijd wel iets te doen' ($p < 0{,}001$) en vinden Leuven ook minder spannend en 'cutting-edge' dan mensen zonder cultureel diverse achtergrond ($p < 0{,}04$). Ook aan de factor veiligheid geven mensen met een diverse culturele achtergrond een slechtere score: hoewel ze zich minder vaak fysiek bedreigd voelen ($p < 0{,}001$), voelen ze zich vaker niet welkom ($p = 0{,}004$). Ze hebben het ook moeilijker om plaatsen te vinden die aansluiten bij de eigen levensstijl of identiteit ($p < 0{,}001$).[20]

Associaties met het Leuvense nachtleven

We vroegen de participanten ook naar de woorden waarmee zij het Leuvense nachtleven associeerden en naar de positieve en negatieve kenmerken die zij verbinden met dit nachtleven (telkens maximum 5 kenmerken). De kenmerken werden vervolgens gegroepeerd onder een aantal algemene labels en vormen onderstaande woordenwolken.

Uit een analyse van deze wolken blijkt dat het Leuvense nachtleven zeer sterk geassocieerd wordt met de studenten. Deze categorie wordt het meest genoemd bij de algemene associaties (151 keer) en komt ook terug in de lijst van positieve (11 keer) en negatieve (48 keer) kenmerken. We zouden kunnen stellen dat de studenten zowel een vloek als een zegen zijn voor het Leuvense nachtleven. Ze zorgen ervoor dat het Leuvense nachtleven levendig is en dat er veel keuze is, maar tegelijkertijd geven veel respondenten aan dat de focus te veel op studenten ligt en het aanbod voor jongvolwassenen redelijk beperkt is. Daarnaast wordt het Leuvense nachtleven ook geassocieerd met de Oude Markt (75 keer) en haar café- (59 keer) en biercultuur (58 keer). De meerderheid van de respondenten vindt de concentratie van het nachtleven rond de Oude Markt (79 keer) ook positief, omdat alle uitgaansgelegenheden daardoor gemakkelijk bereikbaar zijn (40 keer).

Over het algemeen wordt het Leuvense nachtleven beschreven als gezellig (94 keer) en fun (51 keer), maar ook als saai (19 keer) en monotoon (81 keer). Zoals eerder aangegeven is het aanbod te veel gericht op studenten. Daarenboven wordt het gebrek aan muzikale diversiteit ook regelmatig aangehaald als manco (26 keer). Ook het gebrek aan clubs (40 keer), grotere zalen voor concerten en events (11 keer), en holebi+-bars (5 keer) worden aangestipt als een gemis.

Met betrekking tot de veiligheid van het nachtleven zien we dubbele signalen. Hoewel de veiligheid van het Leuvense nachtleven als een belangrijk positief punt wordt omschreven (52 keer), zien we dat verschillende respondenten zich ook regelmatig onveilig voelen.

Waarmee associeer jij het Leuvense nachtleven? (Max 5 termen)

Wat zijn volgens jou de sterktes van het Leuvense nachtleven? (Max 5 sterktes)

Wat zijn volgens jou de zwaktes van het Leuvense nachtleven (Max 5 zwaktes)

De nood aan een nieuwe club

Hierboven zagen we al dat het gebrek aan clubs werd bestempeld als een van de zwaktes van het Leuvense nachtleven. Deze bevinding wordt ook bevestigd door de antwoorden op de vraag of er nood is aan een nieuwe club: 54% van de respondenten is het volledig eens (27%, BI: 23-32) of eens (27%, BI: 23-32) met de stelling 'Leuven heeft nood aan een nieuwe club', 27% is heeft geen uitgesproken mening. 18% is het oneens (4%, BI: 11-18) of volstrekt oneens (4%, BI: 2-6) met de stelling.

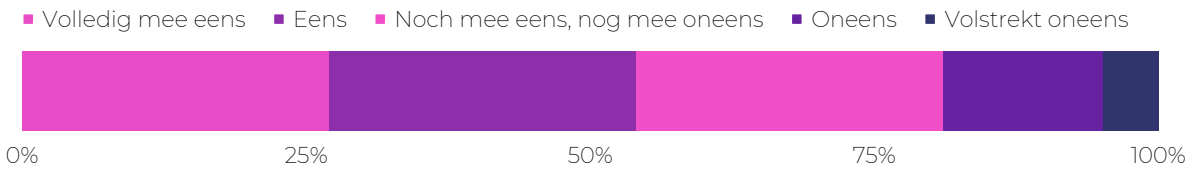

Belang van de nachtcultuur

Tot slot kijken we nog naar hoe de respondenten het belang van de nachtcultuur over het algemeen ervaren, aan de hand van drie stellingen die voortbouwen op onderzoek naar nachtleven en clubcultuur.

Binnen dit onderzoek wordt er gesproken over drie dimensies die in rekening moeten worden gebracht wanneer we naar het nachtleven kijken: het economische, het artistieke/creatieve en het sociale. Op basis hiervan legde we de respondenten de volgende stellingen voor:

1. Een bloeiend nachtleven zorgt ervoor dat een stad aantrekkelijker wordt.
2. Een bloeiend nachtleven geeft mensen de kans om hun creativiteit te ontplooien.
3. Een bloeiend nachtleven laat mensen toe om te experimenteren met hun identiteit.

Zoals uit de onderstaande grafiek blijkt, zijn de respondenten het over het algemeen wel eens met deze stellingen.

Wat zijn volgens jou de zwaktes van het Leuvense nachtleven (Max 5 zwaktes)

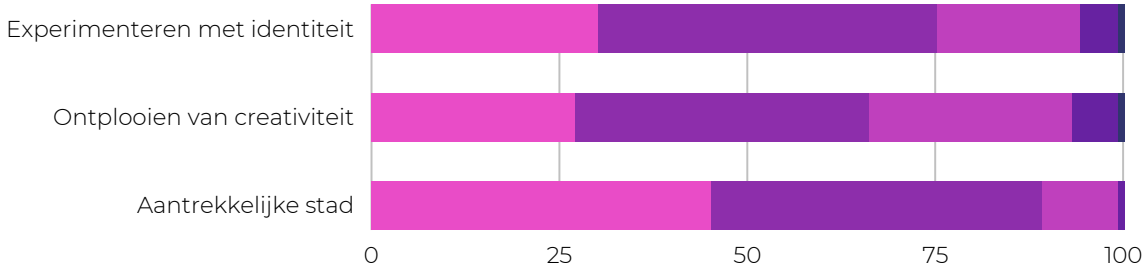

Professionals in het nachtleven

In de vragenlijst peilden we ook naar hoe mensen die professioneel bij het nachtleven betrokken waren het Leuvense nachtlandschap ervaren. In totaal gaven 25 van de 372 respondenten aan dat ze op de een of andere manier professioneel actief waren in het nachtleven. Ze deden dit in verschillende hoedanigheden: als barpersoneel (9), uitbater van een uitgaansgelegenheid (1), organisator van events/feestconcepten/fuiven (10), als muzikaal artiest (DJ/lid van een band/singer-songwriter, producer...) (9), veiligheidspersoneel (2) en als fotograaf (1).

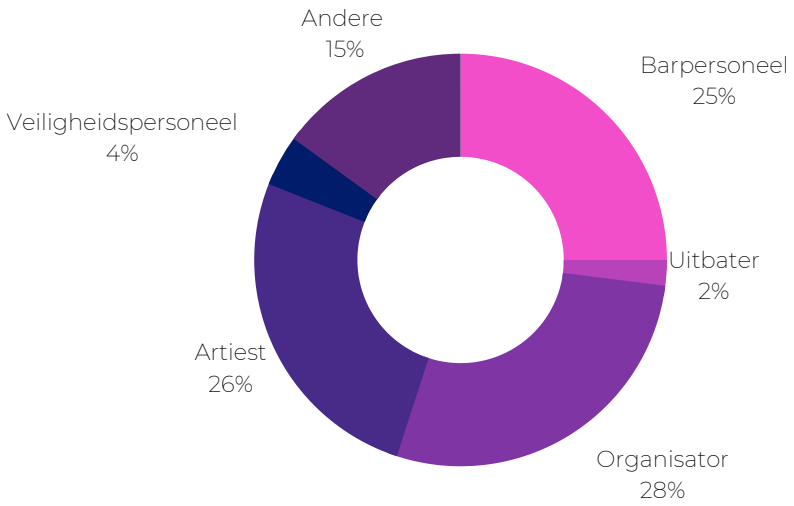

Aangezien het gaat over een relatief laag aantal respondenten, is het onmogelijk om uitspraken te doen die representatief zijn voor de hele doelgroep. Wel kunnen we een aantal tentatieve observaties doen op basis van de evaluatie van diegenen die professioneel betrokken zijn bij het nachtleven.

Wanneer we kijken naar de visie op het nachtleven van de respondenten die in het nachtleven werkzaam zijn als 'organisator van events/ feestconcepten/fuiven/...' zien we dat deze eerder negatief staan tegenover het Leuvense nachtlandschap. Hoewel de respondenten nog relatief tevreden zijn over het ondernemingsklimaat en de ondernemingskansen in het Leuvense nachtleven, zien we dat de stad slechter scoort als het gaat over de kwaliteit van de zalen, de mogelijke groeikansen en de ondersteuning van de stad.

Organisator van events/ feestconcepten/fuiven/...
Kan je aangeven in hoeverre je het eens bent met de volgende statements

Richten we onze aandacht op de artiesten, dan zien we ook daar een eerder somber beeld. Leuven wordt door de respondenten ervaren als een stad die (jonge) artiesten binnen het nachtleven onvoldoende kansen tot ontplooiing geeft.

Artiest (DJ/lid van een band/singer-songwriter...)Kan je aangeven in hoeverre je het eens bent met de volgende statements?

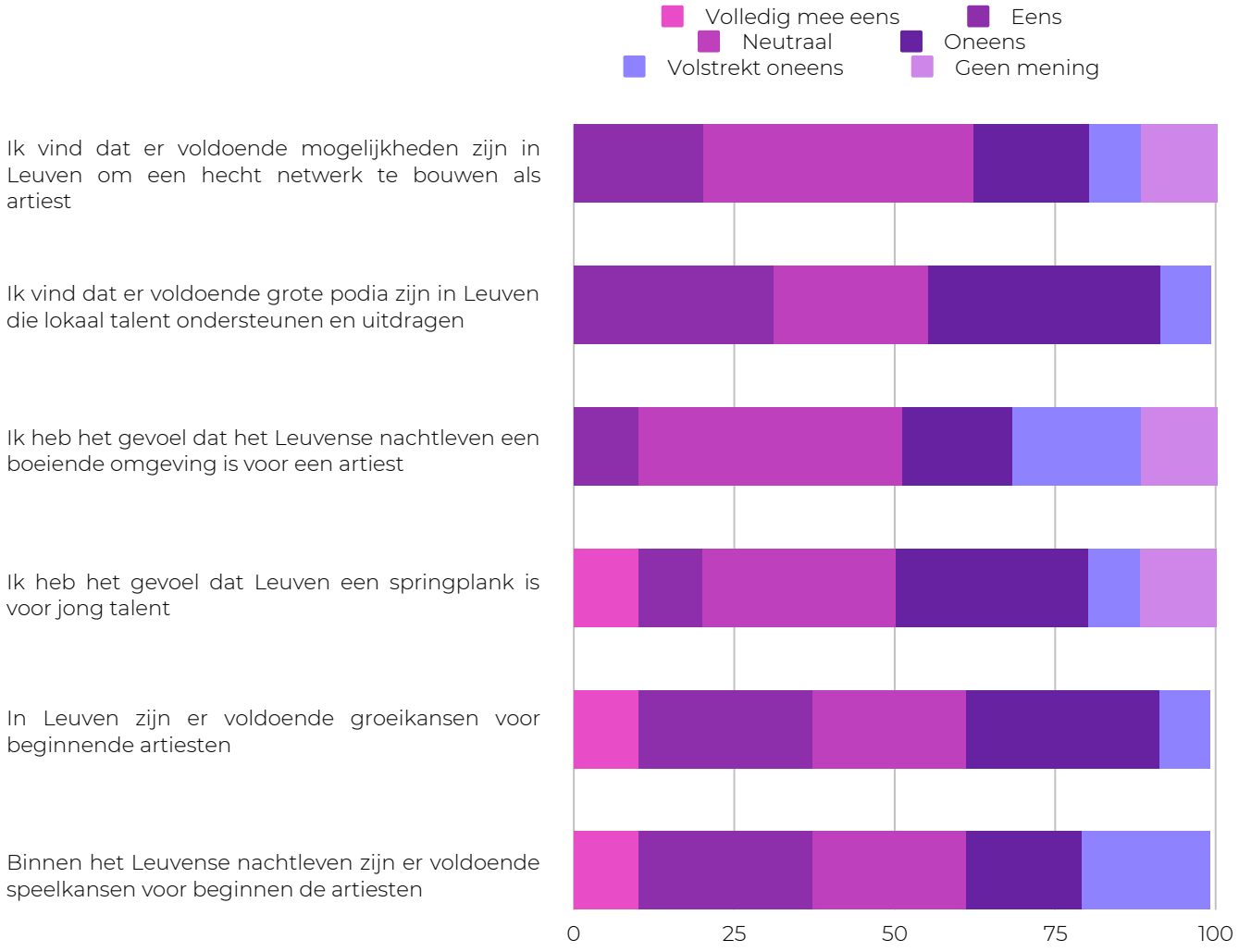

We herhalen hier nogmaals dat deze cijfers niet kunnen worden veralgemeend naar de algehele populatie, aangezien het aantal cases onvoldoende groot is om dit op een betrouwbare manier te doen. De cijfers kunnen wel het startpunt vormen voor verder onderzoek naar de visie van mensen die professioneel betrokken zijn op het nachtleven.

Deel 3: Naar een inclusief nachtleven

De nacht wordt vaak omschreven als een ruimte van transgressie, vrijheid, plezier en ontsnapping. Hoewel deze elementen een belangrijke rol spelen in de ontwikkeling van het nachtleven, moeten we opletten dat we het niet romantiseren. De nacht is geen utopische wereld die gekenmerkt wordt door absolute gelijkheid en grenzeloze mogelijkheden. Net als de dag, is ze onderhevig aan meerdere vormen van in- en exclusie (Schwanen et al. 2012; Nofre and Eldridge 2018). Klasse, ras, geslacht, seksualiteit, handicap, religie en leeftijd hebben allemaal invloed op de manier waarop we de nacht ervaren en bepalen of we er überhaupt toegang toe hebben (Böse 2005). Als we alleen over de nacht spreken in termen van transgressie of plezier, vergeten we fundamentele vragen over voor wie de nacht zo'n belofte inhoudt.

Concreet zien we dat zowel de productie als de consumptie van de nacht voornamelijk gedomineerd wordt door witte heteroseksuele mannen. Hoewel de clubsector de laatste jaren meer bewust is geworden van de noodzaak van de inclusie van vrouwen, mensen uit de holebi+ gemeenschap en mensen van kleur, vormen deze groepen nog steeds een minderheid binnen het circuit. Zoals Tara Rodgers, die voor haar boek *Pink Noises 2010* vrouwelijke muzikanten op het gebied van experimentele elektronica interviewde, aangeeft, moeten we dit onevenwicht niet toeschrijven aan individuen, maar aan de cultuur in het algemeen: "Veel mannen steunen hun vrouwelijke collega's, maar de elektronische muziekcultuur in het algemeen lijkt de deelname van vrouwen te ontmoedigen of te ontkennen" (2010). Hetzelfde geldt voor mensen uit de holebi+ gemeenschap en voor mensen van kleur. Ondanks het feit dat deze gemeenschappen een cruciale rol hebben gespeeld in de ontwikkeling van clubcultuur, blijven ze ondervertegenwoordigd in het mainstream clubcircuit.

Ook langs de consumptiezijde zien we dat de clubcultuur nog steeds wordt gedomineerd door heteroseksuele mannen. In veel mainstream uitgaansgelegenheden is er weinig tot geen plaats voor (seksuele) identiteiten die afwijken van de 'norm'. Hoewel dit zelden expliciet wordt aangegeven, wordt de boodschap om 'normaal te doen' impliciet duidelijk gemaakt via de deurpolitiek, de afwezigheid van bepaalde faciliteiten (zoals genderneutrale toiletten), of de algemene sfeer die in een club heerst (Adeyemi, Khubchandani, and Rivera-Servera 2021). Personen die niet aan de norm voldoen, ervaren deze signalen als bedreigend en zien de club bijgevolg als een onveilig ruimte.

In dit deel gaan we dieper in op de ervaring van jongeren die zich niet identificeren als witte heteroseksuele man. Aan de hand van groepsgesprekken onderzoeken we hun ervaringen met het nachtleven alsook de wensen en noden die zij formuleren om tot een meer inclusieve en diverse clubcultuur te komen. Specifiek vonden de gesprekken plaats rond de volgende thema's:

Vrouwen*

We gaan in gesprek met jonge personen die zich als vrouw identificeren en peilen naar hun ervaringen met het nachtleven. Hoe is het om als vrouw te gaan clubben en wat moet er gebeuren zodat nog meer vrouwen hun weg naar de club vinden?

Niet-mannelijke dj's/muziekpromotoren

We gaan in gesprek met jongeren die professioneel betrokken zijn bij het nachtleven en bespreken de specifieke drempels en opportuniteiten van niet-mannelijke dj's, organisatoren, ...

Een cultureel divers nachtleven

Samen met mensen van verschillende etnisch-culturele achtergronden bespreken we of er sprake is van discriminatie in het nachtleven. We analyseren ook of er specifieke strategieën ontwikkeld moeten worden om clubs toegankelijker te maken voor personen met een diverse etnisch-culturele achtergrond.

Queering the club

Samen met jongeren die zich identificeren als holebi+, transgender+ of queer bespreken we de goede en slechte ervaringen met het nachtleven en bekijken we hoe een queer nachtleven eruit zou kunnen en moeten zien.

Eerder dan verslag te doen van de individuele gesprekken, distilleren we een aantal thema's die in de verschillende gesprekken aan bod kwamen. Hiervoor hanteren we de driedeling die we in deel 1 gebruikten om de club te definiëren: ruimte, scene en programma.

Vooraleer we van start gaan, is het echter belangrijk om te benadrukken dat de hierboven genoemde groepen (vrouwen*, mensen uit de holebi+ gemeenschap en mensen met etnische-cultureel diverse achtergrond) niet de enige zijn die in rekening moeten worden gebracht bij de denkoefening rond een meer inclusief en diverse nachtleven. Ook elementen zoals socio-economische klasse en '*ability*' spelen een rol in de ervaring van, en toegang tot de nacht (Böse 2005; Gotkin 2019). Door tijd- en ruimtegebrek vallen deze elementen echter buiten het bereik van deze studie.

Vrouwen* die professioneel actief zijn in het nachtleven

Vrouwen* krijgen steeds vaker voet aan grond binnen het clubcircuit. Uit cijfers van het online platform *female:pressure* blijkt dat het aantal vrouwelijke* acts wereldwijd is gestegen van 9,2% in 2012 naar 26,9% in 2020-2021.[12] In dezelfde periode is het aantal non-binaire acts gestegen van 0,4% naar 1,3% en het aantal gemengde acts van 7% naar 9%. Ondanks deze significante stijging, blijft het clubcircuit toch voornamelijk een mannenbastion. De grote meerderheid van de acts is nog steeds mannelijk. Ook bij de promotoren en artistieke directeuren zijn vrouwen* ondervertegenwoordigd.

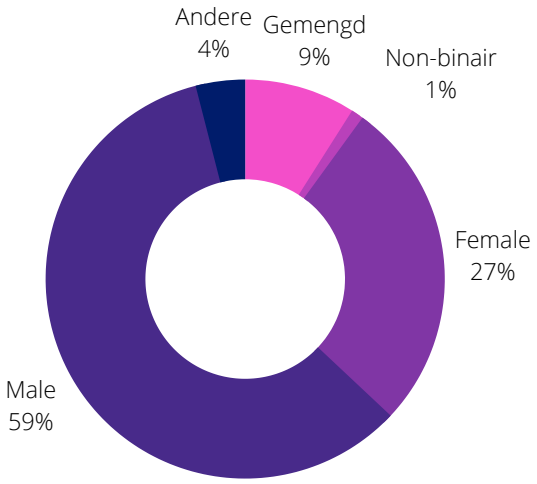

Ook de vrouwelijke dj's en muzikanten die in het kader van dit onderzoek bevraagd werden, ervaren het clubcircuit als voornamelijk mannelijk. Vrouwen zijn niet alleen ondervertegenwoordigd binnen de sector, maar worden ook stelselmatig gediscrimineerd. Dit gaat soms over kleine dingen. Verschillende respondenten gaven bijvoorbeeld aan dat de dj-booth vaak te hoog staat waardoor ze een ongemakkelijke positie moeten aannemen om te dj'en. Hoewel dit op het eerste gezicht een banaal detail lijkt, heeft het een grote impact op de ervaring van vrouwelijke dj's die zich niet welkom voelen en hun job minder goed kunnen uitvoeren. Ook haalden de respondenten aan dat vrouwelijke dj's consequent minder gage krijgen dan hun mannelijke collega's zonder dat deze hiervoor meer ervaring of bekendheid konden voorleggen. Uit commentaren van mannelijke collega's, technici en het publiek blijkt ook telkens opnieuw dat vrouwen steeds moeten vechten om serieus genomen te worden als muzikant. Zo wordt er vaak vanuit gegaan dat vrouwelijke dj's/muzikanten minder kennis hebben van de technische aspecten, of dat ze voornamelijk zijn gekozen om hun uiterlijk. Zoals een van de dj's aanhaalt, zou het voor haar fijn zijn als ze voor een keer niet zou moeten opboksen tegen deze vooroordelen: "Dat zou voor mij een safe space zijn als artiest. Dat als ik toekom, ik niet moet bewijzen dat ik effectief een artiest ben. Of dat ik de technische kennis heb van wat ik aan het doen ben."

"Je bent gekozen omdat je knap bent'. Dat krijg ik soms ook. Dat zouden ze nooit tegen een mannelijke dj zeggen, nooit. 'je bent gekozen omdat je een man bent".
_ Deelnemer focusgroep professionals

"Dan komen ze zeggen: 'je bent wel echt goed voor een meisje'. En dan denk ik: Ik doe dat niet met mijn genitaliën. Ik doe dat met mijn handen en mijn brein."
_ Deelnemer focusgroep professionals

Tegelijkertijd beamen de respondenten dat er een inhaalbeweging bezig is. De respondenten hadden niet het gevoel dat ze minder kansen krijgen dan hun mannelijke collega's. Integendeel, ze kregen vaak meer kansen net omdat ze vrouw zijn en het tegenwoordig belangrijk is om ook vrouwen in de line-up te hebben. Hoewel de respondenten deze trend toejuichen, plaatsen ze er ook een kanttekening bij. Doordat veel programmatoren nog steeds mannen zijn, hebben de vrouwelijke dj's/muzikanten het gevoel dat ze geprogrammeerd worden zonder dat er geluisterd wordt naar de muziek die ze spelen. Om deze reden zijn de respondenten ook tegen het idee van quota. Het is immers niet alleen belangrijk dat organisatoren vrouwelijke dj's/muzikanten programmeren, maar ook dat ze zich verdiepen in de muziek van vrouwelijke dj's/muzikanten. Dat betekent dat programmatoren hun horizon moeten verruimen en ook luisteren naar dj's/muzikanten die niet tot de kring van vrienden of vaste dj's/muzikanten van de club behoren. "Ik denk dat het soms wel echt nodig is om bepaalde organisaties of clubs te doen inzien dat het ook anders kan. En als ze dat dan doen, dat ze dan ook gaan inzien dat ze helemaal niet zo zwart-wit moeten denken van 'ik neem alleen maar artiesten die we al kennen' of enkel mannelijke artiesten en het clubje van de vriendjes."

"Ze hebben mij ook een keer gevraagd voor een thema avond. De lineup moest dan volledig uit vrouwen bestaan. Maar ik had de andere dj's opgezocht en onze stijlen pastte gewoon echt niet bij elkaar. Dus ze hadden mij gewoon aangesproken puur omdat ik een vrouw was en gewoon niet opgezocht wat mijn muziekstijl was. Dus ik heb dat dan ook vriendelijk afgewezen. Maar ja, dat vind ik wel een beetje spijtig. (de rest beaamt). Zo van 'ah je we moeten een vrouw hebben, kom we boeken haar snel'. Zonder mijn muziek te checken."
_ Deelnemer focusgroep professionals

Ruimte

Safe Space

Safe space, of veilige ruimte, is een term die vaak opduikt in discussies rond diversiteit en inclusiviteit.

De term wordt gebruikt om een ruimte aan te duiden die vrij is van “vooroordelen, conflicten, kritiek, of potentieel bedreigende acties, ideeën of gesprekken". Hij werd voor het eerst gebruikt binnen de holebi+ gemeenschap, maar is sindsdien uitgebreid naar elke gemarginaliseerde minderheid (bv. gender, etnisch, religieus). Over het algemeen kunnen we stellen dat de term safe space een plaats aanduidt waar individuen die niet tot de mainstream behoren op een veilige en geborgen manier kunnen samenkomen; waar ze kunnen experimenteren met hun identiteit en deze ook op een open en zorgeloze manier kunnen uiten.

Ook in de verschillende focusgroepen speelde de term safe space een belangrijke rol. De respondenten ervoeren immers allen regelmatig een gevoel van onveiligheid bij het uitgaan. Hierbij kan het gaan over een gevoel van fysieke onveiligheid, maar ook over het gevoel dat je niet thuishoort op een bepaalde plaats of dat je er jezelf niet kan zijn. Hoewel de respondenten zeer veel belang hechten aan het gevoel van veiligheid, was er over het algemeen toch enige reserve in relatie tot het concept safe space. Dit had een aantal redenen:

In de verschillende groepsgesprekken werd opgemerkt dat safe space vaak een ‘holle term’ is geworden die gebruikt wordt door clubs zonder dat er ook echt een beleid tegenover staat. Verschillende respondenten deelden ervaringen van clubs die zichzelf als safe space promoten, maar eigenlijk helemaal niet veilig aanvoelden. Om die reden is het belangrijk dat clubs de idee van een safe space ook effectief vertalen in concrete regels en deze regels strikt toepassen. ‘Practice what you preach’, zoals een van de respondenten aangaf. Tegelijkertijd werd ook aangegeven dat clubs en feestjes die heel veilig aanvoelen voor een bepaalde gemeenschap, zich vaak niet (moeten) positioneren als safe space. De term wordt, met andere woorden, vaak pas gebruikt op het moment dat er een probleem is met inclusiviteit en diversiteit. In plaats van de oplossing te zoeken in het gebruik van een term zoals safe space, zou het daarom beter zijn dat de club op zoek gaat naar een manier om inclusiviteit en diversiteit rechtstreeks in hun dna te vervatten.

De respondenten waren bewust van het feit dat de betekenis van de term sterk afhankelijk is van de context waarin, en van de personen door wie het gebruikt wordt. Wat veilig aanvoelt voor mensen uit de holebi+ gemeenschap zal bijvoorbeeld niet noodzakelijk veilig aanvoelen voor mensen van kleur en omgekeerd. Deze veelzijdigheid wordt nog complexer door het feit dat er vaak spanningen zijn tussen verschillende kwetsbare gemeenschappen en zelfs binnen deze gemeenschappen. Zoals Gill Valentine en Tracey Skelton aangeven, worden "kwetsbare sociale groepen” niet alleen gemarginaliseerd en onderdrukt, maar “kunnen ze ook elkaar marginaliseren en onderdrukken" (2003). Deze spanning zien we ook terugkomen in de focusgroep ‘Queering the club’, waar een van de respondenten aangeeft dat de aanwezigheid van bepaalde groepen mensen van kleur voor hem als bedreigend wordt ervaren.

"Soms is het ook gewoon zo, ergens binnen komen en direct merken dat je de enige Zwarte persoon bent. En dat is nog steeds zo’n rare, echt zo’n raar gevoel. Dan heb je al zo direct het idee dat je daar gewoon niet op uw plek zijt. Is deze plek wel voor mij? Als niemand hier op mij lijkt?"
_ Deelnemer focusgroep Culturele diversiteit

“Ik heb echt het gevoel dat ‘safe space’ zoveel gebruikt wordt, voor mij is dat echt een holle term geworden. Dat betekent niks meer, vind ik. Want iedereen zegt dat maar, wat houdt het nog in?”
_ Deelnemer focusgroep Queering the club

"Het opkomen van zo ‘safer spaces’ en ik heb daar soms een beetje moeite mee, want tuurlijk, ik vind dat heel belangrijk en dat hoort ook gewoon, een club hoort ook gewoon een safer space te zijn, maar ik vind ook dat dat zo een beetje een holle betekenis krijgt, omdat je dat gewoon in een beschrijving direct kunt zetten of gewoon ja.. Letterlijk ergens kunt opplakken"
._ Deelnemer focusgroep Culturele diversiteit

"Het betekent niet omdat jij een queer nacht organiseert, dat iedereen vanuit de queer community zich daar onderdeel van wilt of gaat voelen. Dat moet ook niet het doel zijn denk ik. Ik denk dat als je een plaats kan bieden voor een zo groot mogelijk deel van een community..."
._ Deelnemer focusgroep Queering the club

De enorme diversiteit onder deze kwetsbare groepen en de bestaande interne en externe spanningen, maken het met andere woorden zeer moeilijk om een inclusieve ruimte voor iedereen te creëren. Om deze reden geven verschillende respondenten aan dat ze de term 'safer space' prefereren. Hiermee bedoelen ze dat het idee van een ruimte die voor werkelijk iedereen veilig is nooit helemaal waargemaakt kan worden.

Een derde complexiteit die verbonden is met de term safe space is het vraagstuk met betrekking tot in- en exclusie. Vaak is het nodig om bepaalde mensen te weren wanneer je een safe space wilt creëren. Enkel op deze manier kan je er immers voor zorgen dat gemarginaliseerde gemeenschappen zich echt veilig voelen. Dit blijkt ook uit de gesprekken van 'Queering the club' en 'Een cultureel divers nachtleven', waar respondenten aangeven dat ze zich pas echt veilig voelen op events die door en voor hun community worden georganiseerd. Ondanks deze ervaring zijn de meeste respondenten niet volledig overtuigd van de meerwaarde om bepaalde groepen ook echt uit de club te weren. Enerzijds ervaren ze deze maatregel als extreem omdat mensen die het goed menen maar niet tot de beoogde doelgroep behoren op die manier niet meer binnen kunnen. Anderzijds leeft het gevoel dat deze exclusiviteit een verdere marginalisering van de gemeenschap in de hand kan werken.

"... iedereen is daar zwart en die hoefden zo niet te zeggen van dit is een safer space en hier is er geen discriminatie want je bent letterlijk onder mensen die op u lijken. Dus ik denk dat heel veel gemeenschappen hebben dat niet echt nodig hebben, die term, omdat ze ook gewoon weten van 'we hebben deze space nodig' en ze weten ook 'dit is voor ons, dus dat gaat sowieso een plek zijn waar wij, iedereen zelfs, verwelkomen."

._ Deelnemer focusgroep Culturele diversiteit

"Ja ligt er aan wat voor door policy, denk ik... want ik vind dat ook een heel moeilijke discussie. Want bijvoorbeeld we hebben de LGTBQIA+ community, en wij willen deel maken van society, maar op die avond gaan we dan wel zeggen nee sorry wij gaan ons apart afsluiten? Dat is wat ik zie, is dat juist of fout, dat weet ik niet?"

._ Deelnemer focusgroep Queering the club

INTERMEZZO: LESBIAN NIGHTLIFE IN AMSTERDAM

Een gelijkaardig beeld komt naar voren bij onderzoek naar de lesbische gemeenschap in Amsterdam (Ekenhorst and van Aalst 2019). Net als de respondenten in dit onderzoek nemen de lesbische clubbers een ambigue houding aan tegenover het concept 'safe space'. Enerzijds ervaren de clubbers de queer safe space als veilig en inclusief. Door de afwezigheid van de 'male gaze' is het voor hen immers mogelijk om op te gaan in de menigte zonder bewust bezig te zijn met hun seksuele geaardheid. Alle clubbers vermelden hoe seksuele opmerkingen en de mannelijke blik hen ongemakkelijk doet voelen in sommige mainstream clubs. Ze voelen zich niet per se buitengesloten, maar zijn zich wel zeer bewust van hun eigen seksualiteit. Anderzijds geven ze ook aan dat de creatie van een safe space het gevoel van uitsluiting in de hand kan werken. Jane, een van de geïnterviewde personen, benadrukt de paradox als volgt: "het kan een veilige omgeving creëren waarin je je 'voor honderd procent' kunt uitdrukken, maar tegelijkertijd impliceert de behoefte aan een eigen ruimte dat je wordt uitgesloten van andere plekken."

Door policy

Het deurbeleid speelt een belangrijke rol in de ontwikkeling van het DNA van een club. Zoals een van de respondenten aangeeft: “het begint al aan de deur.” De attitude van het deurpersoneel, de manier waarop je wordt aangesproken, de selectiepolitiek, … Al deze elementen spelen een belangrijke rol in de ervaring van clubgangers. Je hebt immers maar één kans om een goede eerste indruk na te laten.

De respondenten van de verschillende focusgroepen geven duidelijk aan dat ze een voorkeur hebben voor een deurbeleid dat gebaseerd is op bewustmaking en niet op selectie. Voor hen is het belangrijk dat je bij het binnengaan van de club een idee krijgt van waar de club voor staat en aan welke regels je je moet houden. De respondenten hechten dan ook veel belang aan dit overgangsritueel. Het is belangrijk dat een club nadenkt over hoe ze haar filosofie op een niet bedreigende, maar toch duidelijke manier kan overbrengen. Binnen de focusgroep ‘Queering the club’ werd een voorbeeld aangehaald van een event waarbij de clubgangers per groep apart werden genomen en uitgebreid werden gebriefd. Dit werd als een goede praktijk ervaren.

Ondanks het feit dat de meeste respondenten bewustmaking verkozen boven selectie, was er consensus over het belang van strenge regels voor mensen die de filosofie niet respecteren. Deze mensen moeten consequent worden geweigerd. Het feit dat sommige clubs wel regels hebben, maar deze niet strikt handhaven, wekte bij de respondenten veel wrevel.

Het is ook heel belangrijk wie er aan de deur staat. Hoewel veiligheidspersoneel als noodzakelijk wordt ervaren voor het waarborgen van de fysieke veiligheid, zijn de respondenten het erover eens dat de eigenlijke verwelkoming moet gebeuren door mensen van de organisatie zelf. Enerzijds zorgt dit ervoor dat de visie van de club op een coherente en consistente manier wordt uitgedragen. Je krijgt als clubganger het gevoel dat de deurpolitiek niet louter is ingevoerd om mensen buiten te houden, maar nauw aansluit bij het DNA van de club. Anderzijds wordt het veiligheidspersoneel ook als bedreigend ervaren. Onder de respondenten leeft het idee dat de mensen van de organisatie eerder zouden luisteren en mediëren, terwijl het veiligheidspersoneel direct tot actie zou overgaan. Binnen het gesprek ‘Een cultureel divers nachtleven’ werd ook de suggestie gedaan om mensen die aan de deur staan een opleiding te geven. De machtspositie die deze mensen opnemen, zorgt er soms immers voor dat mensen zich (onbewust) anders gaan gedragen.

Tot slot, gaan we nog dieper in op de relatie tussen het deurbeleid en de idee van safe space. Zoals we hierboven aanhaalden, is er weinig animo om een radicaal deurbeleid in te voeren waarbij bepaalde groepen geweigerd worden op basis van hun identiteit. Wel werden een aantal meer subtiele mechanismen naar voren geschoven die zouden kunnen helpen bij de ontwikkeling van een safe space voor bepaalde minderheidsgroepen.

"Dus een door policy vind ik altijd zo extra bevestigend van: oké, ze hebben hier wel de juiste feel of ik weet niet wat."
_ Deelnemer focusgroep Womxn

"Een deurbeleid moet denk ik eerder gaan over inderdaad bepaalde regels uitleggen, regels over tolerantie, of mensen hebben rondlopen die er voor zorgen dat het allemaal goed loopt. Dat dat eerder deurbeleid is dan dat je mensen wel of niet binnen laat."
_ Deelnemer focusgroep Professionals

"En dan stonden daar mensen die waren helemaal in het zilver aan, vrouwen, en per groepje werd je, eigenlijk zoals bij een Halloween tocht, apart gezet en zij deden dan de uitleg zoals ‘als er iets is deze avond, als je je niet veilig voelt, wij lopen hier overal rond, kom naar ons.’ En je kon ook een gsm-nummer vragen voor als er iets was. En die liepen daar ook effectief rond, die vielen heel hard op, je zag hun overal. Je wist dus wel dat als er hier iets gebeurde, […] er is iemand die er echt is voor als ik me niet goed voel, welke reden ook, niet comfortabel voelen bijvoorbeeld, maar dan kan ik naar hun gaan."
._ Deelnemer focusgroep Womxn

"Ik vind die door policy echt wel een goed idee, maar dan moet het worden gehandhaafd. Of je moet het niet doen, maar dan moet je ook daar ook eerlijk voor uitkomen. En dat is ook oké, maar dan weet je dat op voorhand. En niet half-half…"
_ Deelnemer focusgroep Queering the club

Een optie is om verschillende prijzen te hanteren voor verschillende groepen. Op deze manier zou je bepaalde groepen voortrekken en duidelijk maken dat het event in eerste instantie voor hen is geconcipieerd. Een andere optie is om in de communicatie de traditionele rollen om te draaien en te spreken over 'straight friendly' in plaats van 'queer friendly'. Met andere woorden, de respondenten zijn tegen een strikt deurbeleid zijn, maar zien wel ruimte voor meer speelse manieren om bepaalde kwetsbare groepen centraal te zetten. Zeker op bepaalde 'thema-avonden' (zie hieronder) zou dit voor de respondenten een optie zijn.

Relaxruimte

Een element dat ook regelmatig werd aangehaald in verband met de idee van een safe space is de ontwikkeling van een relaxruimte, waar mensen naar toe kunnen om even weg te zijn van de muziek, of om bij te komen van slechte ervaringen door ongewenst gedrag of drugsgebruik. Hoewel deze ruimte vaak werd omschreven als de safe space, strookt dit niet met de hierboven gegeven beschrijving. Wel kan deze ruimte helpen om van de club een safer space te maken. Het feit dat mensen ergens naartoe kunnen om uit te rusten, draagt immers bij tot een gevoel van veiligheid.

Scene/community

Club als community builder

Zoals ze zelf aangeven, hebben Nachtplan en de Stad Leuven het doel om de club in te zetten als community builder, een plek waarrond een gemeenschap zich kan ontwikkelen, maar ook een hub waar verschillende gemeenschappen met elkaar in contact kunnen komen en in dialoog treden. Ook bij de respondenten leeft de overtuiging dat de club deze functie kan invullen. Tijdens het uitgaan 'ontmoeten mensen elkaar die anders elkaar misschien niet zouden ontmoeten' en dit kan de ontwikkeling van contacten over de verschillende gemeenschappen heen bevorderen. Om dit te bewerkstelligen, is het echter van groot belang dat er diversiteit in het DNA van de organisatie zit.

Belang van diversiteit in de organisatie

Als er één element uit de verschillende gesprekken naar voren kwam, was dat het belang van diversiteit in de organisatie. Een meer divers publiek en een meer diverse line-up beginnen volgens de respondenten allemaal bij een divers organisatieteam. Het is van cruciaal belang dat de centrale spelers binnen de organisatie divers zijn. Zoals een van de respondenten aangeeft: "Diversiteit wil niet gewoon zeggen: iemand die achter de deur staat en iemand die achter de bar staat. Maar ook gewoon de mensen die het organiseren, de *key figures*, en niet gewoon de mensen die een beetje achter de schermen werken."

"En ik vind het ook altijd belangrijk dat er een ruimte is om even te chillen, met zetels of gewoon buiten de club. Dat je die mogelijkheid nog nog hebt voor als je wat overprikkeld of moe bent. Dat je tot rust kunt komen, even kunt chillen en praten met je vrienden en dan terug kan gaan naar een andere zaal om daar dan terug verder te feesten."
_ Deelnemer focusgroep Womxn

"Ik denk voldoende aparte ruimtes. Dus je hebt de danszaal, maar in veel clubs heb je tegenwoordig ook al zo'n chill ruimte. Want opnieuw, we gaan er niet over liegen, in clubs wordt drugs genomen, dus zo'n ruimte waar je rustig kan gaan zitten."
_ Deelnemer focusgroep Queering the club

"Als je ook gewoon begint te beseffen hoe zo die grote organisaties functioneren. Want je kan dan een inclusieve lineup hebben en heel veel Zwarte dj's op uw lineup zetten, maar dan kijk je naar heel dat ding en dan is iedereen gewoon nog steeds wit en man? En is dat dan omdat we nu moeten denken aan inclusiviteit, maar dan is uw team nog steeds niet inclusief? Dus wat maakt dat dan uit?"
_ Deelnemer focusgroep Culturele diversiteit

"Bijvoorbeeld, als Affaire een feestje doet en dan staat er 'queer friendly' en blabla, maar dan denk ik ja ik ken letterlijk iedereen die dat organiseert en ik weet dat dat allemaal hetero en cis-mensen zijn, en dan ben ik ook zo van ja... die zeggen dat omdat ze zoveel mogelijk mensen willen aantrekken [...] maar dat komt niet authentiek over."
._ Deelnemer focusgroep Queering the club

Hier knelt, voor een deel van de respondenten, echter het schoentje in Leuven. Er leeft bij de respondenten sterk het gevoel dat de organisatoren in Leuven voornamelijk wit, mannelijk en heteroseksueel zijn. Zoals een van de respondenten uit het groepsgesprek Vrouwen* die professioneel actief zijn in het nachtleven aangeeft, zijn deze collectieven vaak ontstaan tijdens het organiseren van kleine events, die vervolgens "ontploffen". Het probleem is echter dat wanneer dit gebeurt er vaak geen plaats is in het kernteam voor nieuwe mensen met een meer diverse achtergrond. Een gelijkaardige ervaring werd gedeeld door een respondent uit de focusgroep 'Een cultureel divers nachtleven' . Toen deze zwarte vrouw zich samen met een vriendin kandidaat stelde om te helpen bij Stelplaats, kreeg ze te horen dat alle plekken al waren ingevuld. Het duidt volgens de respondent op een probleem in de communicatie: de mensen die niet tot de *inner circle* behoren zijn vaak niet, of te laat, op de hoogte van de ontwikkelingen binnen het Leuvense clubgebeuren. Het is dan ook zeer belangrijk dat extra moeite gedaan wordt om ook deze mensen te bereiken en bij de organisatie te betrekken. Als je dit doet, zullen alle andere zaken automatisch volgen (wat bedoel je met andere zaken?). Zoals een van de respondenten het verwoordt: "Als je gewoon ruimte geeft aan andere mensen, kan die ruimte helemaal veranderen."

"Stelplaats en Nacht en wat nog, Habitat ofzo, meestal zijn dat dezelfde jongeren en dat zijn jongeren die al altijd actief zijn geweest in het nachtleven. Die zijn zelf Dj's of draaien in grotere steden. Dus ik vind dat de community van Leuven... die is gewoon best selectief."
_ Deelnemer focusgroep Professionals

"Toen Stelplaats pas open ging, hadden we gevraagd, of we ook ergens konden helpen. Kunnen we ook meedoen aan activiteiten of zelfs in het bestuur zitten? En toen zeiden ze 'nee, al die plekken zijn al ingevuld'. En dan dacht ik: 'hoezo? Ik heb daar niets van gehoord.' En, tuurlijk, wie zijn dat dan? Alle hippe coole jongens die al in collectieven zaten, die al in het verleden dingen hadden georganiseerd op de Oude Markt, habitat of gewoon al heel lang actief zijn in clubscene in andere steden. Maar zo werkt het niet, want zo wordt dat dan gewoon doorgegeven en dan heb je het gevoel dat je hier niet gewoon je ding kan doen."
_ Deelnemer focusgroep Culturele diversiteit

Programmatie

Het belang van de dj

Zoals ook uit de literatuur blijkt, speelt het programma een belangrijke rol in de keuze om naar een club te gaan. Alle respondenten geven aan dat, in tegenstelling tot een avond op café, de aantrekkingskracht van de club vooral afhangt van de muziek die er wordt gespeeld. Bij het uitgaan in een club ligt de klemtoon op dansen op goede muziek. "Ik ga specifiek voor dj's naar een club. Het is daar veel meer echt van 'we hebben allemaal als doel om te dansen of om die of die dj te zien'. Op de Oude Markt is het meer feesten om te feesten."

Kwaliteit vs. Diversiteit: een vals dilemma

Bij de vraag naar het belang van een diverse line-up, zien we een discrepantie tussen de vrouwen* en mensen uit de holebi+ gemeenschap enerzijds en de mensen met een cultureel diverse achtergrond anderzijds. De eerste twee groepen geven aan ze hier niet heel veel belang aan hechten. Een vrouw*, of queer persoon achter de draaitafel wordt als iets positiefs ervaren, maar speelt geen doorslaggevende rol in de keuze voor de club. De respondenten uit de focusgroep 'Een cultureel divers nachtleven' gaven meer belang aan een diverse line-up. Over de verschillende focusgroepen heen was er wel een consensus over het feit dat de opdeling tussen kwaliteit en diversiteit vals is. Vaak halen programmatoren aan dat ze niet kiezen voor diversiteit omdat ze de best mogelijke line-up willen opstellen, of klagen ze dat het moeilijk is om een vrouw, queer persoon of persoon van kleur te vinden voor hun line-up. Het probleem is echter niet dat deze dj's/muzikanten er niet zijn, maar wel dat ze niet gekend zijn.

"Ja awel, als ik de vraag krijg of ik inclusiviteit en diversiteit in de programmatie belangrijk vind, dan zou ik ja antwoorden. Maar ik let daar eerlijk gezegd niet op. Als ik een feestje kies, dan kijk daar bijvoorbeeld niet naar of ze genoeg vrouwen programmeren, maar dan kijk ik naar welke stijl er wordt gedraaid. Dus ik weet niet of ik daar zelf zo een selectie in zou maken."
_ Deelnemer focusgroep Queering the club

De reden hiervoor is hierboven al aangehaald: het gebrek aan diversiteit in het kernteam. Een diverse organisatie zorgt immers voor een breder netwerk en, bijgevolg, voor een grotere vijver om uit te vissen. In de focusgroep 'Een cultureel divers nachtleven' werd bovendien aangegeven dat deze diversificatie niet alleen zal leiden tot een meer diverse line-up, maar ook tot een grotere variëteit aan stijlen. Wat de creativiteit en het innovatieve karakter van de club ten goede kan komen.

Thematische programmatie

De meeste respondenten hebben een dubbel gevoel bij thematische avonden. Enerzijds werd het idee argwanend benaderd, omdat het werd gezien als een gemakkelijke manier om aan inclusie te doen. "Zo van: ah ja, wij zijn een club die af en toe belang stelt in diversiteit omdat het eens moet of zo." In eerste instantie is het belangrijk dat de hele werking doordrongen is van de noodzaak voor inclusiviteit en diversiteit. Anderzijds kunnen thematische avonden wel een interessante aanvulling zijn op de reguliere werking, omdat het tijdens deze avonden mogelijk wordt om bepaalde kwetsbare gemeenschappen centraal te stellen. Een voorwaarde is wel dat deze avonden met een zekere frequentie worden georganiseerd zodat de gemeenschap in kwestie weet dat ze op bepaalde dagen terecht kan in de club voor een speciale thema-avond.

Conclusie: het belang van een inclusieve clubcultuur

Bij wijze van conclusie gaan we nog dieper in op de noodzaak van een club in Leuven. Ondank het feit dat niet alle respondenten in Leuven woonden, was er toch consensus over het feit dat een nieuwe club een meerwaarde zou kunnen zijn voor de stad. Dit vanwege twee redenen:

Er is een groot verschil tussen uitgaan op de Oude Markt, het huidige epicentrum van het nachtleven, en uitgaan in een club. Zoals hierboven aangegeven, gaan de deelnemers aan het onderzoek naar een club om te dansen op de muziek. Op de Oude Markt heerst volgens de respondenten een andere 'sfeer'; daar zijn randzaken als drinken, bijpraten met vrienden... veel belangrijker. Om die reden wordt een nieuwe club, ondanks het bloeiende nachtleven dat al in bestaat in Leuven, ook ervaren als een meerwaarde voor Leuven.

Zo mogelijk een nog belangrijkere reden is dat de nieuwe club een thuishaven kan bieden aan kwetsbare gemeenschappen. In de verschillende gesprekken werd de Oude Markt ervaren als een onveilige omgeving. Zoals een van de respondenten opmerkt: "De Oude Markt is niet voor iedereen." Als een nieuwe nachtclub erin slaagt om wel een veilige ruimte te creëren voor deze groepen zou deze een zeer grote meerwaarde zijn voor Leuven.

"Want het is makkelijker als uw algemene werking divers is en inclusief is, dan ga je ook gewoon denken aan andere collectieven, zelfs buiten Leuven, die iets kunnen organiseren in Stelplaats, die een ander publiek kunnen aantrekken."
_ Deelnemer focusgroep Culturele diversiteit

"Ik vind dat wel leuk. Allez, ligt eraan welk thema (lacht). Maar wel bijvoorbeeld dat elke vrijdagavond especially queer is. Dus, wel van: 'we zijn dat altijd, je mag hier altijd langskomen, maar vrijdagavond doen we echt een thema ofzo dat het wel... Wel een vaste dag dan, niet zo: 'we doen eens een keer iets', want dan heb je zo een tokenism, en van die dingen zou ik daar ook niet willen."
_ Deelnemer focusgroep Queering the club

"Ik ga specifiek voor DJ's naar een club en het is daar veel meer echt van: we hebben allemaal als doel om te feesten of om die DJ te doen, versus op de Oude Markt is het meer feesten om te feesten. Vaak, ik merkte dat op de Oude Markt zeker ook, je bent vaker van café naar café aan het gaan dan echt ergens te dansen en te willen gaan feesten."
_ Deelnemer focusgroep Womxn

"Eigenlijk zou ik liever naar clubs gaan maar ik vind het heel fijn om in mijn eigen bed te slapen, en ik heb weinig zin om de trein en zo te nemen dus daarmee gebeurt dat weinig. Ik vind dat fijn dat er nu een club komt."
_ Deelnemer focusgroep Womxn

Om dit laatste te laten slagen is het echter van cruciaal belang dat de club diversiteit en inclusie inschrijft in haar basiswerking en hierrond ook een actief beleid voert. Als we één conclusie kunnen trekken uit de uitspraken van de verschillende focusgroepen is het wel dat het niet voldoende is om het juiste vocabularium te ontwikkelen. De organisatie moet er ook alles aan doen om dit discours te verankeren in haar werking en om te zetten in een concreet beleid. De ervaring van de deelnemers aan het onderzoek is dat hier nog stappen kunnen worden gezet. “We betrekken gewoon niet alle jongeren [in Leuven]. Vaak heeft dat te maken met afstand of met de plaatsen waar iets wordt georganiseerd. Maar vaak is het gewoon ook zo dat die jongeren nooit de kans krijgen om gehoord te worden. Niemand gaat naar hen om eens te vragen: ‘weten jullie dat er een club komt in Leuven’ snap je? Want net die jongeren gaan misschien niet eens uit op de Oude Markt. Je moet gewoon veel meer moeite doen om ze te bereiken.”

Deel 4: De regulering van de nacht

Naar een weloverwogen nachtbeleid

In dit laatste deel reiken we een aantal instrumenten en kaders aan die kunnen helpen bij de verder ontwikkeling van een Leuvens beleid rond het nachtleven in het algemeen en clubcultuur in het bijzonder. Dit doen we enerzijds aan de hand van een analyse van *best practices* rond dit thema. Sinds de eeuwwisseling beschouwen talrijke steden - vooral in Europa en Noord-Amerika, maar ook elders - de 'nacht' als een belangrijk thema in de ontwikkeling van het stedelijk beleid en ontwikkelen ze instrumenten en wetgevende kaders om deze nacht in goede banen te leiden.

We geven een overzicht van belangrijke tendensen die zich in dit beleid aftekenen en evalueren een aantal structuren die vaak in stelling worden gebracht om dit beleid in goede banen te leiden. Anderzijds, bouwen we verder op gesprekken met experten in het kader van dit onderzoek: interviews met praktijkexperten, met mensen die een rol spelen of hebben gespeeld binnen het Leuvense nachtleven, en met een aantal internationale experten:

Toon Janssens

Eén van de uitbaters van de vroegere club 'Silo', aan de Vaartkom in Leuven. De programmatie van deze club bestond voornamelijk uit alternatieve elektronische muziek, gaande van house en techno tot dubstep en drum&bass. 'Silo' was zowel nationaal als internationaal gekend, maar het doelpubliek was volgens Toon in eerste instantie de mensen uit Leuven en omstreken. De club bestond van 2006 tot en met 2011, waarna 'Silo' de deuren sloot. Daarnaast werkte Janssens ook voor 'I Love Techno'. Vandaag heeft hij twee boekingskantoren die gespecialiseerd zijn in elektronische muziek.

Benjamin Khalil Zare

Coördinator van het 'STUKcafé' en maakt deel uit van 'Nachtplan'. Zoals de naam doet vermoeden, is 'STUKcafé onderdeel van 'STUK', het kunstencentrum in de Naamsestraat in Leuven dat functioneert als huis voor Dans, Beeld, Geluid en alle hybride vormen daartussen. Als coördinator van 'STUKcafé' organiseert Benjamin een aantal activiteiten, waaronder kleinere feestjes en jazzconcerten, maar ook 'clubSTUK', 'STUK Start' en 'STUK Eindfeest'.

Joris Vaes

Curator bij 'Het Depot', een concertzaal en muziekcentrum in Leuven die sinds 2003 bestaat en sinds 2005 gevestigd is op het Martelarenplein. De concertzaal heeft wekelijks een uitgebreid concertaanbod van nationale en internationale artiesten. Joris heeft daarnaast een managementkantoor getiteld 'Loadstone management'. Voordien was hij mede-eigenaar van het platenlabel 'Tangram records' en organiseerde hij clubnights onder de noemer 'daFunk'.

Laura Gielis

Werkt voor 'Grondplan', de vzw waarvan 'Stelplaats' een onderdeel is. In 'Stelplaats' vinden losse evenementen plaats, maar het beschikt ook over een bar, een restaurant, een nachtclub, een zeefdrukatelier, een residentie- en presentatieplek voor beeldende kunstenaars, een skatepark, repetitieruimtes voor muzikanten, een hout- en metaalbewerkingsatelier, een fietsenmaker en een sportclub. Daarnaast werkt Laura ook voor 'Nachtplan'. Ze staat bij 'Stelplaats' en 'Nachtplan' voornamelijk in voor de communicatie, inhoudelijke vormgeving en beleid.

Erik De Rop

Opende in 1996 zijn eerste café op de Oude Markt, 'Apero', waar hij nog steeds de eigenaar van is. 'Apero' is een café waar op regelmatige basis lokale Leuvense dj's draaien, met een genreselectie van disco, reggae, funk, soul, house, etc. Erik De Rop is sinds 2014 ook voorzitter van 'vzw Oude Markt', de organisatie die de verschillende cafés op de Oude Markt vertegenwoordigt en evenementen organiseert zoals 'Leuven Countdown' met oudjaar.

Koen Galle

Beter bekend als 'Kong DJ', een expert in het Belgische nachtleven. Hij is de auteur van het boek Missing *The Club, A Covid-19 Project*, communicatieverantwoordelijke bij de Brusselse club 'C12' en freelancejournalist met een focus op nachtcultuur en elektronische muziek.

Lutz Leichsenring

Wereldwijd een autoriteit binnen het gebied van de clubcultuur. Hij heeft in het verleden zelf een club uitgebaat in Berlijn en is ondertussen woordvoerder en bestuurslid van 'Clubcommission Berlin', een vereniging in Duitsland die bewustzijn wil creëren rond alle facetten die met clubcultuur te maken hebben. De vereniging wordt financieel ondersteund door de overheid.Daarnaast werkt Lutz ook bij 'VibeLab', een agentschap dat advies geeft aan de nachtsector.

Marlies Timmermans

Heeft een verleden als hoofd Marketing en Public Relations bij de 'Effenaar' in Eindhoven.De 'Effenaar' is een evenementenplaats met twee concertzalen, waar voornamelijk rock-'n-roll- en popartiesten komen. Tegenwoordig is ze directrice van poppodium 'EKKO' in Utrecht, een vooruitstrevend cultuurpodium met aandacht voor een breed spectrum aan live-muziek, clubnachten en spoken word.

Het is belangrijk om aan te stippen dat dit deel niet tot doel heeft om pasklare antwoorden te formuleren, maar wel om een overzicht te geven van een aantal mogelijke scenario's en de voor- en nadelen die deze scenario's met zich meebrengen.

De paradoxen van het nachtbeleid

Een belangrijkste eerste observatie is dat elke vorm van nachtbeleid en bij uitstek het beleid dat zich ontwikkelt rond clubcultuur wordt gekenmerkt door ambiguïteit en complexiteit. Dit heeft te maken met een tweevoudige paradox. In eerste instantie is er sprake van wat Ilse van Liempt en Irina van Aalst de 'fun-disorder paradox' noemen. Bij veel steden groeit het besef dat het aantrekken van jonge, talentvolle inwoners met up-to-date vaardigheden de sleutel is tot het blijvende succes van een stedelijk centrum. De ontwikkeling van een bloeiend nachtleven speelt hierbij een belangrijke rol, aangezien jonge hoogopgeleiden zich doorgaans vestigen in steden die als 'tolerant', 'creatief' en 'fun' worden ervaren (Florida 2004). Door het nachtleven te stimuleren slagen steden erin om deze 'funfactor' te verhogen.

Tegelijkertijd genereert deze stimulatie van plezier in de nacht ook antisociaal gedrag dat dan weer een negatieve impact heeft op de leefbaarheid van de omgeving. Een stedelijk beleid rond de nacht moet met andere woorden steeds balanceren tussen het stimuleren van 'fun' en het indammen van de 'disorder' die met deze 'fun' gepaard gaat. Het moet een evenwicht vinden tussen het ondersteunen van het nachtleven en het inperken ervan.

Specifiek met betrekking tot clubcultuur komt hier nog een paradox bovenop, die tussen het 'underground' karakter van clubs enerzijds en de nood aan stedelijke inbedding anderzijds. Zoals Drevenstedt aangeeft, bloeit clubcultuur aanvankelijk in ruimtes waar weinig staatscontrole is (2020). Clubcultuur is bij uitstek een cultuur die zich 'bottom-up' ontwikkelt. Ze wordt gecreëerd voor en door een bepaalde community, of scene, en probeert een veilige ruimte te maken voor deze groep. Daarom schermen clubs zich af vaak af van de mainstream cultuur. Tegelijkertijd zijn clubs voor hun voortbestaan vaak afhankelijk van stedelijke ondersteuning. Zoals we hierboven hebben gezien, heeft het succes van een club vaak een nefaste invloed op haar voortbestaan. De aantrekkingskracht die uitgaat van een succesvolle club zorgt voor de re-urbanisatie van de buurt waarin deze club is gevestigd. Dat leidt tot een verhoging van de vastgoedprijzen en een stijgende kans op sociale conflicten, twee elementen die wegen op de werking van de club. Dit resulteert dan weer in een situatie waarin clubs voor hun voortbestaan vaak afhankelijk zijn van stedelijke ondersteuning.

We schetsen deze paradoxen in de introductie van dit deel om duidelijk te maken dat beleid rond nachtcultuur een complexe materie is, waarbij zelden eenduidige antwoorden te vinden zijn. De hierboven opgenoemde spanningen kunnen nooit volledig worden weggewerkt. Zoals LaamHae aangeeft is elk nachtbeleid zowel 'voor' als 'tegen' het nachtleven (2011). De kunst zit in het vinden van een goede balans tussen dit voor en tegen, maar ook in het erkennen dat deze spanningen niet kunnen worden weggewerkt. Voortbouwend op de politieke filosofie van Chantal Mouffe, spreek Luis-Manuel Garcia in dit verband over de noodzaak voor een 'agonistisch model' of een model van 'conflictual consensus' (2018). In plaats van te vertrekken van het idee dat we de spanningen die met het nachtleven verbonden zijn voor eens en altijd kunnen oplossen, stelt dit model een structuur voorop waarbij de verschillende partijen het conflict, dat inherent is aan het nachtbeleid, erkennen en zoeken naar manieren om dit conflict op een goede manier te organiseren, met het oog op een zo fair mogelijke uitkomst. Zoals Ilse van Liempt aangeeft, is het ontwikkelen van een beleid rond nachtcultuur om deze reden steeds een "work in progress" (van Liempt 2015).

De verschillende spelers binnen het nachtbeleid

Het verhaal van de nacht is een verhaal dat zich voornamelijk op het niveau van de stad afspeelt. Hoewel uitgaansgelegenheden gebonden zijn aan verschillende nationale en internationale regels, moet het 'nachtbeleid' voornamelijk worden uitgetekend binnen de specificiteit van de stedelijke en regionale context.

In de laatste decennia zien we een geleidelijke verschuiving in dit stedelijk beleid van 'top-down'-benaderingen, waarbij de stad het beleid alleen uittekent, naar meer horizontale modellen waarbij de stad het beleid uitwerkt in samenspraak met verschillende lokale en nationale organisaties (da Cruz, Rode, and McQuarrie 2019). Deze evolutie tekent zich ook af in het beleid rond nachtcultuur, waarbij niet alleen overheidsactoren, zoals lokale besturen en politie, een belangrijke rol spelen, maar ook niet-overheidsactoren. Hoewel de constellatie van dit netwerk verschilt van plaats tot plaats, onderscheiden Michele Acuto, Andreina Seijas, Jenny McArthur en Enora Robin in hun boek Managing Cities at Night (2021) de volgende ideaaltypische actoren:

Beroepsorganisaties

zoals horecagroepen en verenigingen van bars en restaurants, die een groot deel van het lokale uitgaansleven vertegenwoordigen en lobbyen voor de belangen van die sector. Sommige beroepsverenigingen zijn formele instellingen die belangengroepen uit de hele stad of het hele land vertegenwoordigen, zoals de Hospitality Alliance in New York City, de Night Time Industries Association (NTIA) in het Verenigd Koninkrijk of de vzw Oude Markt in Leuven. Andere zijn minder formeel of tijdelijk en hebben tot doel om de behoeften en belangen van bepaalde groepen onder de aandacht te brengen. Hierbij kunnen we denken aan het Leuvense Nachtplan.

Wijkcomités

Wijkcomités worden pgericht door steden en buurten om de straten 's nachts veilig te houden. Deze organisaties opereren naast de politie en proberen de nachtelijke overlast te 'controleren' op 'zachtere' manieren. Voorbeelden hiervan zijn 'Les Pierrots de la Nuit' ('nachtkomedianten'), een vereniging van artiesten die in 2014 in Parijs werd opgericht om geluidsoverlast te voorkomen, of de 'pleinhosts' die in de Nederlandse steden als Rotterdam en Amsterdam zijn ingevoerd om uitgaansbuurten in de gaten houden.

Nachtraden

Dit zijn onafhankelijke of officiële organen die in het leven zijn geroepen om het nachtleven te organiseren. Tussen 2001 en 2003 richtten Berlijn en Zürich onafhankelijke Club en Bar Commissions op om de belangen van de nachtclub- en cafégemeenschap te behartigen, terwijl San Francisco een Entertainment Commission oprichtte om het nachtleven en de uitgaansgelegenheden in de stad te beheren en te reguleren. Veel van deze organisaties zijn verantwoordelijk voor het opstellen van onderhandelde akkoorden. Dat zijn handvesten of documenten die basisregels vastleggen voor het samenleven in zeer verzadigde uitgaansbuurten, meestal uitgedrukt in geschreven vorm. Voorbeelden zijn de 'Chartes de la vie nocturne' ('Handvesten van het nachtleven') in Franse steden, de 'Convenanten voor een veilig nachtleven' in Nederland en het 'Charter Van het Nachtleven' van de Stad Brussel.

Nachtburgemeesters

Deze worden ook wel 'managers' of 'czars' genoemd, zijn meestal mensen die door steden gekozen worden om als verbindingspersoon te fungeren tussen uitgaansgelegenheden, burgers en lokale overheden. Variaties op de titel 'nachtburgemeester' zijn onder meer 'manager van de nachteconomie', 'nachtafgevaardigde', 'pleitbezorger van het nachtleven' en 'nachtambassadeur' (Seijas en Gelders, 2021). De rol van de nachtburgemeester werd in Nederland gepionierd. In de jaren zeventig kreeg wijlen Jules Deelder door zijn prominente rol in het culturele leven van Rotterdam de bijnaam 'nachtburgemeester' van de stad. In de afgelopen tien jaar hebben meer dan 40 steden nachtburgemeesters benoemd.

Hieronder gaan we dieper in op de laatste twee actoren, aangezien deze een specifiek fenomeen zijn met betrekking tot het nachtbeleid.

Nachtburgemeesters en nachtraden

Ondanks het feit dat nachtraden en -burgemeesters een relatief nieuw fenomeen zijn, worden ze vaak beschouwd als cruciale actoren voor de ontwikkeling van een duurzaam beleid rond nachtcultuur. Ze worden immers gezien als bestuursorganen die de brug kunnen slaan tussen het nachtleven en het bestuur en op die manier kunnen zorgen voor een goede afstemming tussen beide elementen.

Een nachtraad en/of een nachtburgemeester?

Hoewel ze gelijkaardige taken vervullen, is er toch een fundamenteel verschil tussen nachtraden en nachtburgemeesters.

1. **Nachtburgemeesters**

Dit zijn individuen die het nachtleven vertegenwoordigen. Ze vormen de spreekbuis en het gezicht van dit nachtleven. Hun functie is vaak eerder toegespitst op het representeren van het nachtleven en het promoten ervan naar de buitenwereld. Dit wil echter niet zeggen nachtburgemeesters geen impact kunnen hebben op het beleid. Een charismatische nachtburgemeester kan immers zeer veel bewerkstelligen.

2. Nachtraden

Dit zijn bestuursorganen waarin afgevaardigden van de verschillende stakeholders zetelen. Waar de nachtburgemeesters vaker op de voorgrond treden, zullen nachtraden eerder op de achtergrond werken. Ze geven advies bij bepaalde politieke beslissingen, doen eigenhandig onderzoek naar het nachtleven en ontwikkelen tools om het beleid of de sector bij te staan bij de organisatie van het nachtleven.

Beide organen hebben hun eigen functie en steden kunnen opteren voor een van de twee organen, afhankelijk van de specifieke context. Volgens Acuto et. al. is het echter wel belangrijk dat een nachtburgemeester steeds wordt omringd door een team of nachtraad. Zonder deze ondersteuning dreigt de burgemeesters immers de voeling met het nachtlandschap te verliezen en wordt de rol louter ceremonieel.

Functie

Hoewel hun rol verschilt van stad tot stad, kunnen we de bijdrage van deze nachtraden en -burgemeesters opdelen in 5 categorieën (Seijas 2020):

1. Bemiddeling

Een van de belangrijkste taken van nachtraden en -burgemeesters is de mediatie tussen de verschillende actoren die betrokken zijn bij de organisatie van het nachtleven, of mogelijke schade kunnen ondervinden van dit nachtleven. Een voorbeeld van bemiddeling is te vinden in Praag, een stad die worstelt met de opkomst van 'stag do'- of vrijgezellenfeesten die 's nachts veel lawaai veroorzaken. In 2019 leidde de nachtburgemeester een voorlichtingscampagne om mensen ervan te weerhouden op straat te drinken en zo de *noční klid* ('nachtelijke stilte') na 22u te handhaven (Willoughby 2019).

2. Belangenbehartiging

Nachtburgemeesters zijn belangrijke spreekbuizen voor de gemeenschappen die verbonden zijn met het nachtleven. Zo zijn ze bijvoorbeeld van grote waarde voor de LGBTQI+-gemeenschap, met name in steden als New York en Londen, waar zij in de zomer van 2019 betrokken waren bij de World Pride-vieringen (Abadsidis 2019; Broadgate 2019).

3. Beleid

Nachtraden en -burgemeesters helpen bij het creëren van het beleid. Ze ontwikkelen kennis en instrumenten voor de optimalisatie van het nachtlandschap en nemen een adviserende rol op bij plannen rond stadsontwikkeling. San Francisco voerde bijvoorbeeld extra planningsbeoordelingen en akoestische beoordelingen in voor voorgestelde ontwikkelingen in de buurt van muziekpodia. Samen met de afdeling Planning heeft de *Entertainment Commission* van San Francisco de bevoegdheid om deze geluidsbeoordelingen uit te voeren en wordt zij uitgenodigd om deel te nemen aan het beoordelingsproces (Acuto et al. 2021).

4. Capaciteitsopbouw

Verschillende nachtraden en -burgemeesters ontwikkelen instrumenten en kaders om de spelers binnen het nachtleven beter te wapenen tegen zowel terugkerende als meer onverwachte gebeurtenissen. *Washington DC's Mayor's Office of Nightlife and Culture*, bijvoorbeeld, reikt werknemers in het nachtleven opleidingen en technologie aan om terugkerende problemen aan te pakken, zoals seksuele intimidatie, drugsgebruik en drinken door minderjarigen. Deze tools zijn bedoeld om de politiemiddelen optimaal te benutten zodat handhaving alleen als laatste redmiddel nodig is.

5. Infrastructuur

Een voorbeeld van nachtinfrastructuur is rond-de-klok openbaar vervoer, evenals initiatieven die verkeersopstoppingen verminderen en de veiligheid van zowel klanten als werknemers bevorderen.

In 2019 lanceerde de NTE-manager van Orlando een proefprogramma in samenwerking met Uber en Lyft om in het weekend een *ride-hailing hu*b te creëren in het Wall Street Plaza, een zeer verzadigd uitgaansgebied waar grote drommen volk zich concentreren zodra uitgaansgelegenheden sluiten, op zoek naar toiletten, vervoer en iets te eten (Greco 2019).

Binnen of buiten het stadsbestuur?

Wanneer steden een nachtraad en/of nachtburgemeester in hun stad willen installeren, is het belangrijk om te beslissen of deze rollen worden vervuld binnen of buiten het stadsbestuur (Acuto et al. 2021).

1. **Binnen het stadsbestuur**

   Veel steden die actief werk maken van een nachtbeleid, doen dat door intern 'raden' en/of 'bureaus' voor het nachtleven op te richten. Die organen worden meestal opgericht door het stadhuis, na meer of minder lobbywerk van voorstanders van nachtelijke uitgaansbuurten. Dit impliceert de aanstelling van een vaak bezoldigd persoon die de nachtelijke initiatieven moet coördineren en vertegenwoordigen, en het debat en de betrokkenheid moet faciliteren. Bovendien fungeren deze bureaus en commissies vaak als tussenpersoon tussen belangengroepen en belanghebbenden uit de sector, soms met extra steun van rondetafelconferenties, belangengroepen en adviesraden, waarin meestal plaatselijke deskundigen zitten. Voorbeelden van steden waar dit het geval is, zijn: London, New York City en Parijs.

2. **Buiten het stadsbestuur**

   In andere steden, zoals Zürich, Berlijn en Amsterdam, wordt het nachtbeleid mee vorm gegeven door onafhankelijke instanties, los van het stadsbestuur, die namens belanghebbenden en belangengroepen lobbyen en aanbevelingen doen aan het stadsbestuur op het gebied van planning en beleid.

Beide opties hebben voor- en nadelen. Waar de keuze om de nachtraden en/of burgemeester in te bedden binnen de stedelijke administratie kan leiden tot een meer gestroomlijnde en efficiënte structuur, zorgt de oprichting van onafhankelijke organen voor meer bewegingsvrijheid.

Een nachtraad/-burgemeester in Leuven?

Uit interviews met (gewezen) stakeholders in het Leuvense nachtlandschap, die in het kader van dit onderzoek zijn afgenomen, blijkt een nachtraad een interessant instrument voor het Leuvens nachtleven te zijn. De stakeholders geven aan dat een raad een meerwaarde zou zijn voor hun organisatie en de stad. Voor een nachtburgemeester vindt de meerderheid Leuven te klein. Het idee dat beslissingen terecht komen op de schouders van één persoon schrikt hen af. Een nachtraad waarin de belangen van verschillende groepen vertegenwoordigd kunnen worden, lijkt een meer democratische samenstelling. Een nachtburgemeester heeft een eigen referentiekader en achtergrond, terwijl in een nachtraad mensen vanuit verschillende achtergronden kunnen zetelen. Erik De Rop vindt dat een raad een te serieuze connotatie heeft, een nachtwerkgroep of nachtclub lijkt hem beter qua benaming. In deze nachtraad moeten volgens de organisatoren mensen zitten die vanuit hun positie ervaring hebben met het nachtleven en deze ter beschikking willen stellen van anderen, maar ook mensen uit Leuven. Het is belangrijk volgens Toon Janssens dat deze mensen effectief in het hedendaagse nachtleven actief zijn. Zowel vertegenwoordigers van de horeca, verschillende instellingen, organisaties, studenten en jongeren, als vertegenwoordigers van het stadsbestuur, de politie en bijvoorbeeld ook de reinigingsdienst, kunnen hierbij betrokken worden. Het lijkt Benjamin Khalil Zare geen goed idee om ook burgers hierin te laten zetelen, maar de raad moet volgens hem wel in dialoog gaan met de burgers. Er kan daarnaast volgens Khalil Zare ook één iemand aangeduid worden die de rol van een voorzitter draagt, maar daarom niet specifiek een nachtburgemeester is. Ondanks het feit dat Joris Vaes aangeeft dat dit type overleg al gebeurt in Leuven, vindt ook hij dat dit meer geïnstitutionaliseerd mag worden. Laura Gielis denkt dat er misschien zelfs twee raden kunnen komen, één vanuit Leuven en één met externe experts uit het nachtleven.

Bij de ervaringsdeskundigen Koen Galle en Lutz Leichsenring horen we een ander geluid. Zij zijn ervan overtuigd dat een nachtburgemeester wel een meerwaarde zou kunnen zijn voor Leuven. Volgens Galle is Leuven gebaat bij een neutrale vertrouwenspersoon die benaderbaar is en tussen de nachtsector en de politiek staat. Leichsenring beschrijft een nachtburgemeester als iemand die onderhandelt en opkomt voor de creatieve gemeenschap, maar tegelijkertijd ook in contact staat met de besluitvormers van de stad. Volgens hem is het daarbij belangrijk dat sommige leden van deze nachtraad hun functie als een volwaardige job uitoefenen en dat zij hiervoor vergoed worden. Ze moeten beschouwd worden als een soort projectleider die het overzicht bewaart en regelmatig updates geeft over verschillende problemen.

> "Zeker en zelfs een nacht-burgemeester, ook al snap ik bij het woord waarom mensen denken dat dat voor een grote stad is. Je hebt een vertrouwenspersoon of een groep mensen nodig die tussen enerzijds de clubs en de cafés en de hele sector staan en anderzijds de politiek. De vertrouwenspersoon moet de verbinding kunnen maken en moet eenvoudig aanspreekbaar kunnen zijn langs beide kanten."
>
> _ Koen Galle

Zonder vaste werknemers is het volgens hem moeilijk om vooruitgang te boeken, omdat mensen op vrijwillige basis hier meestal niet dagdagelijks mee bezig zijn. Marlies Timmermans hecht minder belang aan de functie van nachtburgemeester, zolang er binnen het stedelijk weefstel een orgaan is waar problemen met betrekking tot het nachtleven geadresseerd worden. Hierbij moet rekening gehouden worden met de cultuur van de stad.

De agenda van de nacht

In dit laatste deel focussen we op de thema's die vaak aan bod komen wanneer het gaat over nachtbeleid. Hoewel deze thema's verschillen van plaats tot plaats, zijn er drie elementen die vaak terugkomen: veiligheid, alcohol- en drugspreventie en mobiliteit.

Veiligheid

Uitgaanszones zijn vaak verbonden met een verhoogde rapportering van geweld en asociaal gedrag (Philpot et al. 2019; Hadfield, Lister, and Traynor 2009). Uit onderzoek in Australische en Britse steden blijkt dat de helft tot driekwart van de bezoekers getuige is geweest van gewelddadige confrontaties, waarbij 10-17% direct betrokken was bij het geweld (Miller et al. 2011; Porter 2015). De meest voorkomende respons op deze onveiligheid is de ontwikkeling van een strikt repressiebeleid. Sinds het midden van de jaren negentig worden verschillende technieken toegepast om uitgaansbuurten te beheren (Hadfield, Lister, and Traynor 2009; van Liempt 2015). Een belangrijke trend is de toegenomen technologische bemiddeling bij het toezicht op en de ordehandhaving in uitgaansbuurten. In de meeste steden zijn uitgaansbuurten de plekken waar camera's het meest urgent worden geacht en het eerst worden geïnstalleerd. CCTV-systemen zijn niet alleen breder verspreid geraakt; er zijn ook nieuwe technologische hardware, software en procedures ingevoerd en getest. Realtime feedback van CCTV-operatoren aan politie en uitsmijters "in het veld" wordt steeds meer toegepast, evenals het voortdurend volgen van specifieke personen die zich door een gebied bewegen. Ook de belangstelling voor en het gebruik van "slimme" camera's en "slimme" algoritmen om gegevensstromen te verwerken en te interpreteren, nemen toe. Steden experimenteren met mobiele camera's en camera's die zijn uitgerust met sensoren om geluiden te registreren (van Liempt 2015).

Naast nieuwe technologieën zien we ook steeds vaker dat steden het veiligheidsvraagstuk proberen op te lossen in samenwerking met de verschillende betrokken actoren in het veld (van Liempt 2015). In plaats van een top-down beleid waarbij de politie alleen beslist, zijn bewakingstechnieken in uitgaansbuurten steeds meer ingebed en georkestreerd in een beleid waarin verschillende organisaties uit zowel de publieke als de privésector samenwerken. In Rotterdam en Utrecht is er bijvoorbeeld een samenwerking tussen de politie en verschillende surveillanten in uitgaansbuurten. Ook in Amsterdam werkt de politie samen met 'pleinhosts' die's nachts patrouilleren op het Rembrandtplein en mensen die hulp nodig hebben bijstaan, maar die ook voorkomen dat geweld naar aanleiding van alcohol en andere conflicten escaleert. Ook in Leuven zien we dat veiligheid niet alleen een zaak is van de politie. De geïnterviewde stakeholders geven allen aan dat ze securitymensen inzetten om de veiligheid te handhaven, met als doel situaties te ontmijnen voor er zich werkelijk een probleem vormt.

Anderzijds is het wel zo dat dit personeel maar een gelimiteerde bevoegdheid heeft; ze kunnen immers enkel optreden binnen de uitgaansgelegenheid. Om deze publiek-private samenwerkingen in goede banen te leiden, worden vaak convenanten afgesloten, afsprakenkaders waarin de rechten en plichten van de verschillende betrokken spelers zijn opgelijst. In Rotterdam bestaat bijvoorbeeld een kader 'veilig en gezond uitgaan', waarbinnen afspraken zijn gemaakt voor een samenwerking tussen de horeca en de politie. Daarbij werd volgens van Liempt (2015) voornamelijk gewerkt aan de "korte lijnen" tussen de verschillende partijen om problemen sneller te signaleren en op te lossen. Hoewel deze convenanten vaak zorgen voor een verbeterde samenwerking tussen de verschillende spelers, waarschuwt van Liempt dat dit soort convenanten niet mogen worden gezien als het eindpunt. Het zijn eerder "works in progress" die politiek en machtsstrijd met zich meebrengen en die regelmatig moeten worden heronderhandeld met het oog op de voortdurend veranderende realiteit. Om tot goede bestuursstrategieën te komen, aldus van Liempt, is het van cruciaal belang dat we specifieke mislukkingen in dit stedelijke beleidsproces opsporen, erkennen en zorgvuldig analyseren.

Alcohol- en drugspreventie

'Partydrugs', een categorisering die niet alleen illegale stoffen zoals ecstasy en cocaïne bevat, maar ook legale stoffen zoals alcohol, spelen een belangrijke rol binnen het uitgaansleven. Verschillende onderzoeken wijzen uit dat clubbers bovengemiddelde gebruikers van verdovende middelen zijn (Hunt, Moloney, and Evans 2010). Bovendien is het uitgaansmilieu vaak de eerste omgeving waarin jongeren worden blootgesteld aan (nieuwe) drugs (Van Havere et al. 2012). Wanneer we kijken naar welke drugs populair zijn, zien we een sterk verband tussen de uitgaansscene en bepaalde soorten drugs, zoals cocaïne en ecstasy, die goed samengaan met de activiteit van het dansen. Tegelijkertijd is de populariteit van de drugssoorten trendgevoelig en is ze steeds onderhevig aan de grillen van nieuwe generaties (Nabben 2013). Andere factoren die het gebruik van bepaalde drugs beïnvloeden, zijn de fluctuerende drugsmarkten (verkrijgbaarheid, prijs, zuiverheid, etc.), het gevoerde (strafrechtelijke) drugsbeleid en de handhaving en controle in het uitgaansleven. Ten slotte bepaalt ook het gepercipieerde middelengebruik (imago, regulering, etc.) de smaak van de huidige generatie. Uit het 'Uitgaansonderzoek' van het Vlaams expertisecentrum Alcohol en andere Drugs (VAD) blijkt dat alcohol in 2018 de meeste gebruikte uitgaansdrug was in Vlaanderen. Alcohol wordt ook frequenter gebruikt ten opzichte van hun vorige rapport in 2015. Bij ruim driekwart van de respondenten is er sprake van een risico op problematisch alcoholgebruik, iets wat volgens het rapport even vaak voorkomt bij vrouwen als bij mannen. Bij bijna drie op de tien mensen is er volgens hen zelfs sprake van een verhoogd risico op problemen.

Ook de Leuvense stakeholders worstelen met de drugsproblematiek. De verschillende organisaties proberen hier elk op hun eigen manier mee om te gaan, maar geven tegelijkertijd aan dat het drugsbeleid momenteel in ons land niet op de juiste manier wordt vormgegeven. Er wordt volgens hen vanuit de samenleving enkel een negatief beeld aan gekoppeld. Alles wat met drugs te maken heeft, is taboe, zonder dat er stil wordt gestaan bij de werkelijke effecten en gevaren. Het drugsbeleid dat België momenteel voert is dus voornamelijk vanuit een perspectief van het epidemiologisch onderzoek. Laura Gielis vindt dat de dialoog rond drugspreventie met betrekking tot de nieuwe club best op voorhand wordt gestart, om te voorkomen dat er zich hier hetzelfde zou afspelen als bij 'Kompass Klub', de Gentse club die vier maanden moest sluiten naar aanleiding van de vaststelling van herhaaldelijke illegale drugsfeiten.

Het artikel *Alcohol and drug prevention in nightlife settings* stelt dat zowel interventies op het vlak van training voor het personeel als beleidsinterventies een effect kunnen hebben op problemen in uitgaansbuurten. Ook de handhaving van regels is een belangrijk onderdeel van dit programma, maar dit mag niet de enige interventie zijn: "mensen verwachten namelijk een fijne avond uit en geen lezing." Om dit te doen slagen zouden beleidsmakers bij hun besluitvorming rekening moeten houden met de empirische onderbouwing van interventies. Daarnaast heeft volgens dit artikel een preventieprogramma voor het nachtleven meer kans op slagen als het ingebed is in de gemeenschap, waaronder dus ook scholen en ouders. Verder haalt het ook het belang van de inrichting van een uitgaansgelegenheid aan, die moet bijdragen tot een veilige omgeving. Hiertoe hoort bijvoorbeeld de ventilatie, de beschikbaarheid van gratis water en het geluidsniveau van de muziek. (Bolier et al., 2011, p. 1576) Een ander, meer radicaal, instrument in de bestrijding van drugsmisbruik – en dan vooral de gevaren voor de gezondheid die hiermee verbonden zijn - is het voorzien van testlaboratoria. Omdat harddrugs in Nederland wettelijk niet toegelaten zijn, bestaan er verschillende plaatsen waar je drugs kan laten testen op ongekende of gevaarlijke stoffen. Deze manier van werken neemt niet alle gevaren van druggebruik weg, maar zorgt wel voor een veiliger kader.

Uit het 'Uitgaansonderzoek' van het 'Vlaams expertisecentrum Alcohol en andere Drugs' blijk dat zes op de tien van hun respondenten die illegale drugs gebruiken stellen dat zij gebruik zouden maken van de mogelijkheid om de samenstelling van hun drugs te laten testen. In het kader van risicobeperking biedt dit volgens het expertisecentrum opportuniteiten om de veiligheid van mensen die drugs gebruiken te verhogen, en om de mogelijke schade en problemen als gevolg van druggebruik te beperken. (VAD, 2019)

Niet alle maatregelen die gebruikt worden om alcohol- en drugsmisbruik te verminderen, werken even goed, zo blijkt uit het artikel met de resultaten van het VAD-uitgaansonderzoek uit 2018. Een aanpak die gebaseerd is op "repressie en nultolerantie" blijkt zelden een optimaal effect te hebben: "Bij de meesten onder hen blijkt een verhoogde zichtbaarheid van securitypersoneel of een veiligheidsfouillering door security aan de ingang niet afschrikwekkend te werken. Twee derde van wie wel eens illegale drugs mee naar binnen neemt, zegt dat ook bij zulke vormen van verscherpte controle te doen. De inzet van drugshonden werkt iets meer afschrikkend, maar dat betekent niet dat die avond drugvrij blijft." (VAD, 2019)

Mobiliteit: van en naar de club

In het kader van de opwaardering van het nachtleven evalueren vele steden het belang van het nachtelijk openbaar vervoer. Vervoer speelt immers een integrale rol bij het faciliteren van nachtelijke activiteiten (Acuto et al. 2021). Sommige grootstedelijke autoriteiten en lokale overheden die de nachtelijke agenda's omarmen hebben uitgebreide bevoegdheden over de vervoersplanning in hun gebied, wat verklaart waarom vervoer een steeds populairder interventiegebied voor nachtelijke planning is geworden. Een leesbaar, beschikbaar en goed onderhouden openbaarvervoernetwerk is nodig om tegemoet te komen aan de behoeften van zowel werknemers, toeristen als bewoners, en in veel steden zijn er al lang voorzieningen voor de nacht. Naarmate steden zich uitbreiden en het aantal nachtelijke activiteitenzones in stadscentra en daarbuiten toeneemt, wordt het steeds duidelijker dat het bestaande vervoer moet worden heroverwogen en uitgebreid. Parijs en Londen, bijvoorbeeld, hebben al lang uitgebreide diensten van nachtbussen, maar steden breiden hun vervoersaanbod steeds meer uit met maatregelen die expliciet gericht zijn op nachtelijke consumenten. De weekend-'Night Tube' in Londen is een prominent recent voorbeeld, evenals de 'Firefly'-dienst in Nantes, die beide in hun titel expliciet verwijzen naar de nacht. Bij de organisatie van dit nachtelijk openbaar vervoer is het belangrijk om rekening te houden met het effect op de omwonenden. Bestaand onderzoek heeft aangetoond dat dit beleid over het algemeen gericht is op de behoeften van consumenten en niet erkent hoe verschillende groepen mensen zich 's nachts verplaatsen en wat de hiermee gepaard gaande overlast voor de buurt is (Hadfield, Lister, and Traynor 2009). Haltes zijn immers vaak plaatsen waar mensen 's nachts samenkomen en zijn dus potentieel plekken waar overlast kan ontstaan.

Hoewel Leuven een relatief kleine stad is qua oppervlakte, kan openbaar vervoer ook hier een belangrijke rol spelen. Bij club 'Silo' zou een vroegere dienstregeling van het openbaar vervoer, bijvoorbeeld, wel een verschil uitgemaakt hebben, omdat clubbers vaak nog voor overlast zorgden in de periode tussen de sluiting van de club en het moment dat het openbaar vervoer terug begon te rijden. Deze clubbers gingen dan aan het station of onder de brug aan de Vaartkom vlakbij 'Silo' zitten of ze liepen in tussentijd door de stad. Voor 'Stelplaats' is dit momenteel minder van belang, omdat zij voornamelijk een Leuvens publiek aantrekken, waardoor dit niet echt een verschil zou uitmaken. Tegelijkertijd zou een beter openbaar vervoer er wel voor kunnen zorgen dat meer mensen van buiten Leuven naar de club kunnen komen. Ook Erik Rops geeft aan dat een goed openbaar vervoer van groot belang is voor het nachtleven.

> "Ik vind dat als je ambieert om een stad te zijn waar mensen kunnen uitgaan, je ervoor moet zorgen dat de mensen ook veilig thuis geraken en dat tenminste de hoofdnetwerken of de omgeving rondom de stad vlot bereikbaar moet zijn. [...] Ik vind dat het zelfs een taak is van de overheid om dat in de centrumsteden te voorzien."
> _ Erik Rops

Voetnoten

1: We gebruiken de schrijwijze 'vrouwen*' om aan te duiden dat het hier niet alleen gaat over CIS-vrouwen, maar over alle personen die zich als vrouw identificeren.

2: Secundaire kwantitatieve analyse is onderzoek dat vertrekt vanuit bestaande datasets met kwantitatieve gegevens. Je combineert en heranalyseert deze dataset, om een nieuwe vraag te beantwoorden.

3: De gestructureerde vragenlijst (ook wel enquête genoemd) is een dataverzamelingstechniek waarbij een aantal vragen (of uitspraken) worden voorgelegd aan participanten. De vragen zijn van tevoren precies geformuleerd en zijn in principe voor iedereen hetzelfde. De volgorde van de vragen ligt vast. Hoewel er soms vragen voorkomen waarop de respondent zelf een antwoord moet formuleren, liggen bij de meeste vragen ook de antwoordrubrieken vast. Het is een systematische vorm van ondervraging.

4: Focusgroep: in een focusgroep gaat de onderzoeker in gesprek met een kleine groep deelnemers om data te verkrijgen m.b.t. de onderzoeksvraag. Focusgroepen kunnen tussen de 5 en 15 deelnemers tellen. Sociale wetenschappers maken er vaak gebruik van voor studies die een gebeurtenis of trend binnen een specifieke gemeenschap onderzoeken. Focusgroepen worden ook vaak in marktonderzoeken gebruikt.)

5: Om het document leesbaar te houden, is er besloten om de specifieke details m.b.t. de toepassing van de methodologie niet in dit document op te nemen. Deze informatie, alsook de ruwe data kunnen worden opgevraagd bij de onderzoekers.

6: Dominante cultuur is een term die we gebruiken om te verwijzen naar de betekeniskaders die door iedereen gedeeld worden en – minstens impliciet – als leidraad fungeren voor ons handelen. Typisch voor de dominante cultuur is dat deze nauwelijks of niet ter discussie staat. Het gaat met andere woorden over de regels, waarden en normen die we als normaal of evident beschouwen.

7: In België is er tot op heden geen onderzoek gebeurd naar de omzet van de NTE.

8: We verwijzen hier naar de uitspraak van Klaus Wowereit, de Berlijse burgemeester tussen 2011 en 2014 die Berlijn bestempelde als "arm oder sexy" (arm maar sexy). Ondanks veel kritiek is deze uitspraak doorheen de jaren een belangrijke slogan geworden voor de stad.

9: De vraag die aan de respondenten werd gesteld was: "De tevredenheid over uitgaansgelegenheden geeft aan in welke mate cafés, danscafés, dancings, terrassen… aantrekkelijk zijn voor inwoners. Als dat aanbod divers, toegankelijk en betaalbaar is, dan zal dat (jong)volwassenen aansporen er gebruik van te maken. In welke mate spreken de uitgaansgelegenheden de inwoners van Leuven aan?"

10: De aandachtige lezer zal zien dat er een discrepantie zit tussen de tabel en de beschrijving: in de tabel zien we dat 7% aangeeft zelden en 6% af en toe te participeren (een totaal van 13%), terwijl in de tekst 12% wordt vermeld. Dit heeft te maken met het feit dat we voor de tabel werken met afgeronde cijfers, en voor de tekst met reële cijfers.

11: Het gaat hier immers om 23% van de respondenten binnen de groep die had aangegeven dat ze niet participeert aan het nachtleven (dus 23% van 24%).

12: female:pressure is een transnationale online database en netwerk van vrouwelijke*, AFAB, transgender, transvrouwelijk, transmasculien, intersekse [+gender optioneel], genderqueer, gender nonconforming, a-gender en/of non-binary dj's, muzikanten, componisten, producers, beeldend kunstenaars, agenten, journalisten en onderzoekers die werken op het gebied van elektronische muziek en beeldende kunst. Op geregelde tijdstippen organiseren zij de FACTS-survey waarin ze de huidige gendiversiteit kwantificeren en zo de zeer reële ongelijkheden in de sector blootleggen.

13: In de vragenlijst konden de respondenten kiezen tussen drie opties: 'vrouw', 'man' en 'X'. Er waren echter maar drie respondenten die aangaven zich te identificeren als 'X'. Aangezien dit onvoldoende is om representatieve uitspraken te doen, is geopteerd om deze categorie niet in rekening te brengen in de vraag of gender een invloed uitoefent op de participatie aan het nachtleven en op de participatiegraad.

14: In de vragenlijst konden de respondenten kiezen tussen zeven opties: 'Heteroseksueel', 'Homoseksueel', 'Lesbisch', 'Biseksueel', 'Aseksueel', 'Anders' en 'Ik wens hier niet op te antwoorden'. In de analyse hebben we deze zeven categorieën teruggebracht naar drie: heteroseksueel, holebi en onbekend. Aangezien deze laatste categorie geen informatiewaarde bezit, werd ze niet mee in rekening gebracht bij de analyse. Voor deze analyse maakten we gebruik van de Mann-Witney Test.

15 - 20: Voor deze analyse maakten we gebruik van de Mann-Witney Test.

Betrouwbaarheidsintervallen II

Wanneer ik uitga buiten Leuven, dan ga ik naar...	BI-	BI+
Cafés		
Zeer vaak (meerdere keren per week)	2%	8%
Vaak (ongeveer 1 keer per week)	5%	12%
Regelmatig (ongeveer 2 à 3 keer per maand)	18%	30%
Af en toe (ongeveer 1 keer per maand)	29%	41%
Bijna nooit (2 à 3 keer per jaar)	17%	28%
Nooit	2%	8%
Fuifzalen/Feestzalen		
Zeer vaak (meerdere keren per week)	0%	4%
Vaak (ongeveer 1 keer per week)	5%	13%
Regelmatig (ongeveer 2 à 3 keer per maand)	3%	10%
Af en toe (ongeveer 1 keer per maand)	11%	20%
Bijna nooit (2 à 3 keer per jaar)	34%	47%
Nooit	21%	32%
Concertzalen		
Zeer vaak (meerdere keren per week)	0%	2%
Vaak (ongeveer 1 keer per week)	0%	3%
Regelmatig (ongeveer 2 à 3 keer per maand)	4%	11%
Af en toe (ongeveer 1 keer per maand)	14%	24%
Bijna nooit (2 à 3 keer per jaar)	48%	61%
Nooit	12%	22%
Jeugdhuizen		
Zeer vaak (meerdere keren per week)	0%	1%
Vaak (ongeveer 1 keer per week)	0%	4%
Regelmatig (ongeveer 2 à 3 keer per maand)	1%	6%
Af en toe (ongeveer 1 keer per maand)	3%	9%
Bijna nooit (2 à 3 keer per jaar)	10%	19%
Nooit	68%	80%
Fakbars		
Zeer vaak (meerdere keren per week)	0%	2%
Vaak (ongeveer 1 keer per week)	0%	0%
Regelmatig (ongeveer 2 à 3 keer per maand)	0%	0%
Af en toe (ongeveer 1 keer per maand)	0%	2%
Bijna nooit (2 à 3 keer per jaar)	5%	13%
Nooit	85%	93%
Festivals		
Zeer vaak (meerdere keren per week)	0%	0%
Vaak (ongeveer 1 keer per week)	0%	4%
Regelmatig (ongeveer 2 à 3 keer per maand)	1%	7%
Af en toe (ongeveer 1 keer per maand)	10%	20%
Bijna nooit (2 à 3 keer per jaar)	56%	69%
Nooit	11%	21%
Clubs		
Zeer vaak (meerdere keren per week)	0%	3%
Vaak (ongeveer 1 keer per week)	5%	12%
Regelmatig (ongeveer 2 à 3 keer per maand)	1%	6%
Af en toe (ongeveer 1 keer per maand)	12%	22%
Bijna nooit (2 à 3 keer per jaar)	23%	35%
Nooit	34%	47%

Betrouwbaarheidsintervallen [I]

Wanneer ik uitga in Leuven, dan ga ik naar...	BI-	BI+
Cafés		
Zeer vaak (meerdere keren per week)	8%	15%
Vaak (ongeveer 1 keer per week)	28%	37%
Regelmatig (ongeveer 2 à 3 keer per maand)	23%	32%
Af en toe (ongeveer 1 keer per maand)	15%	23%
Bijna nooit (2 à 3 keer per jaar)	7%	13%
Nooit	0%	0%
Fuifzalen/Feestzalen		
Zeer vaak (meerdere keren per week)	0%	1%
Vaak (ongeveer 1 keer per week)	6%	12%
Regelmatig (ongeveer 2 à 3 keer per maand)	5%	11%
Af en toe (ongeveer 1 keer per maand)	17%	25%
Bijna nooit (2 à 3 keer per jaar)	32%	42%
Nooit	20%	29%
Concertzalen		
Zeer vaak (meerdere keren per week)	0%	1%
Vaak (ongeveer 1 keer per week)	0%	3%
Regelmatig (ongeveer 2 à 3 keer per maand)	2%	7%
Af en toe (ongeveer 1 keer per maand)	19%	28%
Bijna nooit (2 à 3 keer per jaar)	42%	53%
Nooit	18%	27%
Jeugdhuizen		
Zeer vaak (meerdere keren per week)	0%	2%
Vaak (ongeveer 1 keer per week)	1%	4%
Regelmatig (ongeveer 2 à 3 keer per maand)	2%	6%
Af en toe (ongeveer 1 keer per maand)	6%	13%
Bijna nooit (2 à 3 keer per jaar)	13%	21%
Nooit	61%	71%
Fakbars		
Zeer vaak (meerdere keren per week)	0%	3%
Vaak (ongeveer 1 keer per week)	3%	8%
Regelmatig (ongeveer 2 à 3 keer per maand)	3%	7%
Af en toe (ongeveer 1 keer per maand)	4%	9%
Bijna nooit (2 à 3 keer per jaar)	17%	26%
Nooit	54%	64%
Festivals		
Zeer vaak (meerdere keren per week)	0%	1%
Vaak (ongeveer 1 keer per week)	0%	1%
Regelmatig (ongeveer 2 à 3 keer per maand)	2%	6%
Af en toe (ongeveer 1 keer per maand)	8%	15%
Bijna nooit (2 à 3 keer per jaar)	59%	68%
Nooit	16%	24%
Clubs		
Zeer vaak (meerdere keren per week)	0%	2%
Vaak (ongeveer 1 keer per week)	4%	9%
Regelmatig (ongeveer 2 à 3 keer per maand)	4%	10%
Af en toe (ongeveer 1 keer per maand)	10%	17%
Bijna nooit (2 à 3 keer per jaar)	22%	31%
Nooit	41%	51%

Betrouwbaarheidsintervallen III

Aan welke activiteiten hecht je belang bij het uitgaan	BI-	BI+
Dansen		
Zeer belangrijk	24%	33%
Belangrijk	27%	37%
Niet belangrijk en niet onbelangrijk	24%	34%
Onbelangrijk	5%	11%
Volstrekt onbelangrijk	0%	3%
Vrienden ontmoeten en bijpraten		
Zeer belangrijk	60%	70%
Belangrijk	27%	36%
Niet belangrijk en niet onbelangrijk	2%	5%
Onbelangrijk	0%	1%
Volstrekt onbelangrijk	0%	0%
Nieuwe mensen leren kennen		
Zeer belangrijk	10%	17%
Belangrijk	24%	34%
Niet belangrijk en niet onbelangrijk	32%	42%
Onbelangrijk	14%	22%
Volstrekt onbelangrijk	0%	3%
Experimenteren met roesmiddelen (drugs, alcohol...)		
Zeer belangrijk	1%	4%
Belangrijk	6%	12%
Niet belangrijk en niet onbelangrijk	16%	24%
Onbelangrijk	21%	30%
Volstrekt onbelangrijk	38%	48%
Professioneel netwerk uitbouwen		
Zeer belangrijk	1%	4%
Belangrijk	7%	13%
Niet belangrijk en niet onbelangrijk	20%	29%
Onbelangrijk	27%	36%
Volstrekt onbelangrijk	26%	36%
Onttsnappen aan de dagelijkse sleur		
Zeer belangrijk	18%	27%
Belangrijk	46%	56%
Niet belangrijk en niet onbelangrijk	14%	22%
Onbelangrijk	3%	7%
Volstrekt onbelangrijk	2%	6%
Muziek beluisteren en ontdekken		
Zeer belangrijk	15%	23%
Belangrijk	39%	49%
Niet belangrijk en niet onbelangrijk	16%	24%
Onbelangrijk	10%	17%
Volstrekt onbelangrijk	1%	5%

Bibliografie

Abadsidis, S. 2019. 'NYC Is Expecting 6 Million Visitors for the 50th Anniversary of the Stonewall Uprisings'. *Gaynrd (blog)*. 31 May 2019. www.gaynrd.com/nyc-expecting/.

Acuto, Michele, Andreina Seijas, Jenny McArthur, and Enora Robin. 2021. *Managing Cities at Night: A Practitioner Guide to the Urban Governance of the Night-Time Economy*. Bristol University Press. https://doi.org/10.46692/9781529218305.

Adeyemi, Kemi, Kareem Khubchandani, and Ramón H Rivera-Servera, eds. 2021. *Queer Nightlife*. Ann Arbor: University of Michigan Press.

Baudrillard, Jean, Rosalind Krauss, and Annette Michelson. 1982. 'The Beaubourg-Effect: Implosion and Deterrence'. *October 20:* 3–13. https://doi.org/10.2307/778604.

Bennett, Andy. 2000. *Popular Music and Youth Culture: Music, Identity and Place*. Houndmills: MacMillan. Bennett, Andy, and Paul Hodkinson, eds. 2012. Ageing and Youth Cultures: Music, Style and Identity. London & New York: Berg.

Böse, Martina. 2005. 'Difference and Exclusion at Work in the Club Culture Economy'. *International Journal of Cultural Studies* 8 (4): 427–44. https://doi.org/10.1177/1367877905058343.

Broadgate. 2019. 'What to See at Pride London 2019'. 2019. www.broadgate.co.uk/event/what-to-see-at-pride-london-2019.

Buckland, Fiona. 2002. *Impossible Dance: Club Culture and Queer World-Making*. Connecticut: Wesleyan University Press.

Calafat, Amador, Cesáreo Fernández, Montserrat Juan, Mark A. Bellis, Karl Bohrn, Pekka Hakkarainen, Mary Kilfoyle-Carrington, et al. 2001. 'Risk and Control in the Recreational Drug Culture: Sonar Project'. IREFREA. http://www.irefrea.eu/index.php?page=2-1-64.

Cruz, Nuno F. da, Philipp Rode, and Michael McQuarrie. 2019. 'New Urban Governance: A Review of Current Themes and Future Priorities'. J*ournal of Urban Affairs 41* (1): 1–19. https://doi.org/10.1080/07352166.2018.1499416.

Damm, Steffen, and Lukas Drevenstedt. 2019. 'Club Culture Berlin'. Clubcommission Berlin e.V.

Deloitte Australia. 2019. 'Imagine Sydney: Play.' https://www2. deloitte.com/au/en/pages/future-of-cities/articles/imagine-sydney.html.

Drevenstedt, Lukas. 2020. 'Dimensions of Club Culture: Learning from Berlin'. In *The New Age of Electronic Dance Music and Club Culture*, edited by Anita Jóri and Martin Lücke, 9–20. Cham: Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-39002-0_2.

Du Bois-Reymond, Manuela. 1998. '"I Don't Want to Commit Myself Yet": Young People's Life Concepts'. *Journal of Youth Studies 1* (1): 63–79. https://doi.org/10.1080/13676261.1998.10592995.

female:pressure. 2022. 'Facts 2022'. *Female:Pressure (blog)*. 25 March 2022. https://femalepressure.wordpress.com/.

Fertat, Omar. 2017. 'From Street to Stage: Hip-Hop, the History of an Artification through the Example of Farid Berki'. *Arab Stages 7* (2): 1–19.

Florida, Richard. 2004. *The Rise of the Creative Class: And How It's Transforming Work, Leisure, Com- Munity and Everyday Life.* New York: Basic books.

Garcia, Luis-Manuel. 2013. 'Editor's Introduction: Doing Nightlife and EDMC Fieldwork'.

Dancecult: *Journal of Electronic Dance Music Culture 1* (5): 3–17.

———. 2016. 'Techno-Tourism and Post-Industrial Neo-Romanticism in Berlin's Electronic Dance Music Scenes'. *Tourist Studies 16* (3): 276–95. https://doi.org/10.1177/1468797615618037.

———. 2018. 'Agonistic Festivities: Urban Nightlife Scenes and the Sociability of "Anti-Social" Fun'. *Annals of Leisure Research 21* (4): 462–79. https://doi.org/10.1080/11745398.2017.1398097.

Gotkin, Kevin. 2019. 'Crip Club Vibes Technologies for New Nightlife'. *Catalyst : Feminism, Theory, Technoscience 5* (1). https://doi.org/10.28968/cftt.v5i1.30477.

Greco, D. 2019. 'Keeping Orlando Moving through the Night. Cities at Night'. *New Cities* (blog). 30 August 2019. https://newcities.org/ the-big-picture-keeping-orlando-moving-through-the-night/.

Hadfield, Phil, Stuart Lister, and Peter Traynor. 2009. '"This Town's a Different Town Today": Policing and Regulating the Night-Time Economy'. *Criminology & Criminal Justice 9* (4): 465–85. https://doi.org/10.1177/1748895809343409.

Hae, Laam. 2011. 'Dilemmas of the Nightlife Fix: Post-Industrialisation and the Gentrification of Nightlife in New York City'. *Urban Studies 48* (16): 3449–65. https://doi.org/10.1177/0042098011400772.

———. 2012. *The Gentrification of Nightlife and the Right to the City Regulating Spaces of Social Dancing in New York. London & New York*: Routledge.

Hebdige, Dick. 1979. *Subculture: The Meaning of Style*. London & New York: Routledge.

Hunt, Geoffrey, Molly Moloney, and Kristin Evans. 2010. *Youth, Drugs and Nightlife*. London & New York: Routledge.

Jenks, Chris. 2005. *Culture (2nd Edition)*. London & New York: Routledge.

Jesu, Louis. 2016. 'L'élite Artistique Des Cités : Métamorphoses de l'ancrage Du Hip-Hop Dans Les Quartiers Populaires En France (1981-2015)'. Lorraine: Université de Lorraine.

Lawrence, Tim. 2011. 'Disco and the Queering of the Dancefloor'. *Cultural Studies 25* (2): 230–43. https://doi.org/10.1080/09502386.2011.535989.

Liempt, Ilse van. 2015. 'Safe Nightlife Collaborations: Multiple Actors, Conflicting Interests and Different Power Distributions'. *Urban Studies 52* (3): 486–500. https://doi.org/10.1177/0042098013504010.

Liempt, Ilse van, and Irina Van aalst. 2013. 'De Nacht Als Onontgonnen Onderzoeksterrein'. *Agora: Magazine Voor Sociaalruimtelijke Vraagstukken* 5 (29): 4–7.

Lin, Vera Shanshan, Yuan Qin, Tianyu Ying, Shujie Shen, and Guangming Lyu. 2022. 'Night-Time Economy Vitality Index: Framework and Evidence'. *Tourism Economics* 28 (3): 665–91. https://doi.org/10.1177/13548166211042970.

Malbon, Ben. 1999. Clubbing: Dancing Ecstasy, Vitality. New York and London: Routledge.
McCarren, Felicia. 2013. *French Moves: The Cultural Politics of Le Hip Hop*. Oxford: Oxford University Press.

McCormack, Mark, Fiona Measham, and Liam Wignall. 2021. 'The Normalization of Leisure Sex and Recreational Drugs: Exploring Associations Between Polydrug Use and Sexual Practices by English Festival-Goers'. *Contemporary Drug Problems* 48 (2): 185–200. https://doi.org/10.1177/00914509211009901.

Measham, Fiona, Judith Aldridge, and Howard Parkers. 2001. Measham, *F., Aldridge, J. and Parker, H. (2001) Dancing on Drugs: Risk, Health and Hedonism in the British Club Scene, London: Free Association Books*. London: Free Association Books.

Measham, Fiona, David M. Wood, Paul I. Dargan, and Karenza Moore. 2011. 'The Rise in Legal Highs: Prevalence and Patterns in the Use of Illegal Drugs and First- and Second-Generation "Legal Highs" in South London Gay Dance Clubs'. *Journal of Substance Use* 16 (4): 263–72. https://doi.org/10.3109/14659891.2011.594704.

Miller, Peter, Darren Palmer, Nicolas Droste, Jenny Tindall, Karen Gillham, Anders Sonderlund, Emma McFarlane, et al. 2011. 'Dealing with Alcohol-Related Problems in the Night-Time Economy: A Study Protocol for Mapping Trends in Harm and Stakeholder Views Surrounding Local Community Level Interventions'. *BMC Research Notes* 4 (1): 204. https://doi.org/10.1186/1756-0500-4-204.

Moore, Karenza. 2012. 'Digital Affect, Clubbing and Club Drug Cultures: Reflection, Anticipation, Counter-Reaction'. In *Digital Cultures and the Politics of Emotion: Feelings, Affect and Technological Change*, edited by Athina Karatzogianni and Adi Kuntsman, 109–26. London: Palgrave Macmillan UK. https://doi.org/10.1057/9780230391345_7.

Nabben, Tom. 2013. 'Carnaval Aan de Amstel'. *Agora: Magazine Voor Sociaalruimtelijke Vraagstukken* 5: 16–19.

Nofre, Jordi, and Adam Eldridge, eds. 2018. *Exploring Nightlife: Space, Society and Governance*. London & New York: Rowman & Littlefield.

NTIA. 2020. 'The Night Time Industries Association (NTIA). Available at: Retrieved 1 December 2020).' https://www.ntia.co.uk/.

Philpot, Richard, Lasse Suonperä Liebst, Kim Kristian Møller, Marie Rosenkrantz Lindegaard, and Mark Levine. 2019. 'Capturing Violence in the Night-Time Economy: A Review of Established and Emerging Methodologies'. *Aggression and Violent Behavior* 46 (May): 56–65. https://doi.org/10.1016/j.avb.2019.02.004.

Pini, Maria. 2001. *Club Cultures and Female Subjectivity: The Move from Home to House*. London: Palgrave Macmillan.

Porter, T. 2015. *Research on Violence Reduction*. London: Cragg Ross Dawson.

Projekt Zukunft. 2022. 'Berlin Startup Report: A 2022 Overview of the State of the Berlin Startup Ecosystem'. https://projektzukunft.berlin.de/fileadmin/user_upload/pdf/Publikationen/PZ-Startup_Report-EN_bf.pdf.
Rapp, Tobias. 2009. *Lost and Sound: Berlin, Techno Und Der Easyjetset*. Frankfurt: Suhrkamp.

Rodgers, Tara. 2010. *Pink Noises: Women on Electronic Music and Sound*. Durham: Duke University Press.

Schwanen, Tim, Irina van Aalst, Jelle Brands, and Tjerk Timan. 2012. 'Rhythms of the Night: Spatiotemporal Inequalities in the Nighttime Economy'. *Environment and Planning A: Economy and Space 44* (9): 2064–85. https://doi.org/10.1068/a44494.

Schwanhäußer, Anja. 2010. *Kosmonauten Des Underground. Ethnographie Einer Berliner Szene*. Frankfurt: Campus. Frankfurt: Campus.

Seijas, Andreina. 2020. 'Governing the Urban Night: Understanding the Shifting Dynamics of Night Time Governance in Three Global Cities.' Doctoral dissertation, Harvard: Harvard Graduate School of Design.

Shapiro, Roberta. 2004. 'Qu'est-Ce Que l'artification ?. , *Tours*, Juillet 2004, May 2004, France'. In Tours.

Talbot, Deborah. 2006. 'The Licensing Act 2003 and the Problematization of the Night-Time Economy: Planning, Licensing and Subcultural Closure in the UK'. *International Journal of Urban and Regional Research* 1 (30): 159–71.

Thomas, Helen. 2003. *The Body, Dance and Cultural Theory*. London: Palgrave Macmillan.

Thornton, Sarah. 1995. *Club Cultures: Music, Media and Subcultural Capital*. Middletown: Wesleyan University Press.

VAD. 2019. 'Uitgaansonderzoek 2018'. P. Van Deun. https://www.vad.be/catalogus/detail/kwantitatief-uitgaansonderzoek---2018.

Valentine, Gill, and Tracey Skelton. 2003. 'Finding Oneself, Losing Oneself: The Lesbian and Gay "Scene" as a Paradoxical Space'. *International Journal of Urban and Regional Research* 27 (4): 849–66. https://doi.org/10.1111/j.0309-1317.2003.00487.x.

Van Havere, Tina, Jan Lammertyn, Wouter Vanderplasschen, Mark Bellis, Johan Rosiers, and Eric Broekaert. 2012. 'Illicit Drug Use in the Flemish Nightlife Scene between 2003 and 2009'. *European Addiction Research* 18 (4): 153–60.

Van Mechelen, Lies. 2021. 'Het Leuvense Nachtleven: Een Empirisch Onderzoek Naar Het Nachtleven in Leuven in Relatie Tot de Stad En de Gemeenschap'. Master Thesis, Leuven: KU Leuven.

Vlaamse Overheid. 2022. 'Jouw Gemeentescan: Leuven, Benchmark Vlaams Gewest'. *Gemeente-Stadsmonitor Vlaanderen* (blog). 8 March 2022. https://gemeente-stadsmonitor.vlaanderen.be/gemeente.

Williams, Raymond. 1976. *Keywords: A Vocabulary of Culture and Society*. Oxford: Oxford University Press.

Colofon

Hoofdonderzoeker
Jonas Rutgeerts

Met assistentie van
Ewout Decraene
Lies Van Mechelen
Nadeche Reyskens
Nele Peeters

Redactie
Emmy Toonen

Foto's
Jente Waerzeggers

Onderzoek uitgevoerd in opdracht van de Stad Leuven.

Voor meer informatie over het onderzoek: Jonas.rutgeerts@kuleuven.be